

Turizmas žmonėms ir apie žmones

Vykdytojas: UAB „Eurointegracijos projektai“

2021 m., Pagėgiai

Turinys

Įvadas	4
---------------------	----------

Santrumpos.....	5
1. Projekto naujumas ir aktualumas	6
1.1. Turizmas kaip viena iš svarbiausių ūkinės veiklos šakų	7
2. Lėtojo turizmo ištakos	8
2.1. Lėtojo turizmo judėjimo pradžia – lėtas maistas.....	8
2.2. Lėtas miestas	8
2.3. Lėtasis turizmas.....	9
3. Lėtojo turizmo samprata	10
3.1. Lėtojo turizmo koncepcija ir raida pasaulyje	11
3.2. Lėtasis turizmas Slovėnijoje.....	12
3.3. Lėtasis turizmas Austrijoje.....	Error! Bookmark not defined.
4. Turizmo sektoriaus teisinė bazė.....	Error! Bookmark not defined.
4.1. Lėtojo turizmo diegimo reikalavimai (galima įstatyminė bazė).....	Error! Bookmark not defined.
5. Pagėgių savivaldybės situacijų analizė	46
5.1. Demografinė situacija	46
5.2. Ekonominė ir verslo aplinka	49
5.2.1. Ekonominiai rodikliai.....	49
5.2.2. Darbo rinka.....	51
5.2.3. Nekilnojamojo turto rinka, gyvenamasis būstų fondas.....	52
5.3. Turizmas ir rekreacinė aplinka.....	53
5.4. Sportas, kultūra	56
5.5. Jaunimas ir nevyriausybinės organizacijos	59
5.6. Socialinė aplinka.....	60
5.6.1. Sveikatos priežiūra	60
5.6.2. Socialinė apsauga	63
5.7. Aplinkos apsauga.....	66
5.7.1. Aplinkos apsauga.....	66
5.7.2. Atliekų tvarkymas	67
5.8. Infrastruktūra	68
5.8.1. Transportas ir susisiekimas.....	68
5.8.2. IT plėtra	69
5.9. SSGG.....	68
6. Lėtojo turizmo prasmė, potencialas, motyvai ir tipai	72
7. Lėtojo turizmo perspektyvos Lietuvoje.....	74
8. Lėtojo turizmo galimybių įvertinimas	80

8.1. Pagėgių savivaldybės turizmo ištekliai ir autentiškumas	Error! Bookmark not defined.
9. Išvados ir pasiūlymai	100
10. Priedai	101

Lėtas gyvenimas – kokybiškas gyvenimas

Turizmas yra apibūdinamas kaip idealus būdas užsiimti tvaria veikla, o lėtas turizmas (*angl. slow tourism*) vis dar yra paslaptingas, keliantis naują susidomėjimo bangą tarp pačių turistų, turizmo paslaugų teikėjų ar net mokslininkų^{1 2}. Ryškiausias išskirtinumas yra tas, jog lėtas turizmas dažnai yra išsiskiriantis erdvės, kultūros samprata bei psichologiniu ir infrastruktūriniu aspektais.³

Šiuo metu vis dar pernelyg yra sutelktas dėmesys į turistinės paskirties vietas, pasiūlos demonstravimą, praktiką, o ne į turistų pojūčių tobulinimą, pačios lėtojo turizmo sampratos suvokimą kaip itin patrauklų fenomeną.

Lėtas turizmas atsirado iš pasaulinio socialinio judėjimo, siekiančio atremti greito maisto vartojimo tendencijas ir sulėtinti gyvenimo tempą⁴. Todėl būtina atsigręžti į vietinę, tradicinę gastronomiją, ekologiškai pastatytus pastatus, ekologines transporto priemones, aplinką, kulinarius renginius, muzikos festivalius ir iniciatyvas, kurių tikslas ir yra – pagerinti vietos gyventojų gyvenimą. Apskritai, žvelgiant per filosofinę prizmę, lėtas turizmas reiškia unikalų požiūrį į keliones ir gyvenimą.⁵ Lėtas turizmas tai požiūris į keliones, pabrėžiantis ryšį su vietiniais žmonėmis, kultūra, maistu, muzika. Remiantis idėja, kad kelionė yra skirta augti ir mėgautis, kartu išlaikant vietos bendruomenių ir aplinkos tvarumą. Tai ne tik būdas keliauti, tai ir mąstysena, kad jūsų patirties kokybė yra svarbesnė nei patirtis.⁶

Manoma, kad lėtas turizmas turi svarbų poveikį apie platesnę ekonominę ir socialinę aplinką⁷, todėl vis labiau lėtas turizmas yra vertinamas, nes manoma, kad dabartiniai turizmo modeliai nėra tvarūs dėl pernelyg didelio turistų skaičių kai kuriose vietovėse, o tai sukelia ne tik aplinkos, bet ir socialinę žalą. Nors lėtas turizmas nėra panacėja problemų sprendimui, su kuriomis susiduria turizmo sektorius, tačiau toks turistinis modelis yra vertinamas kaip alternatyvus požiūris į turizmą ir aplinkos apsaugą.⁸

Įdomu tai, kad vartojamas terminas lėtas turizmas, įvairiose pasaulio vietose suprantamas skirtingai. Jungtinėse Amerikos valstijose lėtas turizmas reiškia “patirtį paskirties vietoje: (*angl. experience at a destination*), Europoje – supratimas yra daugialypis ir apima kelionę bei jos galimą poveikį aplinkai.

Šiuo projektu bus siekiama įvertinti turimus resursus: aplinkos, kultūrinius, kulinarius, etnografinius, gamtinius, tinkamus naujųjų paslaugų plėtrai bei išsiaiškinti, ar yra pakankami žmogiškieji ištekliai, galėsiantys ir norėsiantys teikti tokio pobūdžio paslaugas Pagėgių savivaldybėje.

¹<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09669582.2014.924954>

²<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09669582.2010.519438>

³<file:///C:/Users/G8FD9~1.GRY/AppData/Local/Temp/Robbins,%20D.%20and%20Cho,%20J.%20-%20Slow%20travellers%20-%20Who%20are%20they%20and%20what%20motivates%20them.pdf>

⁴<https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/20113005513>

⁵<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211973614000415>

⁶<https://www.remoteyear.com/blog/what-is-slow-travel>

⁷<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616688.2011.610112>

⁸https://www.researchgate.net/publication/337761198_17_Reflecting_Upon_Slow_Travel_and_Tourism_Experiences

Santrumpos

Ekskursija – trumpiau kaip parą trunkantis objektų ar vietovių lankymas pagal nustatytą maršrutą arba išvyka pažintiniais tikslais, dalyvaujant gidui.

Eroziniai kalvynai (raguvynai) – giliai į pagrindinius šlaitus įsirežusios, tankiai juos suskaidžiusios vandens erozijos išgraužtos žemės paviršiaus formos, vietomis sudarančios painius labirintus.

Gamtiniai ištekliai – natūralūs žmogaus aplinkos komponentai, kuriuos jis naudoja savo poreikių patenkinimui. Jiems priskiriama vertė susijusi su medžiagos/energijos paplitimu ir jos paklausa. Pvz., šiems ištekliais priskiriama saulės energija, oras, vanduo, dirvožemis, miškai, naudingosios iškasenos (pvz., nafta, metalų rūdos, durpės), kraštovaizdis, kt.

Gidas – asmuo, vedantis ekskursijas, vadovaujantis kelionėmis.

Informacijos paieška, kaupimas, naudojimas – tikslinių žinių, duomenų, perduodamų žodžiu, raštu (tekstu, lentelėmis, brėžiniais, sutartiniais ženklais ir pan.) arba kitais būdais paieška (internete, spausdintoje literatūroje ir pan.), atranka, sisteminimas ir naudojimas.

Ištekliai, resursas – riboto prieinamumo priemonė veiksmui atlikti, procesui pradėti, kuri yra sunaudojama ir gali išsibaigti.

Kelionių vadovas – asmuo, kuris suteikia kelionės informaciją ir lydi pavienius ar žmonių grupes kelionėse šalies viduje arba užsienyje.

Maršrutas – numatytas vykimo kelias, kelionės planas.

Poilsinis turizmas – tai tokia turizmo rūšis, kai žmonės vengia sudėtingos veiklos, siekia pailsėti, pakeisti aplinką.

Pristatymas – glaustas, informatyvus ir vaizdus gaminio/paslaugos pateikimas pasirinkta forma ir būdais: pranešimas naudojant informacines technologijas, interneto svetainė, plakatas, stendinis pranešimas, filmukas, lankstinukas, straipsnis sienlaikraštyje ir pan. Pristatoma projektinė idėja, jos realizavimo etapai, svarbiausi momentai ir rezultatai, nurodoma ir argumentuojama sukurto produkto / paslaugos nauda. Pristatymo trukmė 5-15min

Problemų sprendimas – įvairių sprendimo variantų numatymas, tinkamo pasirinkimas ir pagrindimas.

Reklama – yra žinių, duomenų apie ką nors skleidimas, norint išpopuliarinti, išgarsinti ką nors, padidinti paklausą.

Rekreacinė veikla – aktyvus laisvalaikis, kai norima kur nors realizuoti savo energiją. Tai aktyvi rekreacija, hobis, atostogos, sportas savo malonumui.

Turistas – asmuo, kuris pažintiniais ar specialiais tikslais keliauja po šalį ar į kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų.

Turistinis žygis – organizuotas aktyvus keliavimas gamtinėje aplinkoje nauju ar žinomą maršruto pažinimo, sveikatingumo ir (ar) sporto tikslais.

Turizmas – kelionės siekiant pailsėti, patirti naujų įspūdžių ar pasilinksinti. Nors pastaruoju metu terminas labiau reiškia išvykimą iš savo gyvenamosios ar darbinės aplinkos ribų.

- Kulinarinis turizmas (dar kitaip *gastronominis turizmas*) – autentiškų regiono [patiekalų](#) bei [gėrimų](#) siūlančių [restoranų](#), [barų](#) lankymas.
- Ekoturizmas - [turizmo](#) šaka, orientuota į [ekologiją](#); [gamtos](#), [kultūros vertybių](#) lankymas, stengiantis kuo mažiau paveikti natūralias vietovės sąlyga.

Turizmo ištekliai – atitinkamos teritorijos gamtos, kultūros, socialinės, ūkio, bei valdymo paskirties objektų vertybės ir galimybės tenkinti turistų poreikius.

Žygio vadovas – asmuo, turintis atitinkamą pasirengimą, organizuojantis pasiruošimą žygiui ir šiam žygiui vadovaujantis.

1. Projekto naujumas ir aktualumas

Visuomenėje vis didesnę prasmę atranda tausaus, atsakingo ir draugiško aplinkai turizmo kryptys – ekoturizmas, atsakingasis turizmas, agroturizmas bei lėtasis keliavimas. Visos sritys panašios sąmoningo keliavimo idėja, tačiau siūlo į poilsį pažvelgti šiek tiek kitu kampu.

Lietuvoje lėtojo turizmo atsaka žengia pirmuosius žingsnius – 2020 m. rugpjūtį įkurta Lėtojo turizmo asociacija. Tuo tarpu Vakarų Europos šalyse lėtojo turizmo produktai ir paslaugos sulaukia nemažo populiarumo, nes tai yra alternatyva masinėms turizmo paslaugoms, produktams, kurie jau nebedomina šiuolaikinio keliautojų poreikių. Vis dažniau keliautojai ieško autentiškų, tikrų ir tik tai vietai būdingų paslaugų ar produktų, kurie padėtų jiems geriau pažinti kraštą ar šalį, suvokti tradicijas ir kultūrą.

Lėtasis turizmo judėjimas turi savo gerbėjų visame pasaulyje ir yra suprantamas ir interpretuojamas įvairiai. Nėra vienos pagrindinės organizacijos ar lyderio, kuris nustatytų lėto keliavimo „taisykles“, tačiau yra keletas kertinių vertybių kurios būdingos judėjimui: pirmoji – neskubėjimas, antroji – tam tikros kelionės vietos pasirinkimas.

Darbo naujumas ir aktualumas: šis projektas-strategija gali būti suprantamas kaip *konceptija* ir kaip *procesas*. Henry Mintzberg strategiją kaip koncepciją nusako penkiomis sąvokomis: planas, gudrybė, veiklos modelis, pozicija, *procesas* (angl. *plan, ploy, pattern, position, perspective*).⁹

Šiame darbe išnagrinėsime lėtojo turizmo gaires per kiekvieną iš penkių strategijos punktų (1 lentelė).

1 lentelė. Henry Mintzberg strategijos sąvokos

Strategijos sąvoka	Aprašymas
Planas	Kaip planas, strategija yra sudaroma prieš veiksmo pradžią ir atsiranda ją aptariant ir turint aiškius verslo tikslus, uždavinius, finansinius ir kitus išteklius
Gudrybė	Stengiamasi pergudrauti varžovus ar konkurentus, ir užimti tam tikrą rinkos dalį
Veiklos modelis	Tai yra nuoseklaus ir sėkmingo verslo metodo atradimo rezultatas. Rezultatas dažnai gali vystytis palaipsniui, remdamasis priimtais, rastais sprendimais
Pozicija	Pozicija paprastai rodo, kaip organizacija orientuojasi į rinkos aplinką. Atlikdama išsamią aplinkos ir jos teikiamų galimybių analizę, organizacija gali palengvinti tvaraus konkurencinio pranašumo vystymąsi priimdama pagrindinius strateginius sprendimus ir planuodama.
Procesas	Apima vizijos ir ateities uždavinių apibrėžimą, dabartinės situacijos įvertinimą, strateginių alternatyvų pasirinkimą, veiklos plano parengimą bei įgyvendinimą

Nors Henry Mintzberg penkių punktų strategijos metodus galima naudoti kaip nepriklausomus vienas nuo kito, tačiau šiuos punktus geriausia vertinti kaip skirtingus požiūrius ar perspektyvas, į kuriuos reiktų atsižvelgti, kuriant lyderiaujančią strategiją. Strateginio planavimo procese vertinga atsižvelgti:

⁹<https://www.businessballs.com/strategy-innovation/5ps-of-strategy/>

- Renkant pradinę informaciją ir atliekant duomenų, reikalingų tiksliam strateginiam sprendimui priimti, analizę, būtina įsitikinti, kad buvo atsižvelgta į visas reikalingas perspektyvas;
- Parengtomis pradinėmis strateginėmis idėjomis yra siekiama užtikrinti, kad jos būtų išsamios, įgyvendinamos ir tvirtos bei kad nebūtų palikta kliūčių – strategijos įgyvendinimui;
- Kaip galutinis patikrinimo punktas – pašalinti visus neatitikimus ir problemas strateginiame plane ir dar kartą įsitikinti, kad nėra galimybių ar kliūčių, kurios galbūt buvo neapgalvotos.

1.1. Turizmas kaip viena iš svarbiausių ūkinės veiklos šakų

Turizmas tampa viena iš prioritetinių daugelio šalių ūkio šakų. Pasaulio turizmo organizacija (toliau – PTO) pabrėžia, kad 10 proc. bendrojo vidaus produkto pasaulyje sukuria būtent turizmas, be to, viena iš vienuolikos darbo vietų yra sukuriama turizmo sektoriuje (1 paveikslas). Turizmas yra trečias pagal dydį ekonominis sektorius pasaulyje.

1 pav. Turizmo ekonominė ir socialinė nauda

Šaltinis: UNWTO, 2015¹⁰

Pajamos iš turizmo paslaugų eksporto 2017 m. sudarė 30 proc. pasaulinio paslaugų eksporto bei 7 proc. pasaulinio prekių ir paslaugų eksporto. Jungtinių Tautų PTO duomenimis fiksuojamas tarptautinių kelionių augimas per 2018 metus sudarė 6 proc. ir pasiekė 1,4 mlrd.

Turizmas 83 proc. pasaulio šalių yra vienas iš penkių pagrindinių pajamų šaltinių. Sparčiam turizmo augimui didžiausią įtaką padarė globalizacijos procesas, sustiprintas šių socialinių-ekonominių veiksnių: didėjančios gyventojų pajamos ir paveldimas turtas, prailgėjusi gyvenimo trukmė, greitesnis ir pigesnis susisiekimas oro transporto priemonėmis, pagerėjęs įvairių turistinių vietovių pasiekiamumas, intensyvus informacinių technologijų panaudojimas. Sparčią turizmo plėtrą taip pat įtakojo ir bendrosios visuomenės vystymosi tendencijos – turizmas tapo viena iš populiariausių laisvalaikio veiklų. Turizmo plėtra aktuali ir Lietuvoje. Remiantis Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacijos 2018 m. ataskaita, 2017 metais visos pajamos iš turizmo sektoriaus

¹⁰<https://www.frh-europe.org/unwto-tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage/>

Lietuvoje sudarė 2 mlrd. 33,4 mln. eurų ir 4,9 proc. BVP, o turizmo paslaugų dalis visame prekių ir paslaugų eksporte sudarė 4 proc.

2. Lėtojo turizmo ištakos

2.1. Lėtojo turizmo judėjimo pradžia–lėtas maistas

Per pastaruosius dešimtmečius „lėtasis judėjimas“ tapo socialinis fenomenas prieš greitą gyvenimo tempą moderniam pasaulyje. Originaliai šis judėjimas prasidėjo su „Lėtas maistas“ (angl. *Slow Food*) ne pelno siekiančia organizacija, įkurta 1989 metais Italijoje, kuomet 1990 metais Romoje buvo surengtas protestas prieš greito maisto restoraną „McDonald’s“. „Lėtas maistas“ yra filosofija, kuri yra visiškai priešinga skonio, kultūros standartizavimui bei netvariai greito maisto pramonės industrijai.¹¹ „Lėto maisto“ principo esmė yra visų piliečių teisė turėti geros kokybės maisto, kuris yra vietos kultūros dalis, identiteto dalis; maistas yra draugiškas, nekenksmingas aplinkai ir teisingas kainos paskirstymas tarp vartotojo ir gamintojo.¹² Tokiu požiūriu siekiama išsaugoti vietines maisto/ gastronomijos tradicijas, skatinti žmones domėtis vartojamu maistu.¹³ „Lėtas maistas“ metams bėgant tapo sėkmingu tarptautiniu judėjimu, kuriame daugiau nei 10 000 maisto tiekėjų iš daugiau nei 150 pasaulio šalių.

2.2. Lėtas miestas

„Lėtas miestas“ yra „lėto maisto“ filosofijos dalis. Sąvoką „lėtas miestas“ pradėjo naudoti trys Italijos miestų merai, kurie savo miestams vadovavo, besiremdami pavadinimu „*Cittaslow*“ (liet. lėtas miestas). Taigi, nuo 1999 metų „lėto miesto“ filosofija buvo pripažinta visame pasaulyje kaip miesto socialinis judėjimas ir vietos valdymo pavyzdys.¹⁴ Kad taptų sertifikuotu „lėtu miestu“, miestas turi turėti mažiau nei 50 000 gyventojų ir turi atitikti šešis kriterijus¹⁵, kurie inicijuoja tvarią miesto plėtrą. Šie kriterijai apima: aplinkosaugos įstatymus ir valdymą, eismo mažinimą ir privatus vietos maisto, kultūros ir kitų gabenimą, išsaugojimą ir populiarinimą, pavyzdžiui, per kultūros paveldą.

Šios gairės parodo, kaip lėti miestai daugiausia dėmesio skiria socialiniam tvarumui, gyventojų sveikatai ir gerovei ir tuo pačiu metu užtikrina tvarų vietos ekonomikos augimą.¹⁶ Vietinė bendruomenė, valdymas, privatus sektorius ir turistai dalyvauja kuriant lėtą miestą, kur abu šie suinteresuoti asmenys, gyventojai ir lankytojai, gali sulėtinti gyvenimo tempą ir pagerinti gyvenimo kokybę.

2021 metų duomenimis¹⁷ pasaulyje yra 272 lėtieji miestai (2 pav.).

¹¹SlowFood. (2014). *SlowFoodphilosophy*. Retrieved May 1, 2014, www.slowfood.com/international/2/our-philosophy

¹²SlowFood. (2012). *The central role of food: congress paper 2012-2016*. Retrieved May 1, 2014, www.slowfood.com/filemanager/official_docs/

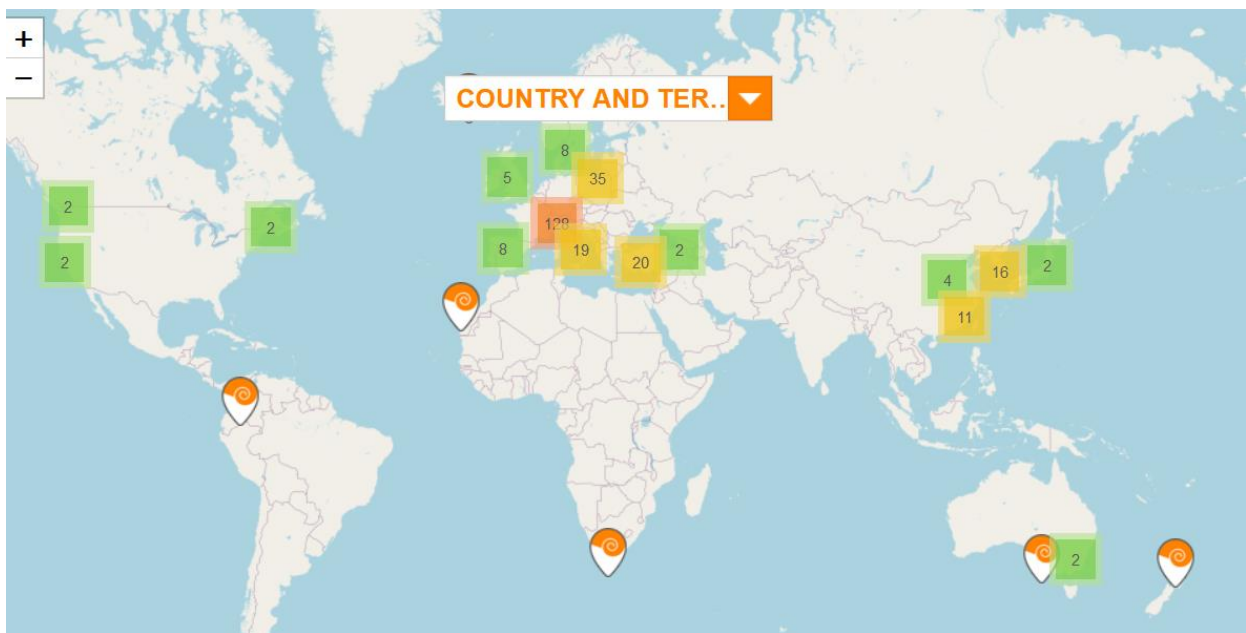
¹³Petrini, C. (2006). *Slowfoodrevolution: A new culture of eating and living*. (F. Santovetti, Trans.) Milan: Rizzoli International Publication.

¹⁴Pink, S. (2008). Sense and sustainability: The case of the Slow City movement. *Local Environment*, 13, 99-106.

¹⁵http://www.cittaslow.kr/eng/eng_sub01_02_01.php

¹⁶Mayer, H., & Knox, P. L. (2006). Slow cities: Sustainable places in a fast world. *Journal of Urban Affairs*, 28 (4), 321-334.

¹⁷<https://www.cittaslow.org/>

2 pav. Pasaulio lėtieji miestai

2.3. Lėtasis turizmas

Natūraliai, kartu su augančiu susidomėjimu „lėtu maistu“ ir „lėtu miestu“, atsirado siekis ir filosofija, kuri būtų pritaikyta turizmo sektoriuje, todėl terminas „lėtasis turizmas“ grindžiamas nauja alternatyvia kelionės forma.

Žvelgiant iš akademinės perspektyvos, lėtas turizmas laikomas požiūriu į atostogas, kurios skiriasi nuo pagrindinės turizmo reikšmės.¹⁸Lumsdonas ir McGrathas (2011)¹⁹Kai kurie mokslininkai teigia, kad lėtas turizmas yra holistinis požiūris į atostogas, kai kelionė, kelionės tikslas ir grįžimas atgal padaro įtaką kelionės išpūdziams. Tačiau pagrindinė lėto turizmo idėja yra ta, kad šiuo atveju siūloma galvoti apie „sulėtėjimą“ ir ką tai gali atnešti, reikšti atostogų prasmei. Kartu įnešamos, įtraukiamos įvairios perspektyvos, tokios kaip kelionės patirtis, laiko patyrimas, vertė, bendradarbiavimas su vietine vietoje ir aplinkos sąmonė.²⁰

Tam tikra prasme tai yra priešinimasis greitam šiuolaikiškam turizmo kelionių modeliui; lėtasis turizmas nėra laikinas, neskubus, o kelionės patirtys yra labiau vertinamos.²¹

Žvelgiant iš paslaugų sektoriaus ar turizmo pramonės perspektyvos, lėtas turizmas traktuojamas kaip kylančios rinkos segmentas. Heitmannas, Peteris ir Povey (2011)²² siūlo pasinaudoti etikete „lėtas“, kuris atspindi kokybišką vietovės teikiamų paslaugų pasiūlą ir tai naudoti kaip efektyvią rinkodaros priemonę, kuri pritraukia turistus, kuriems aktuali kultūrinė ar aplinkosauginė sąmonė. Todėl, dėl didėjančio susidomėjimo lėtojo turizmo koncepcija, yra

¹⁸Fullagar, S., Wilson, E., & Markwell, K. (2012). *Slow tourism: Experiences and mobilities*. Salisbury: Chanel View Publication.

¹⁹Lumsdon, L. M., & McGrath, P. (2011). Developing a conceptual framework for slow travel: A grounded theory approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 265-279.

²⁰Dickinson, J., & Lumsdon, L. M. (2010). *Slow Travel and Tourism*. London: Earthscan.

²¹Lumsdon, L. M., & McGrath, P. (2011). Developing a conceptual framework for slow travel: A grounded theory approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 265-279.

²²Heitmann, S., Robinson, P., & Povey, G. (2011). Slow Food, Slow Cities and Slow Tourism. In P. Robinson, S. Heitmann, & P. Dieke (Eds.), *Research Themes for Tourism* (pp. 114-127).

skatinami privatūs asmenys, kurie prekiauja savo gaminama unikalia produkcija, siūlo įdomias nakvynės paslaugas (pvz., Airbnb).

3. Lėtojo turizmo samprata

Šiame skyriuje aptarsime 3 aspektus, kurie paaiškina žodžio „lėtas“ prasmę termine „lėtasis turizmas“. Kuo geriau įsisavinsime lėtojo turizmo sampratą, tuo bus efektyvesnis tolimesnis temos nagrinėjimas, ieškant plėtros galimybių Marijampolės savivaldybėje.

Lėtumas

Iš pirmo žvilgsnio žodis „lėtas“ gali pažodžiui reikšti kelionės būdą – lėtumą arba apskritai judėjimo, mobilumo sulėtėjimą. Tačiau kiti autoriai Honoré (2004)²³ teigia, kad „sulėtink“ (*angl. slowing down*) reiškia pakeisti veiksmo tempą į „tinkamą“ greitį, siekiant pagerinti kelionės kokybę. Taigi, pasirinkus sulėtėjusį tempą, atsiranda dėmesys ritmui ir tempui, t.y. atsiranda ryšys tarp keliautojo ir pasaulio.²⁴

Lėtėjimas sukuria turistui pasitenkinimo, gerovės jausmą. Kelionės tempas turėtų sukelti atsipalaidavimą, sumažinti stresą ir nutolinti keliautoją nuo kasdieninio gyvenimo. Todėl kelionė trumpesniu atstumu ir mažiau įtemptu grafiku – yra lėtojo keliavimo dalis. Todėl akivaizdu, kad kelionės tikslas, kelionės vietovės pasirinkimas yra labai aktualus. Turistai praleidžia naudingą laiką, norėdami atrasti, bendrauti ir užsiimti būtent tai vietovei būdinga veikla – ne tik regint vaizdus, bet ir naudojant visus penkis pojūčius ir išgyvenant harmoniją su vietove ir jos gyventojais.

Lumsdonas ir McGrathas (2011) pateikia gerą santrauką, kad lėtumas keliaujant reiškia – kelionės greitis nėra toks svarbus; svarbu atpalaiduojanti ir patirtis praturtinanti patirtis, kuri įgyjama, taikant kitokį požiūrį į atostogas.

Keliavimo patirtis

Lėtojo turizmo srityje kelionių patirtis yra glaudžiai susijusi su „lėtumu“. „Lėtėjimas“ suteikia geresnę kelionės patirtį, nes keliautojo dėmesys perkeliamas nuo kiekio link kokybės, kas reiškia mažiau, bet realių, prasmingų ir įsimintinų kelionių įspūdžių.²⁵ Lėtieji turistai keliauja su tikslu, jie nori mokytis, sužinoti, atrasti ir įgyti, ką nors iš kelionių patirties.

Todėl labai akcentuojama, jog kelionė, mobilumas, judėjimas – patirties dalis. Tuo būdu, pasirenkant „lėtesnes transporto rūšis“, pvz., vietinis traukinys, ėjimas, važiavimas dviračiu, susiliejiama su gamta, o tai keliautojui suteikia galimybių pasimėgauti kraštovaizdžiu. Iš to seka, kad kelionės veiksmas tampa ne tik nuolatinis veiksmas, bet ir neatsiejama kelionės dalimi.

Sąmoningumas aplinkai

Lėtasis turizmas vertinamas ir dėl turizmo ryšio tarp ekologiškumo, tvarumo ir minimalaus poveikio aplinkai. Lėta kelionė vertinama kaip alternatyva „greitam“ transporto naudojimui, kuris

²³Honoré, C. (2004). *Inpraiseofslow: Howtheworldwidemovementischallenging the cult of speed*. London: Orion.

²⁴Cresswell, T. (2010). Towards a politicsofmobility. *EnvironmentalandPlanning : Society and Space*, 28 (1), 17-31.

²⁵Heitmann, S., Robinson, P., &Povey, G. (2011). Slow Food, Slow Cities and Slow Tourism. In P. Robinson, S. Heitmann, & P. Dieke (Eds.), *ResearchThemes for Tourism* (pp. 114-127).

palieka teršalus (anglies dioksidas, azoto oksidai, kietosios dalelės ir kt.) aplinkoje. Pavyzdžiui, tarptautinės aviacijos išmetamų teršalų kiekis per pastaruosius dešimtmečius išaugo daugiau nei dvigubai. Vertinant viso ES išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio, tarptautinės aviacijos ir laivybos išmetami teršalų kiekiai buvo sparčiausiai augantys [klimato kaitai įtaką turintys išmetamųjų teršalų šaltiniai](#).²⁶

Vis dėlto, pastaraisiais metais atsiranda lėtojo keliavimo koncepcijos, dedamos pastangos, kurios leistų suprasti žodžio „lėtas“ esmę lėtame turizme, žvelgiant per kultūrinį ar judėjimo kontekstą.

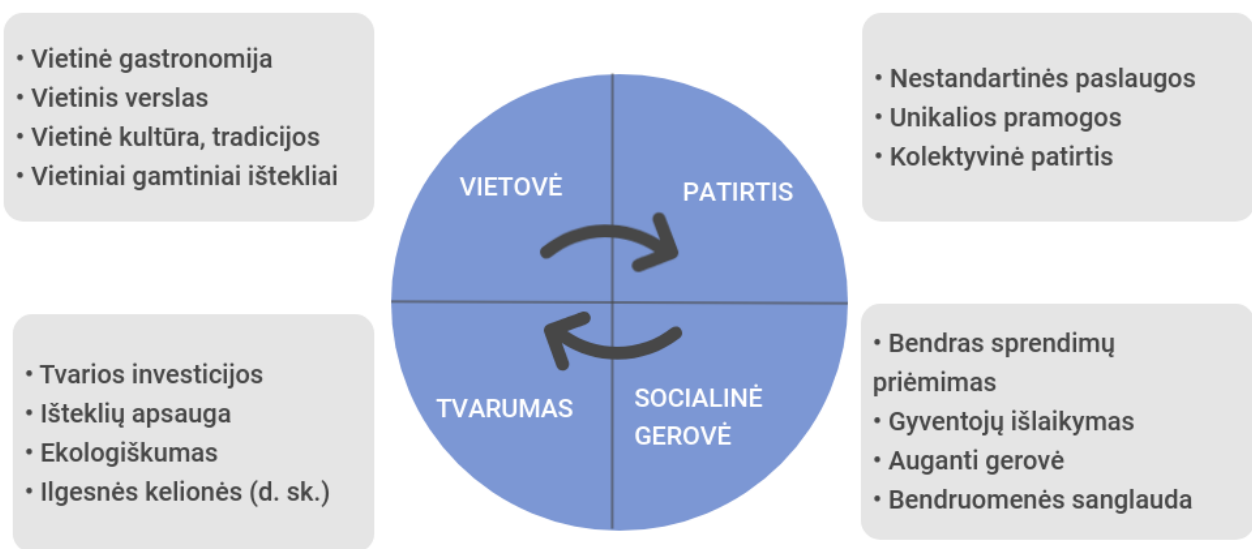
3.1. Lėtojo turizmo koncepcija ir raida pasaulyje

Lietuvoje lėtasis turizmas dar mažai girdėta sąvoka, tačiau Europoje jau keletą dešimtmečių gyvuoja lėtojo maitinimo, lėtų pinigų, lėtojo vaikų auklėjimo, lėtojo miesto, lėtojo gyvenimo būdo idėjos ir jų koncepcijų įgyvendinimas. Visa lėtojo judėjimo esmė – vartoti tik tai, kas užaugo tame krašte, maistą gaminti iš to, kas žaliuoja tuo metu darže, prekes pirkti tik iš vietos ūkininkų ir paslaugų teikėjų, vaikus auklėti pagal natūralius jų poreikius, tiesiog gyventi ir mėgautis gyvenimu.

Lėtasis maistas, lėti miestai, lėtas gyvenimas ir lėtos kelionės. Atrodo, kad šiai dienai, priešdėlis „lėtas“ pridedamas prie kiekvieno sektoriaus, reiškinio ar pramonės. Lėtumas kažkada buvo neigiamas terminas, reiškiantis nesugebėjimą „atsilaikyti“ konkurencingoje darbo ar laisvalaikio leidimo aplinkoje. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje lėtumo reikšmė dabar pradeda kisti – lėtumas šiandien yra naudojamas kaip patikima metafora, padedanti rasti žmogui pusiausvyrą tarp profesinio ir asmeninio gyvenimo, paverčiant tai privalumu. Ir nors dėl tikslaus lėto turizmo apibrėžimo yra vis dar diskutuojama, turizmo ekspertai, mokslininkai, tyrėjai, mano, kad lėtasis turizmas yra nauja turizmo forma, kuri apima ilgesnį laiką keliaujant lėtai, suteikiant turistui gilią, autentišką ir kultūrinę patirtį. Pastaraisiais metais lėtojo turizmo dėmesys buvo nukreiptas ne tik į aplinkos tvarumą, bet į laiko ir erdvės praktiką, tokiu būdu skatinant asmeninį pasitenkinimą ir gerovę. Bendrai lėtą turizmą galima apibūdinti kaip lėtesnį keliavimą, lankymąsi turistiniuose objektuose bei pasinėrimą į vietinį kraštovaizdį.

Teoriniame lygyje lėto turizmo koncepciją sudaro keturi pagrindiniai modelio elementai: vietovė, patirtis, tvarumas ir socialinė gerovė (3 pav.). Taip yra dėl to, kad pagal naujos koncepcijos vystymąsi turistai ir vietiniai gyventojai yra tame pačiame lygmenyje. Pagrindinių elementų sudedamosios dalys keičiasi (yra pritaikomos) pagal skirtingas šalis, miestus ar bendruomenes.

²⁶<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20191129STO67756/lektuvu-ir-laivu-ismetami-teršalai-faktai-ir-skaiciai>

3 pav. Lėto turizmo modelis

Šaltinis: sudaryta autorių

Apibendrinimas
 Šiai dienai, skirtingose pasaulio šalyse vyksta intensyvūs dialogai dėl lėto turizmo koncepcijos apibrėžimo. Todėl kyla problemos dėl sudedamųjų elementų įtraukimo bei lėto turizmo klasifikavimo. Neturint aiškios koncepcijos bei reglamentavimo yra sunku aiškiai apibrėžti turizmo rinkos segmentą, kuriam skirta ši turizmo forma, ir todėl yra problematiška sukurti plėtros modelį. Šiuo atveju tikslinga yra atsižvelgti į šalių, kurios jau yra sukūrusios lėto turizmo koncepcijos, teisinius pagrindus, praktiką.

3.2. Lėtasis turizmas Slovėnijoje

Globalių tendencijų poveikis žmonių elgesiui vis labiau plečiasi, sukelia tam tikrus turizmo įvykių elgsenos pokyčius ir padeda pagerinti naujų tendencijų įtaką turizmui. Dėl padidėjusio visuomenės supratimo apie tvarumo svarbą, lėtasis turizmas tapo nauja tendencija, prieštaraujanti iki šiol vyravusiai masinio arba greito turizmo tendencijai bei yra svarbesnis nei bet kada anksčiau.

2 lentelė. Lėtojo turizmo koncepcija Slovėnijoje

<p>Gamtinis išskirtinumas</p>	<p>Slovėnijos šiaurėje ir šiaurės vakaruose ištįsę Rytų Alpių kalnų masyvai. Karstiniai dariniai (stalaktitų ir stalagmitų urvai, poljės, karstinės įgriuvos, šuliniai, požeminės upės) yra labiausiai paplitę Dinarų kalnyne (Karsto plynaukštėje). Slovėnija yra Viduržemio jūros seisminėje zonoje.</p> <p>Upių tinklas tankus. Beveik visos Slovėnijos upės priklauso Juodosios jūros Dunojaus intakų Savos ir Dravos baseinams. Turi daugiau kaip 250 krioklių. Saugomos teritorijos užima ~60% Slovėnijos sausumos ploto. Yra Triglav nacionalinis parkas (įkurtas 1981 m., plotas 880 km²), 3 regioniniai parkai, 44 kraštovaizdžio parkai, 52 gamtos draustiniai, ~1200 gamtos paminklų.</p> <p>Į Pasaulio paveldo sąrašą įtraukta Škocjano urvų regioninis parkas (1986 m.) ir</p>
--------------------------------------	--

	Slovėnijos relikviniai bukų miškai. Slovėnijoje yra 4 UNESCO pripažinti biosferos rezervatai: Julijos Alpių (nuo 2003 m.), Karsto (2004 m.), Kozjako ir Obsoteljės (2010 m.), Muro upės (2018 m.) bei 3 Ramsaro konvencijos (įsigaliojo 1991) saugomos vietovės (plotas 82,05 km ²) – Cerknisko ežeras, Škocjano urvai, Sečovelske soline gamtos parkas. Turi Europos ekologinio tinklo <i>Natura 2000</i> saugomos teritorijos statusą (31 teritorija turi paukščių apsaugai svarbios teritorijos statusą).
Šalies įvaizdis	Pagal Geros šalies indeksą ²⁷ šalis užima 7 vietą tarp 149 šalių pagal teigiamą indėlį į planetą bei klimatą
Požiūris į darnų turizmą	Pastarąjį dešimtmetį Slovėnija aktyviai plėtojo įvairias darnaus turizmo formas ir sukūrė žaliają Slovėnijos turizmo schemą ²⁸ -pagrindinį tvariojo turizmo plėtros ir skatinimo Slovėnijoje mechanizmą, kuris tapo pavyzdžiu visam pasauliui
Orientacija/ kryptis	Slovėnija ieško nišinių produktų, įtraukiant natūralias ir aplinkosaugines teritorijas: parkus, saugomas teritorijas, ieško naujų upių trasų, taip pat vysto ekologinę lėtojo turizmo sampratą
Lėtojo turizmo praktika	Slovėnija per skirtingus turizmo produktus (aplinkos, maisto, kaimo, kultūros, socialinius, bei sporto) įtvirtina atostogų patirties įvairovę ir originalumą, skatina žmones įsitraukti į kultūrinę patirtį. Slovėnija yra glaudžiai susijusi su Europos turizmo vietovių tinklu, skirtu plėtoti turizmą taip, kad būtų užtikrintas socialinis, kultūrinis ir aplinkos tvarumas, gerbiant tradicijas, kuriant autentišką patirtį ir naudojantis vietos ištekliais ²⁹

Žalia – tokia yra Slovėniją reprezentuojanti spalva. Slovėnijoje yra dedamos didelės pastangos tvaraus vystymosi srityje, todėl nenuostabu, kodėl Slovėnija patenka į tvariausių pasaulio šalių sąrašą.

Lėtąjį turizmą galima laikyti veiksmingiausia tendencija (forma), kuri keičia turistų vartojimo įpročius. Lėtasis turizmas skatina naudoti produktus, kurie atspindi vietos kultūrą, sustiprina bendravimą su vietos žmonėmis, atkreipia dėmesį į tvarumą, išteklius ir kt.

Slovėnija reaguodama į žmonių poreikius, kurie patiria šiuolaikinės socialinės ir ekonominės aplinkos spaudimą, stresą, laiko stoką, greitą gyvenimo tempą, bendravimo ir tikro kontakto nebuvimą žmonių santykiuose – dar 2007 metais pradėjo įgyvendinti strateginį projektą orientuotą į turistų gerovę – lėto keliavimo skatinimą.³⁰

Projektu buvo siekiama padidinti ir skatinti lėtų turistinių maršrutų skaičių Slovėnijos teritorijose, ypač įtraukiant natūralių ir aplinkosauginių ypatumų turinčias teritorijas, pavyzdžiui, parko zonas, saugomas teritorijas, upių trasas.

Lėtojo turizmo programa siekiama remti ir plėsti lėtojo turizmo formas ir sisteminti ekologiškus turizmo nišinius produktus per intervencijas, nukreiptas į integraciją ir telkiant aplinkos ir kaimo išteklius bendram ir integruotam turizmo potencialo plėtojimui. Projekto orientuoto į lėtąjį turizmą pagrindas – suteikti turistams patirtį, užmegzti ryšį su žmonėmis, šeima, bendruomene ir draugais, suteikti galimybę iš naujo atrasti vietas, maistą, kultūrą ir galiausiai poreikį gyventi prasmingą gyvenimą. Pagal Slovėnijos apibūdinimą, lėtojo turizmo turistiniai produktai pasižymi pagrindiniais elementais, kuriais remiantis šalyje yra vystomos turizmo paslaugos (4 pav.).

²⁷ <https://index.goodcountry.org/>

²⁸ Visi programos tikslai atitinka tvarų vystymąsi per ekonominius, socialinius, kultūrinius, gamtinius aspektus. Vietos verslas yra skatinamas įgyti tvarumo ženklumą, tokiu būdu yra skatinamas verslo ekologiškumas.

²⁹ https://www.slovenia.info/uploads/zelena_shema/slovenia_green_brochure_2015_.pdf

³⁰ Guidelines for the Slow Tourism Italia Slovenia Programme (2011), The Slow Tourism Strategic Project, Italy-Slovenia, 2007-2013

4 pav. Slovėnijos lėto turizmo dimensijos

Šaltinis: sudaryta autorių

Į lėtąjį turizmą orientuotos paslaugos yra susijusios su:

- krašto vietovėmis;
- aplinka;
- poilsiu lauke.

Šiose vietose galima sportuoti bei mėgautis natūraliu kraštovaizdžiu. Žvelgiant per kultūrinio turizmo prizmę, orientuojamasi į gastronomicinį turizmo potencialą – vyno, autentiško maisto maršrutus. Per šiuos maršrutus susipažįstama su krašto maisto tradicijomis, domimasi maisto, amatų gamybos vietomis, meno ar religiniais paminklais. Tuo būdu išlaikomas svarbiausias aspektas – santykis su vietiniais krašto gyventojais.

Lėtasis turizmas yra grindžiamas tempo matavimo požiūriu, t. y. lėtumas yra lėtojo turizmo veiklos pagrindas ir esmė. Lėtasis turizmas turi atitikti du pagrindinius principus: tinkamą greitį ir realų ryšį su vieta.³¹ Tinkamas greitis susijęs su sąmoningu mėginimu greito gyvenimo tempo sulėtinimu. Tai yra noras savo kasdienius įpročius pakeisti, kuriems įtaką daro greitas gyvenimo tempas. Lėtasis turistai mokosi suvokti laiką ir pakeisti laiko valdymą bei požiūrį į gyvenimo tempą.

Realus ryšys su vieta, reiškia efektyvios komunikacijos plėtrą ir dalyvavimą vietos gyventojų kasdieniniame gyvenime, giliau susitapatinant su vietos kultūra ir jos unikalumu.

Taip pat, lėtas turizmas yra susijęs su ekologija ir darnia plėtra. Darnus vystymasis (ekonominis, socialinis, kultūrinis ir aplinkos) laikomas svarbiu lėto turizmo filosofijos ramsčiu.³²

³¹ Moira, P., Mylonopoulos, D., & Kondoudaki, A. (2017). The application of slow movement to tourism: is slow tourism a new paradigm?. *Journal of Tourism and Leisure Studies*, 2(2), 1-10.

³² Matos, R. (2004). Can slow tourism bring new life to alpine regions. *The tourism and leisure industry: Shaping the future*, 93-103.

Slovėnija vystydama lėtąjį turizmą, savo paslaugas orientuoja į veiklų sumažinimą atostogų metu, kad būtų galima sutelkti dėmesį į kokybę.

Turizmo organizatoriai skatinami orientotis į kitokių patirčių pateikimą turistui, t. y. į lėtus maršrutus, keliones, neįprastus renginius ir lankytinus objektus. Ši patirtis turi būti lengvai pasiekiamą, turi būti išplėtotas paslaugų tinklas, kuris būtų prieinamas senyvo amžiaus žmonėms, žmonėms su negalia ar bet kokio amžiaus vaikams.

Lėtojo turizmo koncepcijai yra svarbi susitikimų su kitais žmonėmis aspektu, kuri reiškia asmeninį tobulėjimą. Todėl sukurtos mainų galimybės tiek gyvai, tiek internetu, turistai skatinami keistis patirtimi, pasiūlymais, įspūdziais, sprendimais. Turizmo paslaugų tiekėjai yra skatinami palaikyti ryšį su klientais pasibaigus viešnagei, naudojantis tiek internetinėmis priemonėmis (blogai, socialiniai tinklai ir kt.), tiek palaikant tiesioginius ryšius.

Autentiškumo sąvoka reiškia teritorijų, produktų, tradicijų ir išskirtinių kultūrinių objektų atradimą, todėl labai svarbus yra nestandartinių, galinčių pabrėžti skirtumus bei autentišką, paslaugų pateikimas. Turistams suteikiama informacija apie vietos kultūrą, tradicijas ir aplinką, prieinamas daugelio sričių (kultūros, aplinkos, istorijos) ekspertų sąrašas, kad būtų galima susisiekti, siekiant pagerinti autentiškas veiklas.³³

Nepaisant lėto turizmo apibrėžimo įvairiapusiškumo, yra sutariama dėl jo pranašumų:

- Turistai gali įgyti vertingesnės ir autentiškesnės patirties sulėtindami tempą, pasinerdami į vietas ir gyvendami kaip vietiniai;
- Lėtasis turizmas patenkina tvaraus ir ekologiško turizmo keliamus reikalavimus;
- Lėtasis turizmas padeda susitapatinti (prisirišti) su vieta – pagrindiniai su lėtojo turizmu susiję dalykai yra lėtas tempas, kokybė ir tvarumas.

Lėtasis judėjimas – kultūra, gamta Slovėnijoje

Slovėnijos sostinė Liubliana yra pavyzdys visiems, norintiems organizuoti gyvenimą gamtoje, jo gyventojams ir lankytojams draugiškame mieste – pagrįstą lėtojo miesto principais. Pastaraisiais metais Slovėnijos sostinė buvo akivaizdžiai pertvarkyta į miestą, kuriame galima mėgautis aukštais aplinkos apsaugos standartais, užtikrinant tvarų judumą. Liubliana, turinti daugiau nei 542 m² viešųjų žaliųjų plotų vienam gyventojui, yra viena žaliausių Europos sostinių, visiškai apsupta miškų ir kalvų. Šios sostinės išskirtinumas atitinka pagrindinius lėtojo turizmo koncepcijos elementus: lėtumą ir tvarumą – ją galima tyrinėti tik pėsčiomis, dviračiu ar elektriniu traukiniu ar plaukiant baidarėmis bei laivu. Motorinių priemonių eismas yra draudžiamas.³⁴

Žalioji Slovėnija yra kupina unikalių pramogų lėtojo turizmo gerbėjams. Tai apima pėsčiųjų žygius, paukščių stebėjimą, urvų sportą, važiavimą dviračiu ar slidinėjimą slidėmis. Beveik 10 000 kilometrų gerai pažymėtų pėsčiųjų takų kerta Slovėniją. Taip pat yra vykdomos programos skatinančios keliauti po šalį traukiniais, dviračiais ar pėsčiomis. Įgyvendinant lėtojo turizmo programą buvo sukurti turistiniai paketai, leidžiantys susitapatinti su vietine gamta ar kultūra. Turizmo paslaugų teikėjai, kurie palaiko lėtojo turizmo principus, paslaugų pasiūlai suteikė pridėtinę vertę – praturtino standartinį pasiūlymą, kad šis tiktų šiuolaikiniam lankytojui ir turistui.³⁵

³³ Guidelines for the Slow Tourism Italia Slovenia Programme (2011), The Slow Tourism Strategic Project, Italy-Slovenia, 2007-2013

³⁴ <https://www.sustaineurope.com/slovenia-feeling-the-green-beat-20190420.html>

³⁵ <https://www.slovenia.info/en/press-centre/news-of-the-tourism-press-agency/6006-slow-tourism-in-slovenia>

5 pav. Slovėnijos gamtiniai ištekliai³⁶

Šaltinis: sudaryta autorių

Lėtasis maistas/gastronominis turizmas

Vietovės pažinimas skatinamas per maisto pažinimą, t.y. vietos autentiškumas gali būti pažįstamas per ragaujamą ar gaminamą maistą. Tuo tikslu Slovėnijoje yra sukurtas gastronominio turizmo plėtros ir rinkodaros 2019-2023 metų veiksmų planas³⁷, kurio tikslas – nustatyti pagrindines priemones ir iniciatyvas, kurių reikia, norint Slovėniją paversti unikalia gastronominių potyrių vieta.³⁸

Lėtasis maistas (*angl. slow food*) savo filosofijoje grindžiamas per ekologinį-gastronominį suvokimą, kurio ašyje – malonumas, lengvas pasiekiamumas, visas dėmesys teikiamas vietinių gamintojų maisto produktams. Tuo pačiu atsižvelgiama į kultūros paveldo išsaugojimą ir sveiką mitybą.³⁹

Slovėnija turi savo prekės ženklą (6 pav.), kuris atstovauja vietinius produktus, tradicinę ar regioninę virtuves. Vadovaujantis principu „nuo sodo iki stalo“, Slovėniją vis labiau įtraukė į Europos gastronominių žemėlapių.

³⁶<https://www.travelettes.net/lessons-from-the-worlds-most-sustainable-country-slovenia/>

³⁷https://www.slovenia.info/uploads/gastronomija_b2b/ang_ang_low_res.pdf

³⁸Action plan for the development and marketing of gastronomy tourism 2019 – 2023.

³⁹Repnik, S., & Divjak, A. (2015). Slow food and gastronomic tourism in Slovenia. *Quaestus*, (6), 178.

6 pav. Slovėnijos gastronominio turizmo prekės ženklas

Šaltinis: www.visitljubljana.com

24-iuose gastronomijos regionuose galima pasirinkti renginius, susijusius su vietinėmis gastronomijos tradicijomis, todėl šalis išlaiko aukštą lygį ir pozicijas kaip viena iš lėtąjį turizmą palaikančių pasaulio krypčių.⁴⁰

3.3. Lėtasis turizmas Austrijoje

Austrija esanti Rytų Europoje, šiaurėje ribojasi su Čekija, rytuose - Slovakija ir Vengrija, pietuose – Slovėnija ir Italija, vakaruose – Lichtenšteinu. Austrija gali pasigirti istorinėmis ir kultūrinėmis vietomis, šalia unikalaus šiuolaikinio meno. Austrija taip pat turi unikalią kulinarinę istoriją. Tipiškas lėto turisto profilis pagal Austrijos ekspertus⁴¹ yra: aukštesnio išsilavinimo, orientuotas į kokybę, mažai jautrus kainoms, besidomintis kultūra ir istorija.

3 lentelė. Lėtojo turizmo koncepcija Austrijoje

Gamtinis išskirtinumas	Austrija – Alpių valstybė. 63 % jos teritorijos užima Rytų Alpių sistemos jauni raukšliniai kalnai. Priešalpiuose ir Alpėse yra apie 600 ežerų (dauguma jų ledyninės kilmės), didžiausi – Attersee (46 km ²), Traunas (24 km ²). Vakaruose Austrijai priklauso Bodeno ežero rytinė dalis, rytuose – Neusiedlio ežero šiaurinė dalis. Miškai užima 39 % Austrijos teritorijos. Saugomos teritorijos užima 29 % Austrijos ploto. Gamtosaugai skiriama 1,1 % Austrijos BVP (daugiausia iš visų Europos valstybių). Yra 26 nacionaliniai parkai, 3 UNESCO pripažinti biosferos rezervatai – Didžiojo Walsero (įtrauktas 2000), Vienos Miško (2005), Zalcburgo Lungau ir Kärntner Nock kalnų (2012). Austrijoje yra 23 Ramsaro konvencijos (įsigaliojo 1983 m.) saugomos vietovės (plotas apie 1250 km ²).
Šalies įvaizdis	Pagal Geros šalies indeksą šalis užima 22 vietą tarp 149 šalių pagal teigiamą indėlį į planetą bei klimatą.
Požiūris į darnų turizmą	Austrijoje yra trys miestai atitinkantys „Cittaslow“ reikalavimus: Enns, Horn ir Hartberg. „Cittaslow“ yra tarptautinis miestų tinklas, kurį vienija įsipareigojimai išsaugoti vietos identitetą, gerinti gyvenimo kokybę ir skatinti tvarią plėtrą.
Orientacija/ kryptis	Austrija yra šalis toli pažengusi lėtojo turizmo atžvilgiu – joje yra trys miestai atitinkantys „Cittaslow“ reikalavimus: Enns (aukštutinė Austrija), Horn

⁴⁰Slovenia - crossroadsofgastronomicworlds. Prieiga: <https://www.slovenia.info/en/stories/slovenia-a-crossroads-of-gastronomic-worlds>

⁴¹Arikan, I., Dündar, A. P. D. A., Edlinger, L. S., & Krems, I. M. C. F. H. (2015). Is Cittaslow an Effective Model in Destination Development for Sustainable Tourism? A Case Study in Austria. In *Proceedings of the*.

	(žemutinė Austrija), bei Hartberg. „Cittaslow“ yra tarptautinis miestų tinklas, kurį vienija įsipareigojimai išsaugoti vietos identitetą, gerinti gyvenimo kokybę ir skatinti tvarią plėtrą.
Lėtojo turizmo praktika	Austrija gręžiasi ne tik į vietovės kultūrinių, gastronominių, tradicinių bruožų nagrinėjimą ir gilinimąsi, bet ir turi itin stiprų ryšį ir suvokimą, susijusį su klimato kaitos, krašto tvarumo išsaugojimo problemomis. Lėtieji miestai orientuojasi į tradicinius, tautinius rankų darbo dirbinius, ekologiškų ūkių, šeimos verslų palaikymą, regioninius parkus, ir visa tai susiję su identiteto išsaugojimu, puoselėjimu.

Austrija yra šalis toli pažengusi lėtojo turizmo atžvilgiu – joje yra trys miestai atitinkantys „Cittaslow“ reikalavimus: Enns (aukštutinė Austrija), Horn (žemutinė Austrija), bei Hartberg. „Cittaslow“ yra tarptautinis miestų tinklas, kurį vienija įsipareigojimai išsaugoti vietos identitetą, gerinti gyvenimo kokybę ir skatinti tvarią plėtrą. Ši filosofija labiausiai paplitusi Europoje, kur šalys dalinasi idėjomis, gera patirtimi, organizuoja vietiniams gyventojams skirtus renginius.

Kaip jau minėta ankstesniuose skyriuose, lėtų miestų filosofija gręžiasi ne tik į vietovės kultūrinių, gastronominių, tradicinių bruožų nagrinėjimą ir gilinimąsi, bet ir turi itin stiprų ryšį ir suvokimą, susijusį su klimato kaitos, krašto tvarumo išsaugojimo problemomis. Lėtieji miestai orientuojasi į tradicinius, tautinius rankų darbo dirbinius, ekologiškų ūkių, šeimos verslų palaikymą, regioninius parkus, ir visa tai susiję su identiteto išsaugojimu, puoselėjimu.

Iš viso yra 60 „Cittaslow“ bendrų tikslų ir strategijų. Miestai norintys tapti judėjimo dalimi turi atitikti bent 50 procentų iškeltų reikalavimų iš kurių 25 procentai yra privalomi⁴² (4 lentelė).

4 lentelė. Pagrindiniai „Cittaslow“ keliami reikalavimai

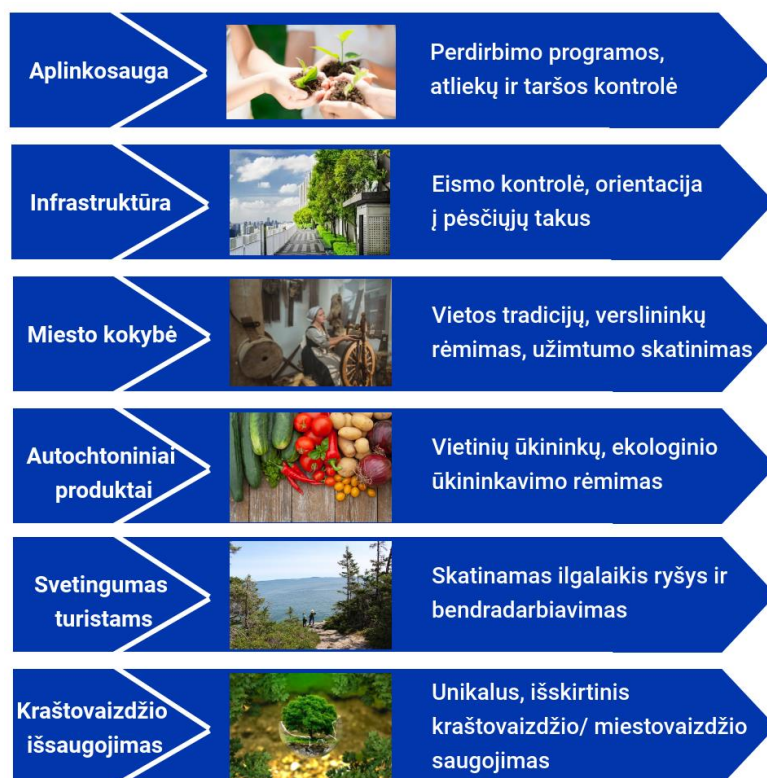
Politika	Kriterijai
Energetikos ir aplinkos politika	<ol style="list-style-type: none"> Galiojantys oro, vandens ir biologinės įvairovės kokybės reglamentai ir jų laikymasis. Buitinių atliekų perdirbimo ir specialių atliekų šalinimo skatinimo ir platinimo planai. Pramoninių ir buitinių atliekų kompostavimo sklaida ir skatinimas. Komunalinio buitinio vandens valymas. Savivaldybės energijos taupymo planas, ypatingą dėmesį skiriant alternatyvių energijos šaltinių naudojimui ir termovaliorizacija iš kietųjų komunalinių atliekų ir biomasės. Triukšmo taršos kontrolė ir mažinimo planai. Miesto apšvietimo sistemos ir programos (apšvietimo taršos prevencija).
Infrastruktūros politika	<ol style="list-style-type: none"> Dviračių takai, skirti palengvinti keliones į mokyklas ir sujungti viešuosius pastatus. Planai, skirti apriboti automobilių naudojimą asmeniniais tikslais, skatinti viešąjį transportą ir palengvinti patekimą į pėsčiųjų zonas (pvz., eskalatoriai, lynų keltuvai, specialūs dviračių takai į mokyklas ir kt.). Projektų, užtikrinančių neįgaliųjų patekimą į viešojo intereso vietas, įgyvendinimas ir architektūrinių kliūčių panaikinimo planai. Šeimos gyvenimo palengvinimo ir tvaraus prekių paskirstymo miesto centruose planų skatinimas.
Miestų kokybės politika	<ol style="list-style-type: none"> Intervencijos miesto centrui atkurti ir pagerinti. Želdynų atkūrimas / statyba. Gyvenimo kokybė mieste (laiko trukmė į darbą ir atgal, įmonės, darželiai ir kt.) Ribinių zonų pertvarkymas ir pakartotinis naudojimas. Informacijos ir ryšių technologijų naudojimas, kuriant interaktyvias paslaugas piliečiams ir turistams.

⁴²<https://sci-hub.do/10.1080/21568316.2015.1037929>

	<p>17. Tvarios architektūros biuras.</p> <p>18. Optinių ir belaidžių sistemų diegimas.</p> <p>19. Teršalų (triukšmo, elektromagnetinių srovių ir kt.) monitoringas ir stebėjimas.</p> <p>20. Nuotolinio darbo skatinimas.</p> <p>21. Tvaraus privataus būsto skatinimas.</p> <p>22. Socialinės infrastruktūros skatinimas (pvz., nemokamo perdirbimo projektai ir kt.).</p> <p>23. Tvaraus miesto planavimo skatinimas.</p> <p>24. Produktivių žaliųjų zonų atkūrimas ir realizavimas.</p> <p>25. Vietinių produktų komercinių erdvių sukūrimas.</p> <p>26. Tradicinių prekybos vietų ir produkcijos apsauga bei stiprinimas.</p>
<i>Žemės ūkio, turizmo ir amatų politika</i>	<p>27. Ekologinio ūkininkavimo plėtros ir skatinimo planai.</p> <p>28. Gaminių ir amatininkų prekių bei dirbinių kokybės sertifikavimas.</p> <p>29. Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų ir amatininkų sertifikavimas.</p> <p>30. Tradicinių kūrinių vertinimas.</p> <p>31. Kaimo vietovių vertinimas.</p> <p>32. Ekologiškų ir (arba) vietinių / tradicinių produktų naudojimas mokyklos maitinimo sistemoje.</p> <p>33. Skonio ugdymo ir teisingos mitybos programos.</p> <p>34. Vietos kultūros renginių vertinimas ir išsaugojimas.</p>
<i>Svetingumo, informuotumo ir žinių visuomenės politika</i>	<p>35. Turizmo informacijos ir personalo mokymo planai, skirti geram svetingumo ugdymui, tobulinimui.</p> <p>36. Turistinių paslaugų teikėjų ir mažmenininkų jautrumas kainų skaidrumui ir išsami informacija apie produktų ir paslaugų kainą prekybos vietose.</p> <p>37. Lėtų miesto maršrutų aktyvavimas (lankstinukai, informacijos sklaida internetu, specialūs tinklalapiai ir kt.).</p> <p>38. Veiksmų, leidžiančių efektyviai dalyvauti administraciniuose sprendimuose „iš apačios į viršų“, priėmimas.</p> <p>39. Sveikatos ugdymas.</p> <p>40. Sveikinimo politika lankytojams ir planai, kaip palengvinti jų įsitraukimą į miesto veiklą (automobilių stovėjimo aikštelės, lankstus/ ilgesnis viešųjų įstaigų darbo laikas), ypatingą dėmesį skiriant ypatingiems, vietovei būdingiems renginiams.</p>
<i>Socialinės sanglaudos politika</i>	<p>41. Diskriminuotų mažumų integracija.</p> <p>42. Neįgaliųjų integracija.</p> <p>43. Jaunimo politika.</p> <p>44. Skurdo mažinimas.</p> <p>45. Priklausymas asociacijoms.</p> <p>46. Partnerystė.</p> <p>47. Parama lėto maisto kampanijoms ir veiklai.</p> <p>48. Bendradarbiavimas su „Slow Food“ ir kitomis organizacijomis, skatinantis natūralų ir tradicinį maistą.</p> <p>49. Parama vietovių bendradarbiavimo projektams, susijusiems su „Cittaslow“ ir „Slow Food“ filosofijomis.</p>

Šie principai verčia miestus ieškoti savo identiteto. Pagrindiniai lėtųjų miestų tikslai yra: gyvenimo kokybės gerinimas, naudojant naujausias technologijas, sąlygų sudarymas tvariai plėtrai, atsižvelgiant į vietos (regiono) vertybes, siekis remti vietos ekonomiką, saugoti gamtą ir istorines vietas. Todėl turizmo veikla miestuose turėtų būti suplanuota taip, kad būtų sumažintas galimas neigiamas poveikis aplinkai ir visuomenei.

Norint pasiekti „Cittaslow“ nustatytus tikslus yra svarbu įgyvendinti pagrindinius reikalavimus, kurie gali būti traktuojami kaip lėtųjų miestų koncepcijos dimensijos (7 pav.):

7 pav. Lėtojo miesto koncepcijos dimensijos

Šaltinis: sudaryta autorių

Apibendrinimas

Išnagrinėjus Slovėnijos ir Austrijos lėtojo turizmo vaizdą, pastebima, jog išryškėja labai panašūs supratimo aspektai. Šalys siekia išlaikyti autentiškumą, itin didelį dėmesį skiria kulinarinio paveldo puoselėjimui, gamtinio turizmo vystymui, kaimo turizmui. Lietuva taip pat galėtų pritaikyti šių šalių gerąsias praktikas, siekiant sutelkti dėmesį į kitokio – lėtojo turizmo, skatinimą, vystymą, pritaikymą Lietuvos turistui.

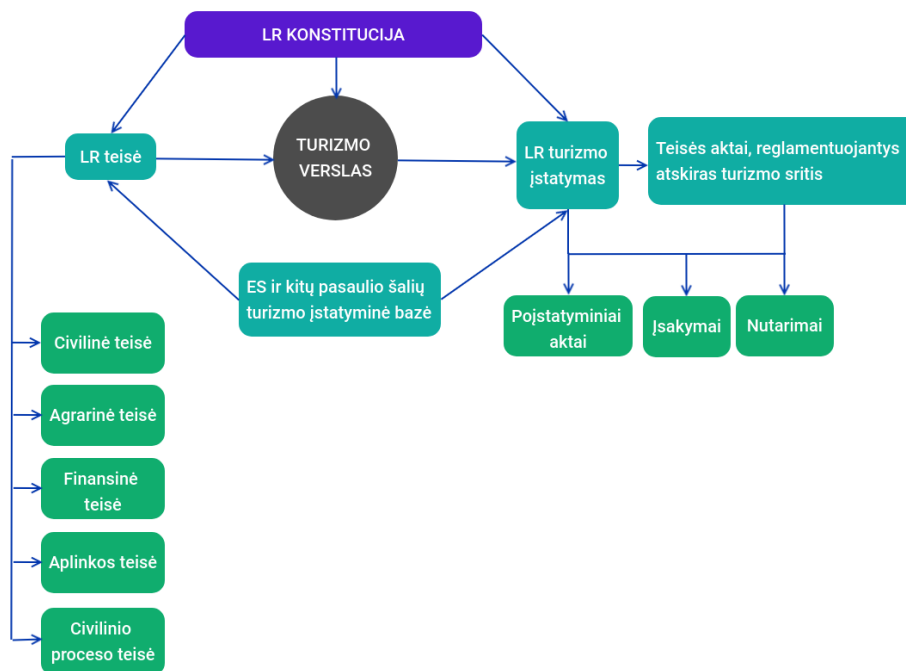
Turizmo vystymasis itin glaudžiai siejasi su kitų ūkio šakų plėtros galimybėmis, ir su jose numatytais priemonėmis. Pavyzdžiui, turizmo vystymas(is) yra tiesiogiai priklausomas nuo atitinkamos infrastruktūros plėtojimo, kuri skatinama arba ribojama kitų sričių teisės aktais (pvz., turizmo plėtojimas saugomose teritorijose, apribojimai kaimo turizmo, kempingų, golfo laukų įrengimui, reikalavimai kultūros paveldo objektų restauracijai, kt.) bei turizmo pasiekiamumo (transporto rūšių infrastruktūros išvystymu, vizų formalumais).

Todėl didelė dalis turizmo funkcijų tiesiogiai ar netiesiogiai patenka į daugelio ministerijų ir kitų institucijų kompetenciją. Dėl to iškyla subalansuotos visų organizacijų struktūros, gerų koordinavimo ryšių būtinybė, įgyvendinant įvairias priemones, susijusias su turizmo plėtra.

4. Turizmo sektoriaus teisinė bazė

Turizmo verslo plėtotė, turizmo politikos ir strategijos įgyvendinimas yra paremtas atitinkamais įstatymais ir normatyviniais dokumentais.

Turizmo sritį tiesiogiai reglamentuoja LR turizmo įstatymas, kuriame apibrėžiamas turizmo verslas, reglamentuojamas kelionių organizavimas, turizmo informacijos bei apgyvendinimo paslaugų teikimas, ginamos vartotojo teisės ir sudaromos prielaidos formuoti normatyvinę bazę.

8 pav. Turizmo verslą reguliuojanti teisinė aplinka

Šaltinis: sudaryta autorių

Turizmo teisė per maža teisės šaka, kad būtų savarankiška. Todėl turizmo teisę įtakoja daugybė teisinių aktų (8 pav.).

Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas⁴³ buvo priimtas 1998 m. kovo 19 dieną. Tikslas – nustatyti turizmo verslo ir savaveiksmio turizmo organizavimo principus bei prioritetus, turizmo paslaugų teisinius reikalavimus bei turizmo išteklių naudojimo sąlygas, šį verslą kontroliuojančių valstybės ir vietos savivaldybės institucijų kompetenciją, turizmo reguliavimo, planavimo ir turizmo išteklių naudojimo sąlygas.

Įstatyme numatyta, kad teikti turizmo paslaugas turi teisę įmonės ar viešosios įmonės, įregistravusios šią veiklą įmonių registre, bei fiziniai asmenys, turintys patentą nuomoti individualias patalpas turistams apgyvendinti. Nacionalinėje turizmo plėtros programoje⁴⁴ turizmas pripažintas prioritetine ūkio šaka.

Be Turizmo įstatymo egzistuoja teisės aktai, reglamentuojantys atskiras turizmo sritis⁴⁵:

- Apgyvendinimo paslaugų teikimas ir apgyvendinimo įmonių klasifikavimas;
- Kelionių organizatorių ir kelionių agentūrų veikla;
- Kelionių vadovų ir gidų veikla;
- Kurortų plėtra;
- Turizmo informacijos centrų veikla;

⁴³<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.52605/asr>

⁴⁴<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/098670e0af3511e39054dc0fb3cb01ae/asr>

⁴⁵<http://www.vvat.lt/vartojimo-paslaugos/turizmo-paslaugos/turizmo-paslaugu-teikejai/128>

- Turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimas;
- Turizmo paslaugų teikimas;
- Turizmo plėtra;
- Vaikų turizmo renginiai;
- Vizų išdavimas pagal kelialapius.

Įstatymo skiriamos tokios turizmo paslaugų rūšys:

- Kelionės organizavimo paslaugos;
- Turizmo informacijos paslaugos;
- Apgyvadinimo paslaugos;
- Maitinimo paslaugos;
- Pramogų ir kitos turizmo paslaugos.

Vadovaujantis šio įstatymo nuostatomis, priimti poįstatyminiai teisės aktai, konkretizuojantys jo įgyvendinimą. Valstybinis turizmo departamentas priėmė poįstatyminius aktus, detalizuojančius įvairias Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo nuostatas (pvz., viešbučių klasifikavimo reikalavimų įsakymas⁴⁶ ir kt.)

Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas⁴⁷ nustato vartotojų teises ir reglamentuoja vartotojų ir prekių pardavėjų, gamintojų bei paslaugų teikėjų santykius. Įstatymas nurodo, kad turizmo paslaugų kokybė turi būti ne blogesnė, negu nurodyta norminiuose dokumentuose bei sutartyse, o už ją atsako paslaugų tiekėjai. Įstatymas numato, kad vartotojas turi teisę gauti išsamią ir, svarbiausia, teisingą informaciją valstybine kalba apie paslaugų įsigijimo sąlygas, kokybę, paslaugų sutarties nutraukimo tvarką.

Tiesiogiai ar netiesiogiai turizmo sferai daro įtaką praktiškai visose Civilinio kodekso knygose suformuluotos nuostatos, tačiau turizmo paslaugoms daugiau dėmesio skiriama knygoje „Prievolių teisė“⁴⁸. Joje aptarti kiekvienam verslininkui aktualūs įvairių sutarčių sudarymo, civilinės atsakomybės klausimai, teisiškai apibrėžtos atskirų sutarčių (pirkimo – pardavimo, dovanojimo, nuomos, turizmo paslaugų teikimo ir kt.) nuostatos.

Siekiant skatinti turizmo verslą, įstatymai turėtų numatyti palankias:

- Vizų išdavimo ir pasienio bei muitinės postų veiklos sąlygas Lietuvos ir užsienio piliečiams;
- Turizmo verslo mokesčių politiką, skatinančią atvykstantįjį turizmą bei turizmo paslaugų objektų statybą.

Kadangi turizmo verslas susijęs su daugeliu ūkio sričių (transportas, ryšiai, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugos ir pan.), jį veikia tarpvalstybiniai santykiai ir valstybės atvirumas, turizmo sektoriaus valdymas įgyja tarpžinybinį pobūdį. Valdymą apibūdina įvairių sričių ūkio subjektų bei įvairių valstybinio valdymo bei savivaldos institucijų interesų derinimas.

Svarbus vaidmuo šioje srityje tenka ir šiuo metu veikiančioms visuomeninėms turizmo verslo subjektų organizacijoms, kurios atstovauja savo narių interesus, kaupia ir skleidžia

⁴⁶<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/94f48a009ff811e8aa33fe8f0fea665f>

⁴⁷<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6020/asr>

⁴⁸https://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=12755&title=LR%20civilinis%20kodeksas.%20%D0e%F0toj%20knyga.%20Prievoli%F8%20teis%EB

informaciją apie teikiamas paslaugas. Šių organizacijų veiklos tikslai – skatinti turizmo plėtotę, gerinti paslaugų kokybę, reklamuoti turizmo paslaugas tarptautinėje bei Lietuvos rinkoje.

Apibendrinimas

Turizmui skatinti valstybė turėtų priimti įstatymus, palankias sąlygas vizų išdavimui, formuoti mokesčių politiką, palankią atvykstantajam turizmui ir turizmo paslaugų verslui bei kurti turizmo informacijos sistemą ir šalies turizmo įvaizdį, tinkamai tvarkyti turizmo išteklių naudojimą ir apsaugą. Turizmo paslaugų plėtrą dažnai, kaip smulkų ir vidutinį verslą, lemia kiti teisės aktai (pavyzdžiui, saugomų teritorijų įstatymas, žemės skyrimo, kelionių apmokestinimo).

Turizmo veiklos koordinavimas priklauso ir nuo valstybės valdymo bei savivaldos institucijų turizmo funkcijų paskirstymo bei jų vykdymo. Svarbiausia problema yra valstybės institucijų įgaliojimų lygis, sprendžiant su turizmu susijusius tarpžinybinius klausimus, ir nepakankamas veiklos koordinavimas, įskaitant informacijos teikimą.

Lietuvos teisės aktai turi reglamentuoti turizmo sektorių, teisės aktai turi būti suderinti su ES teisės aktais, o tai garantuoja vienodas paslaugų teikimo sąlygas, steigimosi galimybes, suvienodina konkurencijos sąlygas bei garantuoja vienodą turistų teisių apsaugą ES vidaus rinkoje. Lietuvos Respublikos įstatymai ir institucijų sistema sudaro sąlygas tai visiškai įgyvendinti.

Apibendrinant galima teigti, kad esamų gana palankių turizmo plėtotės prielaidų Lietuvoje dar nepakanka kokybiškam turizmo šuoliui, nes šių prielaidų praktinis įgyvendinimas ir panaudojimas susijęs ne tik su didelėmis investicijomis, bet ir mūsų valstybės ir visuomenės palankaus požiūrio formavimu. .

Tik keletas Europos valstybių efektyviam turizmo valdymui organizuoti steigia atskiras ir savarankiškas Turizmo ministerijas (pvz., Turizmo ministerijos yra Graikijoje, Liuksemburge, Kroatijoje). Daugelyje Europos valstybių už turizmo politikos formavimą dažniausiai atsakingos Ekonomikos arba Ūkio ministerijos (pvz., Austrijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Slovakijoje, Lietuvoje, Latvijoje), kai kur veikia jungtinės turizmo su kultūra, transportu ar pramone ministerijos (pvz., Maltoje, Turkijoje – Turizmo ir kultūros ministerija, Ispanijoje – Pramonės, turizmo ir prekybos).

4.1. Lėtojo turizmo diegimo reikalavimai (galima įstatyminė bazė)

Lėtojo turizmo diegimo reikalavimai pirmiausia susiję su lokalaus turizmo rinkos dalyviais – paslaugų teikėjais ir prekių tiekėjais, kurie atitinka lėtojo turizmo reikalavimus. Lėtojo turizmo diegimas nėra specifiškai išskirtinis, tai daugiau žmonių mąstysenos, gyvenimo sampratos, keliavimo, atostogų ir poilsio pokyčiai, todėl nauja įstatyminė bazė nėra reikalinga. Esami įstatymai tenkina šios turizmo rūšies poreikius.

Labai dažnai lėtojo turizmo kriterijus atitinka lokalaus turizmo atstovai, kuriems tiesiog trūksta žinių apie reikalavimus ir legalius būdus įteisinti savo veiklas. Šioje situacijoje svarbiausią vaidmenį vaidina konsultacijos veiklos steigimo, tolimesnio vystymo klausimais. Šiais klausimais ypatingai daug padėti gali Žemės Ūkio Ministerijos vykdomos konsultacinės paslaugos ir patarimai.

Šioje dalyje bus pateikta esminė – bazinė informacija ir rekomendacijos lokalaus turizmo atstovams, jog jie išpildytų visus reikiamus reikalavimus veiklos vykdymui. Reikėtų pabrėžti, kad dažniausiai susiduriama su paslaugų teikimo veiklos pradžios problemomis bei abejojama dėl tinkamo būdo pasirinkimo, todėl tolimesnis strategijos etapas bus orientuotas į šiuos akcentus:

- reikalavimus apgyvendinimo paslaugų teikimui;

- reikalavimus viešojo maitinimo teikimui;
- reikalavimus maisto gaminimui namuose;
- gido paslaugos, jų kursai, alternatyvos;
- laisvalaikio ir pramogų organizavimo veiklos;
- verslo liudijimai;
- individuali veikla;
- mažoji bendrija;
- uždaroji akcinė bendrovė.

Pirmieji žingsniai, pradedant vystyti turizmo sritį apimančias paslaugas – susipažinti su visais reikalavimais bei higieninėmis normomis, kurios ypač svarbios, siekiant pradėti teikti maitinimo ir apgyvendinimo paslaugas. Sekantis žingsnis, išpildžius visus reikalavimus – veiklos vykdymo pažyma arba verslo liudijimas, arba mažosios bendrijos steigimas. Tolimesniame tekste bus pateikiama pagrindinė informacija, padėsianti suprasti veiksmų eigą. Veiklų pavadinimai bus pateikti pagal ekonominės veiklos klasifikatorių, nurodant tinkamus pasirinkimus ir alternatyvas, kur jos galimos.

Apgyvandinimo paslaugos⁴⁹

Apgyvandinimo paslaugų teikimas susideda iš:

- Patalpų pritaikymo turistų reikmėms;
- Apgyvandinimo paslaugų klasifikavimo;
- Higienos paso;
- Tinkamos veiklos formos pasirinkimo.

Žemiau lentelėje pateikiamos apgyvendinimo patalpų sąlygos, kurias turi atitikti apgyvendinimo paslaugų teikėjas, teikdamas paslaugas vartotojui (turistui) (5 lentelė).

5 lentelė. Apgyvandinimo patalpų sąlygos

<i>Informaciją paslaugų vartotojui suteikti prieš įsigyjant paslaugas</i>	Apgyvandinimo paslaugų teikėjas paslaugų vartotojui privalo suteikti tikslią, išsamią ir teisingą informaciją apie apgyvendinimo paslaugų teikimo vietą, teikiamas paslaugas, aprūpinimą inventoriumi, vidaus tvarkos taisykles
<i>Apgyvandinimo patalpos – visada švarios</i>	Apgyvandinimo paslaugų vartotojas turi būti apgyvendintas švariame, tvarkingame kambaryje, aprūpintas švaria patalyne ir geros būklės (nesuplyšę, nesulūžę) baldais. Kambaryje, poilsio patalpose turi būti įrengtos apsaugos priemonės (užuolaidos, žaliuzės), kurios apsaugotų nuo tiesioginių saulės spindulių
<i>Legioneliozės prevencijai – tinkamas temperatūros palaikymas</i>	Apgyvandinimo paslaugų teikėjai ne rečiau kaip vieną kartą per metus turi atlikti geriamojo vandens (šalto ir karšto) mikrobiologinį tyrimą legionelėms nustatyti. Jeigu paslaugos teikiamos tik tam tikru metų laiku, tyrimas atliekamas prieš apgyvendinimo paslaugų teikimo sezono pradžią. Papildomi vandens tyrimai atliekami, kai vandens tiekimo sistema pradedama naudoti daugiau kaip po vieno mėnesio pertraukos, po vandens tiekimo sistemos rekonstrukcijos ar remonto, taip pat kai diagnozuojama susirgimų legionelioze. Legioneliozės profilaktikai svarbu, kad karšto vandens tiekimo sistemoje vandens temperatūra kas 3 mėnesius būtų

⁴⁹Visa informacija pateikiama <https://www.vtat.lt/vartojimo-paslaugos/turizmo-paslaugos/apgyvendinimo-paslaugu-teikimas/603>

	profilaktiškai pakeliama iki 66 °C ir išlaikoma ne mažiau kaip 25 min. Atliekant vandens tiekimo sistemos kenksmingumo pašalinimo darbus, svarbu garantuoti vartotojų saugą
Maudymosi vietų priežiūra	NVSC specialistai atkreipia dėmesį į HN 118:2011 reikalavimus, kai apgyvendinimo paslaugos teikiamos šalia vandens telkinių, kur įrengtos maudymosi vietos, kurios nėra įteisintos kaip paplūdimiai. Apgyvendinimo paslaugų teikėjai turi pasirūpinti, kad maudymosi vietos būtų pažymėtos, švarios, o priėjimas prie vandens – neslidus, neklampus ir saugus
Apgyvendinimo paslaugų veiklai būtinas leidimas-higienos pasas	Viešbučių, motelių, svečių namų, kurortų sanatorijų, kurortų rehabilitacijos centrų, kempingų, turizmo centrų, poilsio namų, jaunimo nakvynės namų veiklos vykdytojams būtina turėti leidimą-higienos pasą apgyvendinimo paslaugų veiklai. Šio dokumento originalas arba kopija turi būti pateikta vartotojams matomoje vietoje
Leidimas-higienos pasas papildomai veiklai	Kaimo turizmo, nakvynės ir pusryčių, turistinių stovyklų paslaugų veiklai leidimas-higienos pasas neišduodamas, tačiau, jei juose teikiama baseinų ar pirčių paslaugų veikla, tai šioms veikloms būtina turėti leidimą-higienos pasą
Apgyvendinimo paslaugų darbo organizavimas karantino metu⁵⁰	Dokumente pateikiamos rekomendacijos: apgyvendinimo įstaigų bendrose naudojimo patalpose ir svečių aptarnavimui, organizuojant svečių maitinimą, darbdaviui ir darbuotojams

Šaltinis: sudaryta autorių

Daugiau informacijos: „Apgyvendinimo paslaugų sveikatos saugos reikalavimai“ (HN 118:2011)⁵¹.

Apgyvendinimo paslaugos skirstomos į:

Klasifikuojamąsias apgyvendinimo paslaugas:

- viešbučio paslaugos;
- svečių namų paslaugos;
- motelio paslaugos;
- kempingo paslaugos.

Minimalus apgyvendinti skirtų kambarių skaičius – ne mažiau kaip 5 (išskyrus kempingo paslaugas).

Neklasifikuojamąsias apgyvendinimo paslaugas:

- apartamentų komplekso paslaugos;
- kaimo turizmo paslaugos;
- nakvynės namų (ang. *hostel*) paslaugos;
- nakvynės ir pusryčių paslaugos;
- poilsio namų paslaugos;
- turistinio laivo apgyvendinimo paslaugos;
- turistinės stovyklos paslaugos;
- sanatorijos apgyvendinimo paslaugos;
- trumpalaikio apgyvendinimo paslaugos.

Neklasifikuojamosioms apgyvendinimo paslaugoms netaikomas minimalus apgyvendinti skirtų kambarių skaičius.

⁵⁰[https://nvsc.lrv.lt/uploads/nvsc/documents/files/rekomendacijos_apgyvendinimo_paslaugu_teikejams%20\(2\)\(1\).pdf](https://nvsc.lrv.lt/uploads/nvsc/documents/files/rekomendacijos_apgyvendinimo_paslaugu_teikejams%20(2)(1).pdf)

⁵¹<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.392158/asr>

Apgyvandinimo paslaugų veikla yra licencijuojama.⁵² Visos vartotojams teikiamos apgyvandinimo paslaugos privalo būti klasifikuojamos arba registruojamos. Informaciją apie turimą apgyvandinimo paslaugų veiklos licenciją paslaugos teikėjas gali patikrinti Licencijų informacinėje sistemoje www.licencijavimas.lt.

Visas apgyvandinimo paslaugų rūšis gali teikti tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys. Taip pat svarbu pažymėti, kad visoms apgyvandinimo paslaugoms yra taikomas 9 proc. PVM lengvatinis tarifas.

Remiantis apgyvandinamų valstybių narių ir kitų valstybių piliečių registravimo tvarkos aprašu⁵³, apgyvandinimo paslaugų teikėjai privalo pildyti laisvos formos registracijos korteles, registruojant kiekvieną atvykusį turistą (valstybių narių ir kitų valstybių piliečius). Registracijos kortelėse privalo būti ši informacija: vardas, pavardė, gimimo data, asmens tapatybę patvirtinančio dokumento numeris, apgyvandinamo asmens pilietybė bei valstybė, išdavusi asmens tapatybę patvirtinančią dokumentą, gyvenamosios vietos adresas, atvykimo į apgyvandinimo įstaigą data, išvykimo iš apgyvandinimo įstaigos data, kartu atvykusio sutuoktinio ir (ar) nepilnamečio vaiko (-ų) vardai ir pavardės.

Jeigu turistai atvyksta su grupės vadovu, tai kortelėje turi būti tik grupės vadovo išsami informacija, kaip nurodyta aukščiau, o grupės sąrašas tiesiog turi būti pridėtas, kuriame pateikiama visų kelionės grupės narių vardai, pavardės ir asmens tapatybę patvirtinančio dokumento numeriai. Šias korteles privaloma saugoti 5 metus.

Apgyvandinimo paslaugų teikimo bendrieji reikalavimai (Turizmo įstatymo 31 str. 1 d.):⁵⁴

6 lentelė. Apgyvandinimo paslaugų teikimą reglamentuojantys teisės aktai

<i>Įstatymo pavadinimas</i>	<i>Galiojančios suvestinės redakcijos internetinė nuoroda</i>
<i>Apgyvandinimo paslaugų klasifikavimo tvarkos aprašas</i>	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a2d356f04ce211e98bc2ba0c0453c004?jfwid=-kyruwxhwhf
<i>Apgyvandinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimo išdavimo ir galiojimo panaikinimo tvarkos aprašas</i>	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/da242de03c5d11e98893d5af47354b00?jfwid=-kyruwxhwhf
<i>Apgyvandinamų valstybių narių ir kitų valstybių piliečių registravimo tvarkos aprašas</i>	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.414171?jfwid=q86m1vptp
<i>Viešbučio paslaugų klasifikavimo reikalavimai</i>	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/94f48a009ff811e8aa33fe8f0fea665f
<i>Svečių namų paslaugų ir motelio paslaugų klasifikavimo reikalavimai</i>	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b1b95780a18b11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=r9u0urw8t
<i>Kempingo paslaugų klasifikavimo</i>	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e62154d29ff811e8aa33fe8f0fea665f

⁵²<https://www.enterpriselithuania.com/verslo-atmintines/apgyvandinimo-paslaugos/>

⁵³<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.414171?jfwid=q86m1vptp>

⁵⁴<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.52605?jfwid=642ah3lf>

Apgyvandinimo paslaugų klasifikavimas

Klasifikuojamąsias apgyvendinimo paslaugas gali teikti apgyvendinimo paslaugų teikėjas, turintis galiojantį apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimą.⁵⁵ Apgyvandinimo paslaugų klasifikavimą atlieka Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Nuo 2020 m. sausio 1 d. už apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimo išdavimą yra mokama nustatyto dydžio valstybės rinkliava.

Apgyvandinimo paslaugų objekto klasifikavimui Tarnybai privaloma pateikti:

- Prašymą išduoti klasifikavimo pažymėjimą (1 priedas);
- Patvirtintos formos užpildytą viešbučio/ svečių namų ar motelio/ kempingo anketą (žr. Anketų formas);

Svečių namų ir motelio klasifikavimo anketa teikiama pasirašyta ir skenuota. Viešbučio ir kempingo anketa teikiama EXCEL formatu.

Anketų formas:

- [Viešbučio paslaugų klasifikavimo anketa](http://www.vvtat.lt/data/public/uploads/2019/10/d1_viesbucio_anketa.xlsx) (anketa patalpinta: http://www.vvtat.lt/data/public/uploads/2019/10/d1_viesbucio_anketa.xlsx);
- [Svečių namų paslaugų ir motelio paslaugų klasifikavimo anketa \(2 priedas\)](#);
- [Kempingo paslaugų klasifikavimo anketa](http://www.vvtat.lt/data/public/uploads/2019/09/kempingo_anketa.xlsx) (anketa patalpinta: http://www.vvtat.lt/data/public/uploads/2019/09/kempingo_anketa.xlsx).

Nuo 2020 m. sausio 1 d. už apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimo išdavimą yra mokama nustatyto dydžio valstybės rinkliava (7, 8 lentelės).

7 lentelė. Rinkliavos apmokėjimo rekvizitai

IMOKOS KODAS	5813
IMOKOS PAVADINIMAS	Valstybės rinkliava
GAVĖJAS	Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos
GAVĖJO ŠASKAITA	LT24 7300 0101 1239 4300
BANKAS	Swedbank
BANKO KODAS	73000
SUMA	Priklauso nuo prašomo išduoti apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimo

8 lentelė. Rinkliavos dydis

Žvaigždutės	Viešbučiui, Eur	Svečių namams, moteliui, kempingui, Eur
1*	160	120
2*	190	120
3*	300	150
4*	410	150
5*	410	150 (tik kempingui)

⁵⁵<http://www.vvtat.lt/vartojimo-paslaugos/turizmo-paslaugos/apgyvendinimo-paslaugu-teikimas/603>

- Pasirašytas ir skenuotas Prašymas su užpildyta Anketa Tarnybai gali būti teikiami:
- Elektroniniu būdu per Elektroninių valdžios vartų portalą www.epaslaugos.lt.
 - Elektroniniu paštu – ramune.luzaitė@vvtat.lt.
 - Paštu – adresu Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Turizmo rinkos priežiūros skyriui, Vilniaus g. 25, 01402 Vilnius.
 - Tiesiogiai – Vilnius, Algirdo g. 31, 302 kab.

Klasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjai įtraukiami į Klasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjų sąrašą, kuris skelbiamas Tarnybos interneto svetainėje ir Licencijų informacinėje sistemoje www.licencijavimas.lt.

Neklasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų registravimas

Neklasifikuojamos apgyvendinimo paslaugos teikėjas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo veiklos vykdymo pradžios Tarnybai privalo pateikti nustatytos formos pranešimą apie neklasifikuojamų apgyvendinimo paslaugų teikimą (toliau – Pranešimas).

Neklasifikuojamos apgyvendinimo paslaugos teikėjas pateikia užpildytą nustatytos formos Pranešimo formą DOC formatu ir formą PDF formatu.

Už neklasifikuojamų apgyvendinimo paslaugų teikėjų registravimą valstybės rinkliava nenustatyta. Pasirašytas ir skenuotas Pranešimas apie apgyvendinimo paslaugų teikimą Tarnybai gali būti teikiamas:

- Elektroniniu būdu per Elektroninių valdžios vartų portalą www.epaslaugos.lt.
- Elektroniniu paštu – irena.leleivienė@vvtat.lt.
- Paštu – adresu Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Turizmo rinkos priežiūros skyriui, Vilniaus g. 25, 01402 Vilnius.
- Tiesiogiai – Vilnius, Algirdo g. 31, 302 kab.

Informaciją teikia (duomenys pateikti pagal 2021 m. sausio 7 d.): Turizmo rinkos priežiūros skyriaus vyriausioji specialistė Irena Leleivienė, tel. (8 5) 204 1344, el. p. irena.leleivienė@vvtat.lt.

Neklasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjai įtraukiami į Neklasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjų sąrašą, kuris skelbiamas Tarnybos interneto svetainėje ir Licencijų informacinėje sistemoje www.licencijavimas.lt.

Atkreiptinas dėmesys, kad:

- Nutraukus (sustabdžius) apgyvendinimo paslaugų teikimą ar pasikeitus Pranešime ar Prašyme pateiktiems duomenims (pasikeitė paslaugų teikėjas, jo teisinė forma, teisinis statusas, adresas ar kiti duomenys), apgyvendinimo paslaugų teikėjas privalo per 10 darbo dienų nuo to momento, kai ši informacija tapo ar turėjo tapti jam žinoma, apie tai informuoti Tarnybą.
- Apgyvendinimo paslaugos teikėjas viešai skelbdamas informaciją apie teikiamas paslaugas gali naudoti tik tos apgyvendinimo paslaugų rūšies pavadinimą, kuris yra registruotas arba kuriam yra išduotas klasifikavimo pažymėjimas (pvz. registravus apartamentų paslaugas negalima objekto vadinti svečių namais).
- Kitos apgyvendinimo paslaugų teikėjų pareigos, nurodytos Turizmo įstatyme⁵⁶.

Leidimas – higienos pasas

⁵⁶http://www.vvtat.lt/data/public/uploads/2019/09/ap_teikejas-privalo.pdf

Tam tikros rūšies apgyvendinimo paslaugų teikimui būtinas leidimas-higienos pasas. Apgyvendinimo paslaugos, kurioms privalomas leidimas-higienos pasas⁵⁷:

- Viešbučio paslaugos;
- Motelio paslaugos;
- Svečių namų paslaugos;
- Kempingo paslaugos;
- Poilsio namų paslaugos.

Daugiau informacijos apie leidimo-higienos paso išdavimą galima rasti Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie Sveikatos apsaugos ministerijos tinklalapyje: <https://nvsc.lrv.lt/lt/paslaugos/viesosios-ir-administracines-paslaugos/leidimo-higienos-paso-isdavimas>.

Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų ekonominė veikla

Nusprendus imtis apgyvendinimo paslaugų teikimo, kreipiamės į VMI (Valstybinė Mokesčių Inspekcija) arba naudojames elektroniniu būdu ir prisijungiame prie e.VMI portalo, autorizuotų e. paslaugų srityje Mano VMI. Nusprendžiame, kokią veiklos formą renkamės (verslo liudijimas, individuali veikla, mažoji bendrija, ir t.t.). Tuo tarpu, bendruomenė, kurios norėtų verstis šia veikla, turėtų pakoreguoti savo įstatus. Apgyvendinimo ir maitinimo ekonominės veiklos klasifikatorių⁵⁸:

⁵⁷<http://www.vvat.lt/naujienos-ir-pranesimai-ziniasklaidai/377/informacija-apgyvendinimo-paslaugu-teikejams:975>

⁵⁸<https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>

55		APGYVENDINIMO IR MAITINIMO PASLAUGŲ VEIKLA
		Apgyvandinimo veikla
55.1		Viešbučių ir panašių laikinų buveinių veikla
	55.10	Viešbučių ir panašių laikinų buveinių veikla
55.2		Poilsiautojų ir kita trumpalaikio apgyvendinimo veikla
	55.20	Poilsiautojų ir kita trumpalaikio apgyvendinimo veikla
		55.20.10 Poilsio namų veikla
		55.20.20 Vaikų poilsio stovyklų veikla
55.3		Poilsinių transporto priemonių, priekabų aikštelių ir stovyklaviečių veikla
	55.30	Poilsinių transporto priemonių, priekabų aikštelių ir stovyklaviečių veikla
55.9		Kita apgyvendinimo veikla
	55.90	Kita apgyvendinimo veikla

9 pav. Ekonominių veiklų klasifikatoriaus lentelė

Viešbučių ir panašių laikinų buveinių veikla (EVKL⁵⁹55.10)

Į šią klasę įeina daugiausia trumpam laikotarpiui, paprastai dienai arba savaitei apsistojusių lankytojų apgyvendinimo veikla. Jiems yra teikiamos būtinas apgyvendinimo poreikius atitinkančios paslaugos atitinkamai įrengtuose (apstatytuose) kambariuose (numeriuose). Teikiamos kasdienės kambarių tvarkymo paslaugos. Gali būti teikiama taip pat daug papildomų paslaugų, tokių kaip maisto ir gėrimų teikimas, stovėjimo aikštelių ir skalbyklų paslaugos, baseinai ir treniruoklių salės, priemonės poilsiui, taip pat priemonės konferencijoms ir susirinkimams rengti. Į šią klasę įeina apgyvendinimas:

- Viešbučiuose;
- Kurortų viešbučiuose;
- Svečių namuose;
- Moteliuose.

Poilsiautojų ir kita trumpalaikio apgyvendinimo veikla (EVKL 55.20)

Į šią klasę įeina daugiausia trumpam laikotarpiui, paprastai dienai arba savaitei apsistojusių svečių apgyvendinimas atskirose erdvėse, kurias sudaro visiškai baldais apstatyti kambariai arba zonos, skirti gyventi, valgyti ir miegoti, su maisto gaminimo įrenginiais arba visiškai įrengtomis virtuvėmis. Tai gali būti prabangūs kambariai arba butai mažuose atskiruose daugiaaukščiuose pastatuose arba pastatų kompleksuose, arba vienaukščiuose namuose, vasarnamiuose, kotedžuose ar trobelėse. Teikiamų papildomų paslaugų (jei jos yra teikiamos) aprėptis yra minimali. Į šią klasę įeina apgyvendinimo paslaugų teikimas:

- Vaikų ir kituose poilsio namuose;
- Lankytojų butuose ir vienaukščiuose namuose;
- Kotedžuose ir trobelėse, neteikiant namų priežiūros paslaugų;
- Jaunimo nakvynės namuose ir kalnų prieglaudose.

⁵⁹Ekonominių veiklų klasifikatoriaus lentelė

Poilsinių transporto priemonių, priekabų aikštelių ir stovyklaviečių veikla (EVKL 55.30)

Į šią klasę įeina:

- Trumpalaikis svečių apgyvendinimas stovyklavietėse, priekabinių namelių parkuose, poilsio ir pasilinksminimo bei žvejybos ir medžioklės stovyklose, kempinguose;

- Vietos ir paslaugų teikimas rekreacinėms transporto priemonėms

Į šią klasę taip pat įeina apgyvendinimo paslaugų teikimas:

- Slėptuvių ar lauko stovyklų teikiamos priemonės palapinėms statyti ir (arba) patalpinti miego maišams dėti.

Viešojo maitinimo paslauga

Nusprendus imtis maitinimo paslaugų teikimo, kreipiamės į VMI (Valstybinė Mokesčių Inspekcija) arba naudojames elektroniniu būdu ir prisijungiam prie e.VMI portalo, autorizuotų e. paslaugų srityje Mano VMI. Tuomet renkamės klasifikatorių: 56 Maitinimo ir gėrimų teikimo veikla.

Į šį skyrių įeina maitinimo ir gėrimų teikimo veikla, teikiant paruoštus ir vietoje tinkamus vartoti valgius ir gėrimus tradiciniuose restoranuose, savitarnos restoranuose ir „maisto į namus“ restoranuose, nuolat veikiančiuose ar laikinuose kioskuose, su sėdimomis vietomis ar be jų. Lemiamas faktas yra ne tas, kaip ir kokiomis priemonėmis teikiamas valgis, bet tas, kad teikiamas valgis yra tinkamas vartoti vietoje.

Į šį skyrių neįeina netinkamų vartoti vietoje ar neskirtų suvartoti nedelsiant valgių ar paruošto maisto, kuris nedera valgiams, gamyba, taip pat neįeina ne savos gamybos maisto produktų, kurie nedera valgiams ar valgių, kurie netinka vartoti vietoje, pardavimas.

Reikia pabrėžti, jog maitinimo paslaugos itin susijusios su higienos normomis, (Lietuvos higienos normos HN 15:2005 „Maisto higiena“)⁶⁰ kurias rasite Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos internetinėje svetainėje. Čia taip pat yra ir kitų nacionalinių bei tarptautinių teisės aktų, kurie susiję su viešajam maitinimui taikomomis higienos normomis.⁶¹

56			Maitinimo ir gėrimų teikimo veikla
	56.1		Restoranų ir pagaminto valgio teikimo veikla
		56.10	Restoranų ir pagaminto valgio teikimo veikla
	56.2		Pagaminto valgio tiekimas renginiams ir kitų maitinimo paslaugų veikla
		56.21	Pagaminto valgio tiekimas renginiams
		56.29	Kitų maitinimo paslaugų teikimas
	56.3		Gėrimų pardavimo vartoti vietoje veikla

10 pav. Ekonominių veiklų klasifikatoriaus lentelė

Restoranų ir pagaminto valgio teikimo veikla (EVKL 56.10)

Į šią klasę įeina maitinimo paslaugų teikimas vartotojams, nepriklausomai nuo to, ar maistas pateikiamas jiems sėdint ar jie patys save aptarnauja, pasirinkdami patiekalus iš pateikto maisto, ar jie valgo paruoštą maistą vietoje, ar išsinešą jį, ar maistas yra pristatomas jiems į namus. Taip pat

⁶⁰ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/adc6aed0bb2911e487a3c49dd729baa4>

⁶¹ <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/maisto-higiena>

įeina paruošimas ir pateikimas tinkamo vartoti vietoje maisto iš variklinių transporto priemonių ar nevariklinių vežimėlių. Į šią klasę įeina veikla:

- Restoranų;
 - Savitarnos užkandinių;
 - Greitojo maisto restoranų;
 - Vietų, kuriose prekiaujama maistu išsineštinai;
 - Ledų pardavėjų furgonų;
 - Mobilųjų maisto vežimėlių;
 - Maisto paruošimas turgaviečių kioskuose;
- Į šią klasę taip pat įeina:
- Restoranų ir barų veikla, susijusi su transporto veikla, kai šias veiklos rūšis vykdo skirtingi gamybos vienetai.

Į šią klasę neįeina:

- Mažmeninė prekyba maistu iš automatų smulkioms prekėms pardavinėti, žr. EVKL 47.99;
- Išsinuomotų maitinimo patalpų eksploatavimas, žr. EVKL 56.29

Pagaminto valgio tiekimas renginiams ir kitų maitinimo paslaugų veikla (EVKL 56.2)

Į šią grupę įeina maisto tiekimas atskiriems renginiams arba tam tikram laikotarpiui ir išsinuomotų maitinimo patalpų eksploatavimas, tokiuose kaip sporto ir panašiuose įrenginiuose.

Į šią klasę neįeina:

- Gatavo greitai gendančio maisto gamyba perpardavimui;
- Mažmeninė prekyba gatavu greitai gendančiu maistu.

Kitų maitinimo paslaugų teikimas (EVKL 56.29)

Į šią klasę įeina pramoninis maisto tiekimas, t. y. maitinimo paslaugos, teikiamos pagal sutartį su užsakovu tam tikrą laikotarpį. Į šią klasę taip pat įeina išsinuomotų maitinimo patalpų sporto ir panašiuose įrenginiuose eksploatavimas. Maistas paprastai yra gaminamas pagrindinėje įmonėje.

Į šią klasę įeina:

- maisto tiekėjų pagal sutartį veikla (pvz., transporto bendrovėms)
- išsinuomotų maitinimo patalpų sporto ir panašiuose įrenginiuose eksploatavimas
- valgyklų arba savitarnos užkandinių eksploatavimas (pvz., gamyklose, biuruose, ligoninėse

ar mokyklose) nuomos pagrindu

Į šią klasę neįeina:

- gatavo greitai gendančio maisto gamyba perpardavimui, žr. EVKL 10.89
- mažmeninė prekyba gatavu greitai gendančiu maistu, žr. EVKL 47 skyrių

Gėrimų pardavimo vartoti vietoje veikla (EVKL 56.30)

Į šią klasę įeina gėrimų, tinkamų vartoti vietoje, paruošimas ir teikimas.

Į šią klasę įeina veikla:

- Barų;
- Smuklių;
- Kokteilių barų;
- Diskotekų (kur vyrauja gėrimų teikimas);
- Aludžių;

- Kavinukų;
- Sulčių barų;
- Mobilųjų gėrimų pardavėjų.

Į šią klasę neįeina:

- Supakuotų arba paruoštų gėrimų perpardavimas;
- Mažmeninė prekyba gėrimais iš prekybos automatų;
- Diskotekų ir šokių salių veikla, neteikiant gėrimų.

Maisto produktų gamyba (namuose) (EVKL 10)

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (VMVT) reikalavimai, leidžia gaminti maistą namuose, nekeičiant gyvenamosios paskirties pagal dvi veiklos rūšys:

- Kepyklos ir miltinių produktų gamyba (EVKL 10.7);

Miltinės ir kreminės konditerijos gaminių, kurie sveria daugiau kaip 250 g, pavyzdžiui, duonos, pyragų, tortų per dieną galima pagaminti ne daugiau kaip 5 vnt, o sveriančių 250 g ir mažiau – bandelių, keksiukų, spurgų ir kitų, – ne daugiau kaip 100 vnt. Sveriamų smulkiųjų duonos ar pyrago gaminių – sausainių, džiovėsių ir kitų – ne daugiau kaip 7 kg.

- Paruoštų valgių ir patiekalų gamyba (EVKL 10.85);

Numatyti maksimalūs kiekiai yra ne daugiau kaip 20 porcijų per dieną patiekalų, pusgaminių – makaronų, koldūnų, blynelių ir kitų, taip pat – ne daugiau kaip 10 kg, o nedidelių užkandžių, pavyzdžiui, vieno kashio sumuštinė – ne daugiau kaip 100 vnt.⁶²

Apsisprendę imtis šios veiklos ir norintys gauti VMVT leidimą fiziniai asmenys turės pateikti nustatyta tvarka išduotą Asmens medicininę knygelę, kuria patvirtinamas leidimas dirbti su maistu, išklausti privalomus higienos žinių kursus ir, žinoma, – pasiruošti patalpas, gamybinius paviršius bei įrangą maisto gaminimui.

Atkreipiame dėmesį, kad reikės laikytis ir tinkamos asmens higienos, žaliavų bei galutinių produktų sandėliavimo ir ženklinimo reikalavimų. Tokiam namų verslui skirtas maistas turės būti laikomas atskirai nuo asmeniniam vartojimui skirto maisto ir tokiomis sąlygomis, kuriomis būtų apsaugotas nuo mikrobinės ir fizinės taršos iki patiekimo galutiniam vartotojui. O siekiant užtikrinti namų sąlygomis gaminamo maisto saugą ir kokybę, gamintojai privalės sudaryti sąlygas VMVT inspektoriams atlikti maisto tvarkymo vietos patikrinimus.⁶³

Patalpoms keliami esminiai reikalavimai:

- Aplinka ir įranga turi būti geros būklės, švari ir lengvai valoma, prireikus – dezinfekuojama;
- Patalpoje neturi būti kenkėjų;
- Būtina užtikrinti karšto ir – ar – šalto geriamojo vandens tiekimą;
- Turi būti atliktas vandens laboratorinis tyrimas;
- Laiku ir dažnai pašalinamos atliekos iš darbo zonos.⁶⁴

Turistų gidų veikla (EVKL 79.90)(ši veiklos rūšis priskiriama administracinei ir aptarnavimo veiklai)

⁶²<https://www.vz.lt/smulkusis-verslas/2019/12/16/darkartsupaprastinti-reikalavimai-maisto-gamybai-namu-virtuveje#ixzz6hsVvgNdz>

⁶³<https://vmvt.lt/naujienos/lengvinamos-salygos-norintiems-uzsiimti-maisto-gamyba-namuose>

⁶⁴<https://www.vz.lt/smulkusis-verslas/2019/12/16/darkartsupaprastinti-reikalavimai-maisto-gamybai-namu-virtuveje#ixzz6hsVvgNdz>

Gidas – nustatytus kvalifikacinius reikalavimus atitinkantis fizinis asmuo, kuris teikia specialią informaciją apie lankomus muziejus, meno galerijas, gamtos, kultūros, mokslo, parodų ar kitus objektus arba vietas. Reikalavimai norintiems įgyti gido pažymėjimą:

- Aukštosios mokyklos (kolegijos arba universiteto) diplomas;
- Valstybinės ir užsienio kalbų mokėjimas;
- Komunikabilumas.

Kvalifikaciniai reikalavimai gidui:

- Išmanyti Lietuvos istoriją, geografiją, kultūros paveldą;
- Išmanyti Lietuvos architektūros ir dailės istoriją, būti susipažinus su pasaulio meno raida;
- Būti susipažinusi su Lietuvos turizmo ištekliais, lankytinomis vietomis ir objektais;
- Išmanyti ekskursijų ruošimo ir vedimo metodiką;
- Išmanyti retorikos bei oratorinio meno pagrindus;
- Išmanyti žmonių bendravimo psichologijos pagrindus;
- Mokėti valstybinę kalbą;
- Išmanyti profesinės etikos normas;
- Mokėti teikti pirmąją medicinos pagalbą.

Gidų kursus organizuoja nemažai turizmo įmonių, asociacijų. Keli pavyzdžiai, kas organizuoja gidų kursai: UAB „Kiveda“, UAB „Mūsų odisėja“, UAB „Senamiesčio gidas“, AIKOS, Lietuvos turizmo asociacija, Mokymų gidas;

PRIEDAS: gavus II – os kategorijos gido pažymėjimą, galima užsisakyti Verslo liudijimą / individualią veiklą. Veiklos rūšis vadinasi – Turistų gidų veikla. Klasifikatorius: 082 (įeina į EVRK klasę 79.90).

PASTABA: yra žmonių, kurie teikia panašias į gidų paslaugas, tačiau jos yra teatralizuotos, su muzikos, vaidinimo elementais, tuomet jie gali verstis Kūrybine, menine ir pramogų organizavimo veikla.⁶⁵

Laisvalaikio ir pramogų organizavimo veiklos

Į šią sekciją (Klasifikatorius: EVKL 90.0(įeina į EVRK klasę 90.01 – 90.04)) įeina labai daug įvairių veiklos rūšių, tenkinančių plačiosios visuomenės kultūrinius, pramoginius ir poilsio poreikius, aprėpiančių gyvąjį vaidybos meną, muziejų eksploatavimą, azartinius žaidimus, sportą ir poilsį.⁶⁶

Į šį skyrių įeina kultūros ir pramogų įrenginių eksploatavimas ir šių paslaugų teikimas vartotojams. Šis skyrius apima gyvojo vaidybos meno pastatymų, renginių ar ekspozicijų rengimą, propagavimą ir dalyvavimą juose; meninių, kūrybinių ar techninių įgūdžių teikimą kuriant meno kūrinius ir gyvojo vaidybos meno pastatymus.

Į šį skyrių neįeina:

- Įvairių rūšių muziejų, botanikos ir zoologijos sodų veikla; istorinių vietų išsaugojimo bei gamtos rezervatų ir draustinių veikla;
- Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla;
- Sporto, pramogų ir poilsio organizavimo veikla.

⁶⁵<https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>

⁶⁶<https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>

Kai kurių vienetų, teikiančių kultūros, pramogų ir poilsio paslaugas, veikla klasifikuojama kituose skyriuose, tokiuose kaip:

- Kino filmų ir vaizdo filmų gamyba ir platinimas;
- Kino filmų rodymas;
- Radijo ir televizijos laidų transliavimas.

MENINĖ, PRAMOGINĖ IR POILSIO ORGANIZAVIMO VEIKLA			
90	90.0		Kūrybinė, meninė ir pramogų organizavimo veikla
		90.01	Kūrybinė, meninė ir pramogų organizavimo veikla
		90.02	Scenos pastatymų veikla
		90.03	Scenos pastatymams būdingų paslaugų veikla
		90.04	Meninė kūryba
91	91.0		Meno įrenginių eksploatavimo veikla
			Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kita kultūrinė veikla
		91.01	Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kita kultūrinė veikla
		91.02	Bibliotekų ir archyvų veikla
		91.03	Muziejų veikla
		91.04	Istorinių vietų ir pastatų bei panašių turistų lankomų vietų eksploatavimas
			Botanikos ir zoologijos sodų bei gamtos rezervatų veikla
		91.04.10	Botanikos ir zoologijos sodų veikla
		91.04.20	Zoologijos sodų veikla
		91.04.30	Botanikos sodų veikla
92	92.0		Gamtos rezervatų ir draustinių veikla
			Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla
		92.00	Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla
			Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla
		92.00.10	Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla
		92.00.20	Loterijų organizavimo veikla
		92.00.30	Azartinių lošimų ir lažybų organizavimo veikla
			Kitų azartinių žaidimų organizavimo veikla
93	93.1		Sportinė veikla, pramogų ir poilsio organizavimo veikla
			Sportinė veikla
		93.11	Sportinė veikla
		93.12	Sporto įrenginių eksploatavimas
		93.13	Sporto klubų veikla
		93.19	Kūno rengybos centrų veikla
			Kita sportinė veikla
		93.19.10	Kita sportinė veikla
		93.19.20	Sportinė ar mėgėjų medžioklė ir su ja susijusi veikla
			Sportinė ar mėgėjų žvejyba ir su ja susijusi veikla
	93.2		Pramogų ir poilsio organizavimo veikla
		93.21	Pramogų ir poilsio organizavimo veikla
		93.29	Atrakcionų ir teminių parkų veikla
			Kita pramogų ir poilsio organizavimo veikla

11 pav. Ekonominių veiklų klasifikatoriaus lentelė

Verslo liudijimai / individualios veiklos pažyma

Individuali veikla registruojama dviem formatais: pagal verslo liudijimą ir pagal pažymą.

Pagrindinė šių formatų skirtis yra fiksuoto dydžio pajamų mokestis, kurį reikia sumokėti iš anksto įsigijus verslo liudijimą. Vykdamas veiklą pagal pažymą, šį mokestį privalu sumokėti pasibaigus mokestiniam laikotarpiui nuo faktiškai gautų pajamų. Abiem atvejais, norint informuoti individualią veiklą, būtina kreiptis į gyvenamosios vietos VMI arba pateikti prašymą elektroniniu būdu prisijungus prie e. VMI portalo, autorizuotų e. paslaugų srityje Mano VMI.

Pagrindiniai apribojimai ketinantiems vykdyti veiklą pagal verslo liudijimą yra šie:

- PVM mokėtojai negali vykdyti individualios veiklos pagal verslo liudijimą;
- Negalima teikti paslaugų juridiniam asmeniui, kai veiklos sutampa;
- Metinė juridiniams asmenims suteiktų paslaugų vertė negali viršyti 4 500 Eur sumos⁶⁷.

Verslo liudijimas

Verslo liudijimas – tai dokumentas, kuris patvirtina, kad asmuo yra sumokėjęs fiksuoto dydžio pajamų mokestį (nepriklausantį nuo gaunamų pajamų) ir gali verstis tam tikra veikla. Pajamų mokesčio dydį nustato savivaldybės. Su verslo liudijimo skaičiuokle galite susiskaičiuoti, kiek kainuotų verslo liudijimas konkrečiai veiklai. Svarbu tai, kad pagal verslo liudijimą galima verstis tik tam tikromis individualios veiklos rūšimis. Norėdami įsitikinti, ar Jūsų planuojama veikla galima su verslo liudijimu, Jums reikia žinoti Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus (EVRK) kodą, kuris prieinamas internete, taip pat jį galima sužinoti paskambinus į Lietuvos statistikos departamentą, Valstybinę mokesčių inspekciją tel. 1882.

Dėl Verslo liudijimo išdavimo reikia kreiptis į asmens gyvenamosios vietos valstybinę mokesčių inspekciją (VMI) arba elektroniniu būdu per portalą Mano VMI. Verslo liudijimas gali būti išduodamas asmens pageidaujama laikotarpiui, bet ne ilgiau kaip 1 kalendoriniams metams ir ne trumpiau kaip 5 dienoms, išskyrus prekybos verslo liudijimus (prekybos verslo liudijimai gali būti išduodami 1 ar kelioms dienoms, arba ilgesniam laikotarpiui, tačiau negali viršyti 1 kalendorinių metų).

Įsigijus verslo liudijimą veiklos apskaita yra itin paprasta. Asmenys, kurie veiklos pajamoms apskaityti nenaudoja kasos aparato, turi pildyti pajamų–išlaidų apskaitos žurnalą. Esant pirkėjo pageidavimui, privaloma išrašyti pirkimo–pardavimo kvitus. Išsamiau su apskaitos tvarka galite susipažinti „gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos taisyklėse“.

Veiklą, įsigijus verslo liudijimą, galima vykdyti tik tuo atveju, jeigu gyventojas neprivalo registruotis ir nėra įregistruotas PVM mokėtoju.

⁶⁷<http://www.baltojibuhalterija.lt/gidas-laisvai-samdomiems-kaip-nepasiklysti-reikalavimuose/>

Pagrindiniai mokesčiai:

1. Gyventojų pajamų mokestis (GPM) yra fiksuotas ir priklauso nuo pasirinktos veiklos
2. Privalomojo sveikatos draudimo (PSD) tarifas – 6,98% nuo MMA. PSD įmoką sumoka nuo MMA, galiojančio tą mėnesį, už kurį mokama įmoka. Įmokos dydis nekinta nepriklausomai nuo tą mėnesį turimo verslo liudijimo galiojimo laikotarpio.
3. Valstybinio socialinio draudimo (VSD) tarifas – 8,72% nuo MMA arba 10,52% nuo MMA, jei asmuo dalyvauja pensijų kaupime, mokėdamas 2,1 % arba 11,72% nuo MMA, jei asmuo dalyvauja pensijų kaupime, mokėdamas 3%) jei verslo liudijimas galioja mėnesį, nuo pirmos iki paskutinės jo dienos. Jei verslo liudijimas galioja ilgiau ar trumpiau nei mėnesį, VSD įmokos apskaičiuojamos proporcingai verslo liudijimo galiojimo laikotarpiui.
4. Pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifas – 21%

12 pav. Pagrindiniai mokesčiai, dirbantiems su verslo liudijimu⁶⁸

Prekybos verslo liudijimą turintys gyventojai per kalendorinius metus gali parduoti prekių iki 4500 eurų prekybos veiklos nevykdantiems juridiniams asmenims ir prekybos veiklą vykdančiams fiziniam asmenims, išskyrus Lietuvos Respublikos nutarimu Nr. 1797 (2016-11-16 nutarimo Nr. 1146 redakcija) nurodytas išimtis: prekybą automobiliais, motociklais, mopedais, žemės ūkio ir maisto produktus parduoti kitam prekybos veiklą vykdančiam fiziniam asmeniui.

Išduotas paslaugų bei gamybos verslo liudijimas suteikia teisę teikti paslaugas bei parduoti savo gamybos prekes gyventojams (tarp jų ir prekybos verslo liudijimus įsigijusiems gyventojams), taip pat parduoti savo gamybos prekes ir teikti paslaugas (išskyrus gyvenamosios paskirties patalpų nuomą) juridiniams asmenims, jeigu iš juridiniams asmenims parduotų savo gamybos prekių ir suteiktų paslaugų gautos iš verslo liudijime nurodytos veiklos pajamos nėra didesnės kaip 4500 eurų per mokestinį laikotarpį.⁶⁹

Tiksliai mokesčių sumai suskaičiuoti, galima pasinaudoti verslo liudijimų skaičiuokle⁷⁰.

Individuali veikla

Individualios veiklos pažymą – tai dokumentas, kuris patvirtina, kad asmuo yra įregistravęs vykdomą veiklą savo gyvenamosios vietos VMI ir gali verstis pažymoje nurodyta veikla. Prašymą dėl pažymos išdavimo reikia pateikti ne vėliau kaip veiklos vykdymo pradžios dieną. Prašymą galima pateikti nuvykus į VMI skyrių, paštu ar elektroniniu būdu per Mano VMI sritį. Nusprendus nutraukti vykdomą veiklą, reikia pateikti VMI prašymą, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po veiklos nutraukimo dienos.

Pagal išduodamą pažymą galima vykdyti bet kokio pobūdžio veiklą, išskyrus tam tikrus atvejus kai yra privaloma įsteigti įmonę arba turėti leidimą suteikiantį teisę verstis tos rūšies veikla. Jeigu teisės aktai nedraudžia gyventojui kaip fiziniam asmeniui (neįsteigus juridinio asmens)

⁶⁸<https://www.versli Lietuva.lt/verslausk/verslo-formos-ir-mokesčiai/individuali-veikla-pagal-verslo-liudijima/>

⁶⁹<https://www.versli Lietuva.lt/verslausk/verslo-formos-ir-mokesčiai/individuali-veikla-pagal-verslo-liudijima/>

⁷⁰<https://www.vmi.lt/evmi/verslo-liudijimu-skaiciuokle>

vykdyti tam tikros ekonominės veiklos, tai jis tą veiklą gali vykdyti, nors jai ir reikalinga licencija ar bet koks kitas leidimas.

Pagrindiniai mokesčiai

1. Gyventojų pajamų mokestis (GPM) tarifas – 15% (atėmus mokesčio kreditą), t. y. nuo 5% iki 15%
2. Privalomojo sveikatos draudimo (PSD) tarifas – 6,98% nuo 90% individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų sumos (neatėmus VSD ir PSD įmokų). Mėnesio įmoka 6,98% nuo MMA.
3. Valstybinio socialinio draudimo (VSD) tarifas (pensijų, ligos, motinystės draudimu) – nuo 90% individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų sumos (neatėmus VSD ir PSD įmokų):
 - 12,52%;
 - 14,62 % jei asmuo kaupia pensijai papildomai 2,1 %;
 - 15,52 % jei asmuo kaupia pensijai papildomai 3 proc.
4. Pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifas – 21%

13 pav. Mokesčiai vykdant individualią veiklą⁷¹

Vykdamas individualią veiklą pagal pažymą, pajamų mokestis sumokamas nuo faktiškai gautų metinių individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų. Apskaičiuojant apmokestinamąsias pajamas iš uždirbtų pajamų galima atimti leidžiamus atskaitymus (išlaidas patirtas pajamoms uždirbti). Taikant supaprastintą tvarką, leidžiamais atskaitymais galima pripažinti fiksuotą dydį t. y. 30 proc. gautų individualios veiklos pajamų. Pasibaigus metams asmenys deklaruoja savo pajamas, bei sumoka nustatytus mokesčius.

Asmuo, vykdamas individualią veiklą pagal pažymą, turi pildyti pajamų–išlaidų apskaitos žurnalą, taip pat prekių ar paslaugų pirkėjams privalo išduoti vieną iš apskaitos dokumentų: sąskaitą faktūrą, PVM sąskaitą faktūrą arba kasos aparato kvitą. Detalesnė informacija nustatyta gyventojų, besiverčiančių individualia veikla (išskyrus gyventojus, įsigijusius verslo liudijimus), buhalterinės apskaitos taisyklėse.⁷²

Verslo liudijimo ir individualios pažymos palyginimas

Esminis skirtumas tarp šių dviejų būdų yra tas, kad įsigijus verslo liudijimą, arba kitaip dar vadinamą patentą, iš anksto reikia sumokėti fiksuoto dydžio pajamų mokestį, vykdamas veiklą pagal individualios veiklos pažymą – pajamų mokestį reikia sumokėti pasibaigus mokestiniam laikotarpiui nuo faktiškai gautų pajamų ir išlaidų skirtumo.

⁷¹<https://www.versli Lietuva.lt/verslauk/verslo-formos-ir-mokesčiai/individuali-veikla-pagal-pazyma/>

⁷²<https://www.versli Lietuva.lt/verslauk/verslo-formos-ir-mokesčiai/individuali-veikla-pagal-pazyma/>

Mokestis	Pagal verslo liudijimą	Pagal pažymą
Gyventojų pajamų mokestis (GPM)	Fiksuotas dydis (nustato savivaldybė), mokama išsiimant verslo liudijimą.	15% (atėmus mokesčio kreditą), tai yra 5 % iki 15 % apmokestinamųjų pajamų, mokama kartą per metus. Nebeliko termino „laisvoji profesija“.
Valstybinio socialinio draudimo įmokos (VSD)	8,72% nuo MMA (52,93 €) arba 10,52% nuo MMA (63,86€), jei asmuo dalyvauja pensijų kaupime, mokėdamas 2,1 % arba 11,72% nuo MMA (71,14 €), jei asmuo dalyvauja pensijų kaupime, mokėdamas 3%) jei verslo liudijimas galioja mėnesį, nuo pirmos iki paskutinės jo dienos. Jei verslo liudijimas galioja ilgiau ar trumpiau nei mėnesį, VSD įmokos apskaičiuojamos proporcingai verslo liudijimo galiojimo laikotarpiui.(1)	12,52% arba 4,32% jei asmuo kaupia pensijai papildomai 2,1 %, arba 15,52% jei asmuo kaupia pensijai papildomai 3 % nuo 90% apmokestinamųjų pajamų (neatėmus VSD ir PSD įmokų), mokama kartą per metus. (3) Įmokos galima mokėti iš anksto (avansu). Avansu apskaičiuojamos VSD įmokos mokamos kartą per mėnesį, ne vėliau kaip iki einamojo mėnesio paskutinės dienos. Įmokos iš anksto skaičiuojamos ir mokamos savanoriškai.
Privalomojo sveikatos draudimo įmokos (PSD)	6,98% nuo MMA. PSD įmoką sumoka nuo MMA, galiojančio tą mėnesį, už kurį mokama įmoka. Įmokos dydis nekinta nepriklausomai nuo tą mėnesį turimo verslo liudijimo galiojimo laikotarpio.(2)	6,98% nuo MMA (šiuo metu 607€ x 6,98% = 42,37 €/ mėn.), mokama kas mėnesį.(4) Pasibaigus metams, jei asmens faktiškai gautos pajamos viršija 12 MMA, tuomet reikia mokėti papildomai 6,98% nuo 90% gautų apmokestinamųjų pajamų. Užsieniečiams, turintiems leidimus laikinai gyventi Lietuvoje, kurie vykdo individualią veiklą, rekomenduojama PSD įmokas sumokėti avansu (pvz., rugsėjo mėnesio įmoką sumokėti iki rugpjūčio 31 d.), nes šie asmenys tik sumokėję einamojo mėnesio PSD įmoką yra laikomi apdraustais privalomuoju sveikatos draudimu.

14 pav. Mokesčių pagal verslo liudijimą ir individualią veiklą palyginimas⁷³

Mažoji bendrija

Mažoji bendrija yra ribotos atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Tai reiškia, kad nariai savo turtu neatsako už neįvykdytas mažosios bendrijos prievolės. Mažąją bendriją gali steigti ne daugiau kaip 10 fizinių asmenų (gali būti ir vienas steigėjas, o esant poreikiui daugiau narių gali įsitraukti veiklos vykdymo eigoje). Mažoji bendrija gali vykdyti bet kokią įstatymų nedraudžiamą veiklą.

Nors mažojoje bendrijoje ir nereikalaujama turėti minimalų įstatinį kapitalą, mažosios bendrijos nariai moka įnašus (jų dydis ir mokėjimo tvarka nustatomi narių susirinkime), o mažosios bendrijos pelnas skirstomas proporcingai nario įnašo dydžiui (galima numatyti ir kitokią pelno skirstymo tvarką).

Mažoji bendrija gali būti steigiama elektroniniu būdu naudojant pavyzdinius steigimo dokumentus per Registrų centro savitarnos sistemą.

⁷³ <https://www.versli Lietuva.lt/verslauk/verslo-formos-ir-mokesciai/verslo-liudijimo-ir-individualios-pazymos-palyginimas/>

9 lentelė. Mažosios bendrijos privalumai ir trūkumai

<i>Privalumai</i>	<i>Trūkumai</i>
Ribota narių atsakomybė, t. y. nepasisekus verslui nariai rizikuoja tik savo įnašu, taip apsaugodami savo asmeninį turtą (palyginimui – už neįvykdytas mokestines prievoles individualios įmonės savininkas atsako savo asmeniniu turtu)	Steigėju/ nariu gali būti tik fizinis asmuo, iš viso ne daugiau kaip 10 (palyginimui – UAB akcininku gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, o akcininkų skaičius ribojamas iki 249)
Netaikomas minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas (palyginimui – UAB įstatinis kapitalas yra 2 500 Eur)	Kadangi nėra nustatyta aiški balsavimo ir pelno paskirstymo tvarka – gali būti sunkiau spręsti mažosios bendrijos narių tarpusavio ginčus
Galimybė savanoriškai pasitraukti iš verslo, t. y. mažosios bendrijos narys gali išeiti iš bendrijos atsiimdamas savo įnašą, taip pat galima perduoti ar kitaip perleisti nario teises kitiems asmenims	Mažosios bendrijos buhalterinė apskaita tik kai kuriais atvejais yra paprastesnė nei UAB (pvz., kai mažoji bendrija neturi darbuotojų ar kai nėra PVM mokėtoja) ⁷⁴
Mažosios bendrijos pelnas gali būti paskirstomas jos nariams ir nepasibaigus mažosios bendrijos finansiniams metams. Tačiau jei finansinių metų gale pelno dalis, tenkanti mažosios bendrijos nariui, yra mažesnė negu jo gautų išmokų suma, mažosios bendrijos narys turi grąžinti sumą, viršijančią jam tenkančią metų pelno dalį	

Šaltinis: sudaryta autorių

Pagrindiniai mokesčiai:

- 1. Pelno mokestis (PM) – 15 proc.** nuo pelno. Juridinių vienetų, kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 300 000 eurų bei kurie neatitinka PMĮ 5 straipsnio 3 dalyje nustatytų kriterijų, pirmojo mokestinio laikotarpio apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 0 proc. pelno mokesčio tarifą. 0 procentų mokesčio tarifas taikomas tik tokiam vienetui, kurio dalyvis (dalyviai) yra fizinis asmuo (fiziniai asmenys), ir tik tuo atveju, kai per tris vienas po kito einančius mokestinius laikotarpius, įskaitant pirmąjį mokestinį laikotarpį: vieneto veikla nėra sustabdoma, vienetas nėra likviduojamas, reorganizuojamas ir vieneto akcijos (dalys, pajai) nėra perleidžiamos naujiems dalyviams. Lengvatinis **5 proc.** tarifas taikomas, jeigu vidutinis darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių, metinės pajamos neviršija 300 000 eurų, MB nariai neturi daugiau kaip 50 proc. akcijų ar dalių kitose įmonėse.
- 2. Pridėtinės vertės mokestis (PVM) – 21 proc.** MB privalo registruotis PVM mokėtoja, jeigu pajamos per paskutinius 12 mėnesių viršija 45 000 eurų arba prekių, įsigytų iš kitų valstybių narių, vertė praėjusiais kalendoriniais metais viršijo 14 000 eurų.
- 3. Nekilnojamojo turto mokestis** (jei MB turi registruoto turto) – **0,3 – 3 proc.**
- 4. MB nario dividendai – GPM – 15 proc.** nuo pajamų iš paskirstyto pelno. B klasės pajamos. Mokesčius moka MB narys.

⁷⁴<https://www.verslilietuva.lt/verslauk/verslo-formos-ir-mokesciai/mazoji-bendrija/>

MB nario išsiimamos lėšos asmeniniams poreikiams (kaip darbo užmokestis)

- Gyventojų pajamų mokestis (GPM) – 20 proc. nuo asmeniniams poreikiams išsiimamų lėšų. B klasės išmokos. Mokesčius moka MB narys.
- Valstybinis socialinis draudimas (VSD) – 13,83 proc. (jei asmuo dalyvauja papildomame pensijų kaupime papildomai taikoma 2,1% arba 3 % įmoka) nuo 50 proc. asmeniniams poreikiams išsiimamų lėšų. Moka MB.
- Privalomas sveikatos draudimas (PSD) – 6,98 proc. nuo 50 proc. asmeniniams poreikiams išsiimamų lėšų. Moka MB.

MB vadovo, kuris yra ir MB narys pajamos pagal civilinę paslaugų sutartį už vadovavimo paslaugas

- Gyventojų pajamų mokestis (GPM) – 15 proc. B klasės išmokos. Mokesčius moka MB narys.
- VSD ir PSD – nemokamos.

MB vadovo, ne MB nario, pajamos pagal civilinę paslaugų sutartį už vadovavimo paslaugas

- Gyventojų pajamų mokestis (GPM) – 20 proc. A klasės išmokos. Mokesčius moka MB.
 - metinė pajamų dalis, neviršijanti 60 vidutinių šalies darbo užmokesčių (VDU) dydžio sumos, taikomos apdraustųjų asmenų 2021 metų valstybinio socialinio draudimo įmokų (VSD įmokos) bazei skaičiuoti, apmokestinama taikant 20% pajamų mokesčio tarifą;
 - metinė pajamų dalis, viršijanti 60 VDU dydžio sumą, taikomą apdraustųjų asmenų 2021 m. VSD įmokų bazei skaičiuoti, apmokestinama taikant 32% pajamų mokesčio tarifą.
- Valstybinis socialinis draudimas (VSD) – už Mažųjų bendrijų vadovus, kurie pagal Mažųjų bendrijų įstatymą nėra tų mažųjų bendrijų nariai, pensijų socialiniam draudimui mokamos tokia pačia tvarka, kokia mokama už asmenis, turinčius darbo santykius arba savo esme atitinkančius darbo santykius, tokiu nustatytu tarifu:
 - 15,70 % (draudėjui 8,72 %, apdraustajam 6,98 %).
 - 17,50 % jei pensijai kaupiama papildomai 1,8 proc. (8,72 proc. pensijų draudimui, 6,98 % sveikatos draudimui ir 2,1 % papildomai pensijai).
 - 18,70 % jei pensijai kaupiama papildomai 3 % (8,72 % pensijų draudimui, 6,98 % sveikatos draudimui ir 3 % papildomai pensijai). Moka MB.

15 pav. MB mokami mokesčiai

Mažosios bendrijos ir individualios veiklos pažymos palyginimas

Individualios veiklos pažyma (IDV):

- Individualios veiklos pažymos buhalteriją lengviau tvarkyti.
- Individualios veiklos pažymos lengviau pradėti veiklą ir ją nutraukti.

Mažoji bendrija:

- Ribota narių atsakomybė, t. y. nepasisekus verslui nariai rizikuoja tik savo įnašu, taip apsaugodami savo asmeninį turtą (palyginimui – už neįvykdytas IDV prievoles savininkas atsako savo asmeniniu turtu);
- Sudėtingesnė buhalterija.
- Veiklos nutraukimo atveju reikia likviduoti įmonę, o tai ilgas ir sudėtingas procesas.
- MB skirtas tiems, kas kuria verslą kartu – asmenys tampa bendrasavininkai. Pvz., IDV veiklą vykdo 1 asmuo. Jei veiklą nori vykdyti 2 ir daugiau asmenų, tai kiekvienas turi išsiimti IDV pažymą ir sudaryti jungtinę veiklos sutartį.

Mokestis	Individualios veiklos pažyma	Mažoji bendrėja
<p>Gyventojų pajamų mokestis (GPM)</p>	<p>15% (atėmus mokesčio kreditą), tai yra 5% iki 15% apmokestinamųjų pajamų, mokama kartą per metus.</p> <p>Nebeliko termino „laisvoji profesija“.</p>	<p>MB narys, kuris išsiima lėšas asmeniniams poreikiams kaip darbo užmokestį (VMI deklaruojant 02 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> GPM – 20% nuo asmeniniams poreikiams išsiimamų lėšų. B klasės išmokos. Mokesčius moka MB narys. <p>MB nario dividendai (VMI deklaruojant 26 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> GPM – 15% nuo pajamų iš paskirstyto pelno. B klasės pajamos. Mokesčius moka MB narys. <p>MB vadovas, kuris yra narys (VMI deklaruojant 70 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> GPM – 15%. B klasės išmokos. Mokesčius moka MB narys. <p>MB vadovas, kuris nėra narys (VMI deklaruojant 70 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> GPM – 20% . A klasės išmokos. Mokesčius moka MB.
<p>Valstybinio socialinio draudimo įmokos (VSD)</p>	<p>12,52% arba 14,32% jei asmuo kaupia pensijai papildomai 2,1%, arba 15,52% jei asmuo kaupia pensijai papildomai 3% nuo 90% apmokestinamųjų pajamų (neatėmus VSD ir PSD įmokų), mokama kartą per metus.</p> <p>Įmokas galima mokėti iš anksto (avansu). Avansu apskaičiuojamos VSD įmokos mokamos kartą per mėnesį, ne vėliau kaip iki einamojo mėnesio paskutinės dienos. Įmokos iš anksto skaičiuojamos ir mokamos savanoriškai.</p> <p>Asmenys draudžiami pensijų, ligos, motinystės socialiniu draudimu.</p>	<p>MB narys, kuris išsiima lėšas asmeniniams poreikiams kaip darbo užmokestį (VMI deklaruojant 02 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> VSD – 13,83% (jei asmuo dalyvauja papildomame pensijų kaupime papildomai taikoma 2,1% arba 3% įmoka) nuo 50% asmeniniams poreikiams išsiimamų lėšų. Nariai draudžiami pensijų, ligos, motinystės, nedarbo socialiniu draudimu. Moka MB. <p>MB vadovas, kuris yra narys (VMI deklaruojant 70 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> VSD – nemokamos. <p>MB vadovas, kuris nėra narys :</p> <ul style="list-style-type: none"> VSD – 8,72%, arba 17,50% jei pensijai kaupiama papildomai 2,1% arba 11,72%, jei pensijai kaupiama papildomai 3%. Vadovai draudžiami pensijų socialiniu draudimu. <p>Už MB vadovus, kurie pagal MB įstatymą nėra tų MB nariai, pensijų socialiniam draudimui mokamos tokia pačia tvarka, kokia mokama už asmenis, turinčius darbo santykius arba savo esme atitinkančius darbo santykius. Moka MB.</p>

Privalomojo sveikatos draudimo įmokos (PSD)	<p>6,98 % nuo 90 % apmokestinamųjų pajamų (neatėmus VSD ir PSD įmokų) sumos.</p> <p>6,98% nuo MMA kas mėnesį (šiuo metu 607 € x 0,0698 = 42,37 €/ mėn.). Jei asmuo dirba pagal darbo sutartį yra valstybės tarnautojas, pareigūnas, pensininkas, neįgalus ar socialiai draustas gali PSD įmokų kas mėnesį nemokėti.</p> <p>Šiuo atveju pasibaigus metams, jei asmens faktiškai gautos pajamos viršija 12 MMA, reikia mokėti papildomai skirtumą 6,98% nuo 90% apmokestinamųjų pajamų.</p> <p>Užsieniečiams, turintiems leidimus laikinai gyventi Lietuvoje, kurie vykdo individualią veiklą, rekomenduojama PSD įmokas sumokėti avansu (pvz., rugsėjo mėnesio įmoką sumokėti iki rugpjūčio 31 d.), nes šie asmenys tik sumokėję einamojo mėnesio PSD įmoką yra laikomi apdraustais privalomuoju sveikatos draudimu.</p>	<p>MB narys, kuris išsiima lėšas asmeniniams poreikiams kaip darbo užmokestį:</p> <ul style="list-style-type: none"> • PSD – 6,98% nuo 50% asmeniniams poreikiams išsiimamų lėšų. • Moka MB. <p>MB vadovas, kuris yra narys (VMI deklaruoiant 70 pajamų rūšies kodu):</p> <ul style="list-style-type: none"> • PSD – nemokamos. <p>MB vadovas, kuris nėra narys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • PSD – 6,98% nuo gautų pajamų. • Moka MB.
---	---	--

16 pav. Mažosios bendrijos ir individualios veiklos pažymos palyginimas⁷⁵

Uždaroji akcinė bendrovė

Uždaroji akcinė bendrovė (UAB) yra ribotos atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Tai reiškia, kad akcininkai savo turtu neatsako už UAB neįvykdytas prievoles. UAB įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 2 500 Eur. UAB gali steigti tiek vienas, tiek daugiau fizinių ir / ar juridinių asmenų, o akcininkų skaičius neribojamas. Akcininkas gali parduoti ar kitaip perleisti (pvz., dovanoti, mainyti ir pan.) savo turimas UAB akcijas.

Svarbiausius sprendimus akcininkai priima balsavimu. Kiekviena akcija suteikia vieną balsą, todėl balsuojant visuotiniame akcininkų susirinkime didžiausią įtaką turi daugiausia akcijų įsigijęs asmuo. UAB turi būti vienasmenis valdymo organas – vadovas, gali būti sudaromas ir kolegialus valdymo organas – valdyba.

UAB steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą bei jų veiklos nutraukimą reglamentuoja [Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas](#).

UAB gali būti steigiama elektroniniu būdu [naudojant pavyzdinius steigimo dokumentus](#) per [Registrų centro savitarnos sistemą](#). Plačiau apie juridinių asmenų steigimo

⁷⁵<https://www.versli Lietuva.lt/verslauk/verslo-formos-ir-mokesciai/mazosios-bendrijos-ir-individualios-veiklos-pazymos-palyginimas/>

procedūras rasite štai [čia](#), taip pat galite naudotis [video gidu kaip užpildyti prašymą registruoti UAB](#). Prieš pradėdant juridinio asmens steigimą, būtina [rezervuoti pavadinimą](#).

10 lentelė. UAB privalumai ir trūkumai

<i>Privalumai</i>	<i>Trūkumai</i>
Nepasisekus verslui akcininkas rizikuoja tik tuo turtu, kurį įnešė į UAB, taip apsaugodamas savo asmeninį turtą	Steigiant UAB privaloma įnešti ne mažiau kaip 2 500 Eur įstatiniam kapitalui
Norint pritraukti papildomų lėšų, UAB gali išleisti naujas akcijas, kurias įsigydami akcininkai sumoka nustatytą pinigų sumą	Akcininkai gali išsimokėti UAB uždirbtą pelną tik per dividendus (jei UAB dirba pelningai) arba gaunant darbo užmokestį, tačiau tokiu atveju reikės mokėti didelius mokesčius
Galimybė pasitraukti iš verslo perleidžiant UAB akcijas kitiems asmenims ar parduodant verslą	
UAB mokesstinės lengvatos: jei vidutinis darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokesstinio laikotarpio pajamos neviršija 300 000 Eur, taikomas lengvatinis 5% pelno mokesčio tarifas vietoje įprasto 15% tarifo	

Šaltinis: sudaryta autorių

Pagrindiniai mokesčiai:

- 1. Pelno mokestis (PM) – 15 proc.** nuo pelno. Juridinių vienetų, kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokesstinio laikotarpio pajamos neviršija 300 000 eurų bei kurie neatitinka PMĮ 5 straipsnio 3 dalyje nustatytų kriterijų, pirmojo mokesstinio laikotarpio (pirmų kalendorinių metų) apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 0 proc. pelno mokesčio tarifą. 0 procentų mokesčio tarifas taikomas tik tokiam vienetui, kurio dalyvis (dalyviai) yra fizinis asmuo (fiziniai asmenys), ir tik tuo atveju, kai per tris vienas po kito einančius mokesčius laikotarpius, įskaitant pirmąjį mokesčių laikotarpį: vieneto veikla nėra sustabdoma, vienetas nėra likviduojamas, reorganizuojamas ir vieneto akcijos (dalys, pajai) nėra perleidžiamos naujiems dalyviams. Lengvatinis **5 proc.** tarifas taikomas, jeigu vidutinis darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių, metinės pajamos neviršija 300 000 eurų, UAB nariai neturi daugiau kaip 50 proc. akcijų ar dalių kitose įmonėse.
- 2. Pridėtinės vertės mokestis (PVM) – 21 proc.** UAB privalo registruotis PVM mokėtoja, jeigu pajamos per paskutinius 12 mėnesių viršija 45 000 eurų arba prekių, įsigytų iš kitų valstybių narių, vertė praėjusiais kalendoriniais metais viršijo 14 000 eurų.
- 3. Nekilnojamojo turto mokestis** (jei UAB turi registruoto turto) – **0,3 – 3 proc.**
- 4. Dividendai**, kuriuos išmoka įmonė gyventojui – **GPM – 15 proc.**

Mokesčiai nuo darbo užmokesčio (dirbant pagal darbo sutartį)

- **Gyventojų pajamų mokestis (GPM):**
 - metinė pajamų dalis, neviršijanti 60 vidutinių šalies darbo užmokesčių (VDU) dydžio sumos, taikomos apdraustųjų asmenų 2021 metų valstybinio socialinio draudimo įmokų (VSD įmokos) bazei skaičiuoti, apmokestinama taikant 20% pajamų mokesčio tarifą;
 - metinė pajamų dalis, viršijanti 60 VDU dydžio sumą, taikomą apdraustųjų asmenų 2021 m. VSD įmokų bazei skaičiuoti, apmokestinama taikant 32% pajamų mokesčio tarifą (moka darbuotojas).
- **Nedarbo socialinis draudimas – 1.31%** Terminuotoms sutartims taikomas kiek aukštesnis – 2.03% nedarbo socialinio draudimo mokesčio tarifas.
- **Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas pagal tarifų grupes 0.14% – 1.4%.**
- **Pensijų socialinis draudimas 8.72%** Jei asmuo dalyvauja pensijų kaupime, papildomai taikoma 2,1% arba 3% įmoka.
- **Motinystės socialinis draudimas – 1.71%.**
- **Ligos socialinis draudimas – 2.09%.**
- **Privalomas sveikatos draudimas (PSD) – 6.98 proc.** (moka darbuotojas).
- **Įmokos garantiniam fondui – 0.16%.**
- **Įmokos ilgalaikio darbo išmokų fondui – 0.16%.**

17 pav. UAB mokami mokesčiai

5. Pagėgių savivaldybės situacijų analizė

5.1. Demografinė situacija

Demografinė situacija

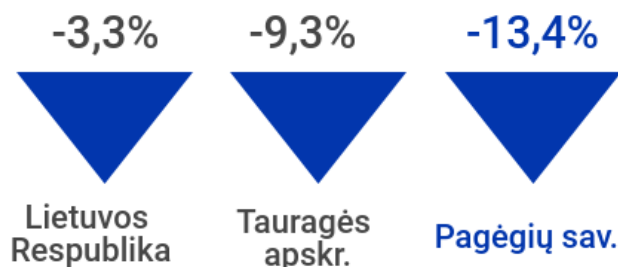
Lietuvos statistikos departamento (LSD) duomenimis, 2020 m. pradžioje Pagėgių savivaldybėje gyventojų skaičius siekė 7 285 asmenis, ir tai sudarė 0,26 proc. visos šalies gyventojų.

11 lentelė. Gyventojų skaičius 2016-2020 m. pradžioje

	2016	2017	2018	2019	2020	Gyventojų skaičiaus pokytis, proc.
Lietuvos Respublika	2888558	2847904	2808901	2794184	2794090	-3,3
Tauragės apskr.	101200	98608	95817	93695	91822	-9,3
Pagėgių sav.	8414	8094	7793	8094	7285	-13,4

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2016 m. Lietuvoje gyveno 2 888 558 gyventojai (Tauragės apskrityje – 101 200 gyventojų). Per paskutiniuosius penkerius metus (2016-2020 m.) Pagėgių savivaldybės teritorijoje gyventojų skaičius savivaldybėje sumažėjo - 13,4 proc. (18 pav.). Gyventojų skaičius mažėjo tiek Lietuvos Respublikoje, tiek ir Tauragės apskrityje.

18 pav. Gyventojų skaičiaus dinamika 2016–2020 m. (proc.)

Gyventojų tankumas

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, Pagėgių savivaldybė užima 537 km² plotą. Gyventojų tankumas 2020 m. Pagėgių savivaldybėje – 20,0 gyv./km².

2020 m. pradžioje Pagėgių savivaldybėje gyveno 7 285 gyventojai, iš kurių mieste gyveno 1 743 (24 proc.) gyventojai, kaime – 5 542 (76 proc.) gyventojai (12 lentelė).

12 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąsias vietas

	Gyventojų skaičius mieste	Gyventojų skaičius kaime
Tauragės apskr.	39449	52373
Pagėgių sav.	1743	5542

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Natūralus gyventojų prieaugis

Formulė gyventojų prieaugiui apskaičiuoti yra: $\left(\frac{g}{p}\right) \times 10^3$, kur g reiškia gimusių kūdikių kiekį per tam tikrą laikotarpį, p – populiacijos, kurioje registruotas gimstamumas, dydį, o dauginame iš 10^3 , nes skaičiuojame rodiklį tenkantį tūkstančiui gyventojų.

2019 metais Pagėgių savivaldybėje 1000-iui gyventojų tenka didžiausias gimusių skaičius 1000-iui gyventojų (11,3) lyginant su visomis teritorijomis. Pastebima, kad 2016 m. šis rodiklis buvo didesnis (12,4) ir lenkė ne tik lyginamas apskritis ar savivaldybes, bet ir bendrąjį Lietuvos rodiklį (13 lentelė).

13 lentelė. Tūkstančiui gyventojų tenka gimusiųjų 2016-2019 m.

	2016	2017	2018	2019
Lietuvos Respublika	10,7	10,1	10,0	9,8
Tauragės apskr.	10,7	9,9	9,4	9,3
Pagėgių sav.	12,4	10,6	11,9	1,3

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

Mirtingumas

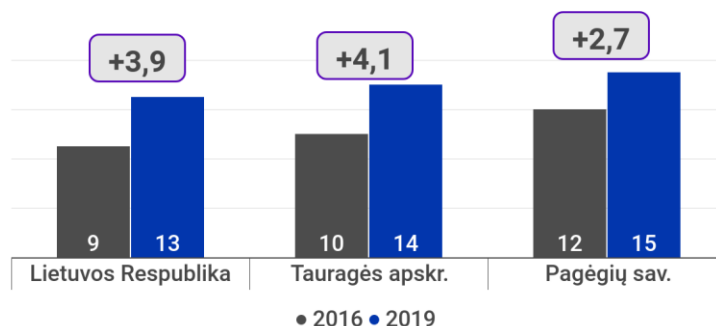
Formulė gyventojų prieaugiui apskaičiuoti yra: $\left(\frac{m}{p}\right) \times 10^3$, kur m reiškia mirčių nuo bet kokios nurodytos priežasties, įvykusios per tam tikrą laikotarpį, kiekį, p – populiacijos, kurioje registruotos mirtys, dydį, dauginame iš 10^3 , nes skaičiuojame rodiklį tenkantį tūkstančiui gyventojų. 2019 m. Lietuvos Respublikoje mirusiųjų skaičius 1000-iui gyventojų siekė 13,7. Tauragės apskrityje šis rodiklis buvo 14,8, Pagėgių savivaldybėje – 15,1 (14 lentelė).

14 lentelė. Tūkstančiui gyventojų tenka mirusiųjų 2016–2019 m.

	2016	2017	2018	2019
Lietuvos Respublika	14,2	14,1	14,1	13,7
Tauragės apskr.	16,6	15,9	15,8	14,8
Pagėgių sav.	20,6	16,4	15,6	15,1

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

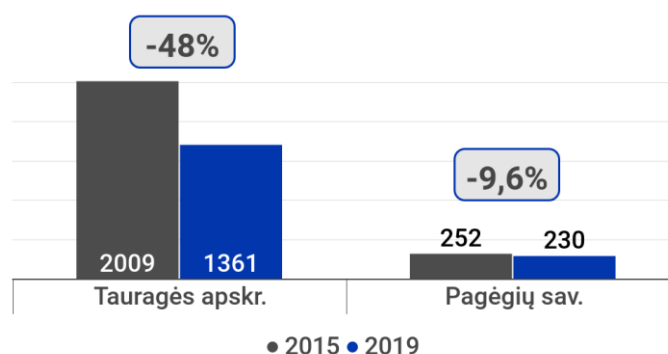
2019 m. šalyje ir visose lyginamose teritorijose, mirtingumas⁷⁶ viršijo gimstamumą⁷⁷ (19 pav.).

19 pav. Gimstamumas ir mirtingumas (asm./ tūkstančiui gyv.) bei prieaugis (asm.) 2019 m.
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Migracija

2019 m. Pagėgių savivaldybėje migracijos saldo rodiklis arba neto migracija buvo neigiama. 2015 m., lyginant su 2019 m., į Pagėgių savivaldybę daugiau žmonių atvyko nei jas paliko (20 pav.).

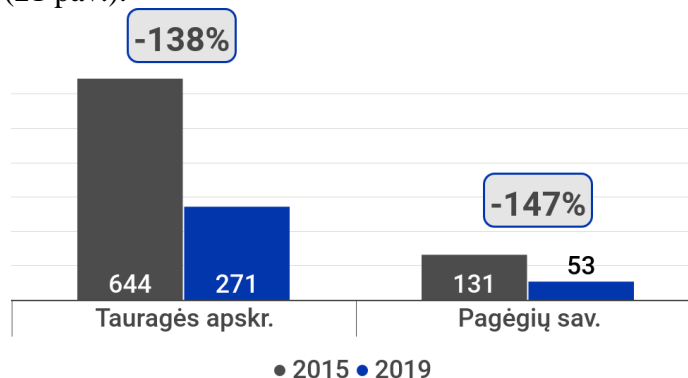

20 pav. Neto vidinė migracija (asm.) ir rodiklio dinamika (proc.). 2015-2019 m.
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

⁷⁶Bendrasis mirtingumo rodiklis – mirusiųjų skaičius per metus tūkstančiui gyventojų.

⁷⁷Gimstamumas – gyvų gimusiųjų per metus skaičiaus santykis su vidutiniu metiniu gyventojų skaičiumi. Šis rodiklis rodo, kiek gimė gyvų kūdikių tūkstančiui gyventojų per metus.

Kitokios tendencijos pastebimos analizuojant neto tarptautinės migracijos rodiklį. 2019 m., lyginant su 2015 m., daugiau asmenų į lyginamas teritorijas atvyko iš užsienio šalių negu iš jų išvyko į užsienio šalis (21 pav.).

21 pav. Neto tarptautinė migracija 2015 m. ir 2019 m. bei rodiklio dinamika 2015-2019 m. (proc.)
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Apibendrinimas

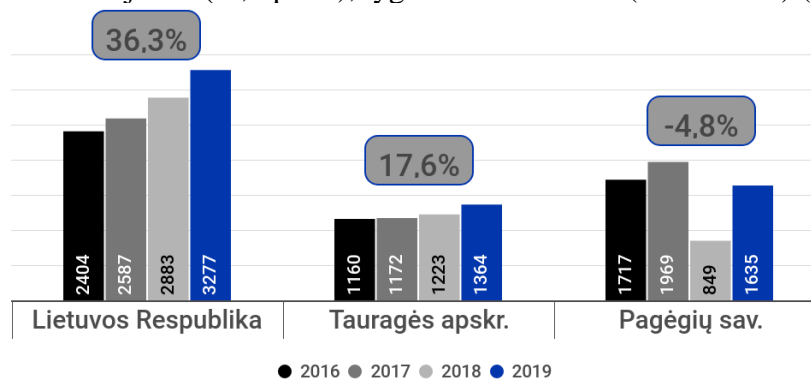
Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2016–2020 m. pradžios duomenimis, gyventojų skaičius nagrinėjamoje savivaldybėje sumažėjo: Pagėgių sav. – 13,4 proc.

2019 m. Pagėgių savivaldybėje 1000-iai gyventojų teko mažesnis gimusių skaičius 1000-iai gyventojų. 2016–2019 m. laikotarpiu išvykstančių ir emigruojančių asmenų skaičius vis mažėjo.

5.2. Ekonominė ir verslo aplinka

5.2.1. Ekonominiai rodikliai

Materialinės investicijos (toliau – MI)⁷⁸ yra ilgalaikio Lietuvos ūkio augimo pagrindas. Pagėgių savivaldybės MI, tenkančios vienam gyventojui, 2019 m. siekė 1 635 EUR, tačiau pastebimas rodiklio sumažėjimas (-4,8 proc.), lyginant su 2016 m. (1 717 EUR) (22 pav.).

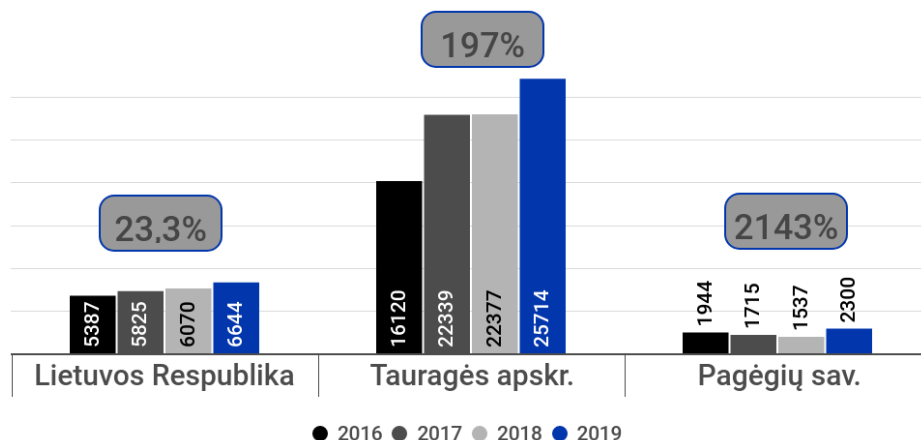
22 pav. Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR), ir rodiklio dinamika 2016–2019 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

⁷⁸Pagal Lietuvos statistikos metraštį, materialinės investicijos (MI) – tai investicijos ilgalaikiam materialiajam turtui įsigyti, sukurti ir esamam materialiajam turtui atnaujinti (jo vertei padidinti). Įskaitomos finansinės (išperkamosios) nuomos būdu įsigytas ilgalaikis materialusis turtas.

Tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI)⁷⁹ yra vienas svarbiausių makroekonominių rodiklių, kurių pagrindu kuriami tiesioginiai šalių ryšiai, skatinama ekonomikos plėtra, sudaranti sąlygas naujoms darbo vietoms kurti, modernioms technologijoms diegti, eksporto apimtims didinti.

Analizuojamu laikotarpiu Pagėgių savivaldybėje TUI augo ženkliai – 2 143 proc. iki 1 938 EUR/ vienam gyventojui, ir augimo rodikliu lenkė Lietuvos Respubliką.

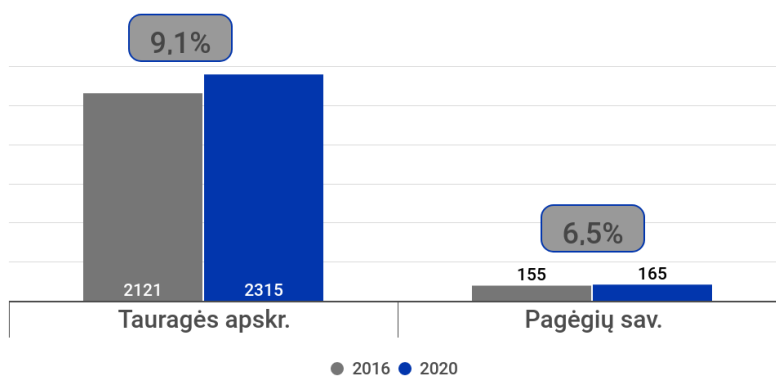

23 pav. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR), ir rodiklio dinamika 2016–2019 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Verslas

2016-2020 m. pradžios laikotarpiu šalyje buvo pastebimos verslo augimo tendencijos. Pagėgių savivaldybė padarė šuolį, nes nuo 2016 m. iki 2020 m. pradžios ūkio subjektų skaičius išaugo 6,5 proc., iki 165 veikiančių ūkio subjektų 2020 m. pradžioje.

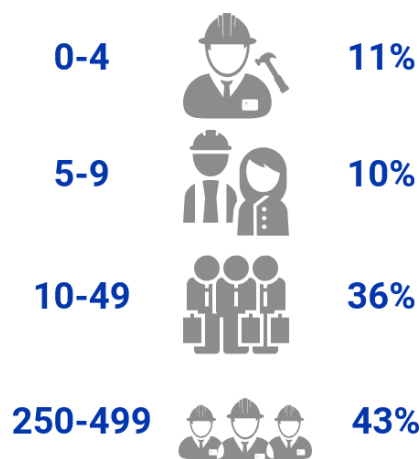

24 pav. Veikiančių ūkio subjektų skaičius, metų pradžioje (vnt.) ir rodiklio dinamika (proc.) 2016–2020 m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

⁷⁹Pagal Lietuvos statistikos metraštį, tiesioginė užsienio investicija (TUI) – tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės.

2020 m. pradžioje dauguma (43 proc.) Pagėgių savivaldybės samdomų darbuotojų dirbo didelėse įmonėse, turinčiose nuo 250 iki 499 darbuotojų. 10 proc. visų Pagėgių savivaldybėje veikiančių įmonių, sudarė daugiau labai mažos įmonės.

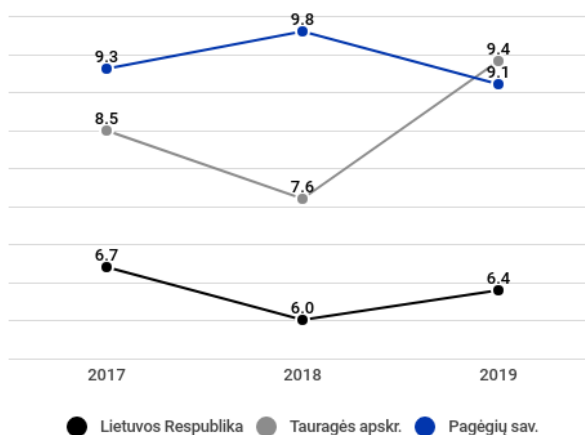

25 pav. Darbuotojų skaičius veikiančiose įmonėse Pagėgių savivaldybėje 2020 metų pradžioje
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

5.2.2. Darbo rinka

Sėkmingam savivaldybių ekonominiam ir socialiniam vystymuisi, konkurencingumui ir plėtrai didelę įtaką turi **darbo rinkos** situacija bei jos pokyčiai.

Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis – nedarbo lygis⁸⁰ – 2019 m. Pagėgių savivaldybėje – 9,1 proc., Tauragės apskrityje – 9,4 proc. Žymesnės rodiklio blogėjimo tendencijos, sietinos su pasaulinės ekonomikos lėtėjimu, visoje šalyje, taip pat ir nagrinėjamose savivaldybėse.

26 pav. Nedarbo lygis 2017-2019 m. (proc.)
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

⁸⁰Pagal Lietuvos statistikos departamentą, *nedarbo lygis* – rodiklis, išreiškiamas bedarbių ir darbo jėgos santykiu.

2020 m. I-ąjį ketvirtį Pagėgių savivaldybėje vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis siekė 1 080,20 Eur ir 1,28 karto atsiliko nuo šalies vidurkio.

Taip pat, iš pateiktos lentelės matoma, kad lyginant su ankstesniu ketvirčiu (2019 m. IV ketv.) Pagėgių savivaldybėje atlyginimas paaugo– 3,9 proc. Lyginant su praeitų metų atitinkamu ketvirčiu – atlyginimas Pagėgių savivaldybėje paaugo 10,0 proc.

	Bruto, EUR	Pokytis procentais palyginti su	
		ankstesniu ketvirčiu	ankstesnių metų atitinkamu ketvirčiu
Šalies ūkis	1 381,0	1,6	9,4
Tauragės apskr.	1 087,3	4,1	10,1
Pagėgių sav.	1 080,2	3,9	10,0

27 pav. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis⁸¹

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Auganti ekonomika, kvalifikuotų darbuotojų trūkumas, mažėjantis į darbo rinką įsiliejančių jaunų žmonių skaičius, įvairios darbo rinkos politikos priemonės, įskaitant nuoseklų minimalaus darbo užmokesčio didinimą, lemia darbo užmokesčio kilimą.

5.2.3. Nekilnojamojo turto rinka, gyvenamasis būstų fondas

Nekilnojamojo turto rinka

VĮ Registrų centro duomenimis, per 2019 metų pirmąjį pusmetį Lietuvoje sudaryta 4,6 proc. daugiau butų ir 8,1 proc. daugiau namų pirkimo-pardavimo sandorių, palyginti su 2018 metų pirmuoju pusmečiu. Per 2020 metų pirmąjį pusmetį Lietuvoje vidutiniškai per mėnesį buvo sudaryta 2 793 butų ir 887 namų sandoriai. 2017 m. daugiausia parduota butų –528, tai yra 4,76 proc. Daugiau nei 2016 m., kai buvo perleisti 504 butai. Vieno ir dviejų butų gyvenamųjų namų rinka aktyviausia buvo 2017 m. ir 2014 m. – kai buvo parduoti atitinkamai 178 ir 159 objektai. Pagėgių savivaldybėje 2018 m. nurodytas parduotų pastatų ir patalpų skaičius tik sausio–liepos mėnesiais – 47.

⁸¹<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=7655601>

3417,8

304,7

• Tauragės apskr. • Pagėgių sav.

28 pav. Gyvenamasis būstų fondas 2019 m. pabaigoje (tūkst. kv. m.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD centro duomenis

Gyvenamasis būstų fondas⁸²2019 m. pabaigoje Pagėgių savivaldybėje gyvenamasis būstų fondas siekė 304,7 tūkst. kv. m. ir buvo 1,0 proc. (304,2 tūkst. kv. m) didesnis nei 2017 ir 2018 m. pabaigoje.

5.3. Turizmas ir rekreacinė aplinka

Turistai

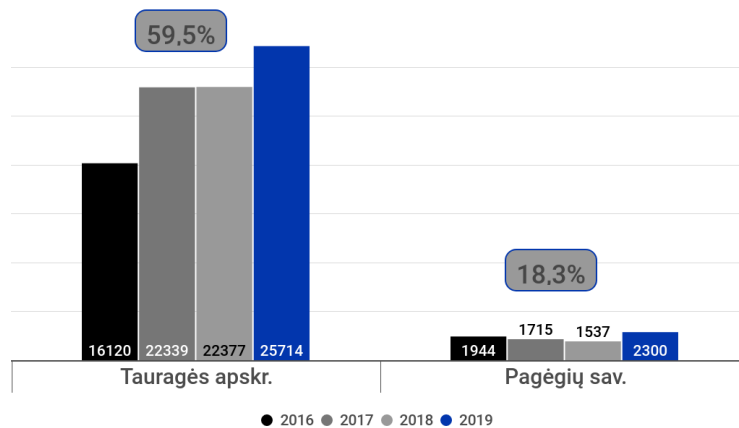
ES statistikos tarnybos (EUROSTAT) duomenimis, 2018 metai buvo išskirtiniai šalies turizmui – Lietuva užėmė antrą vietą Europos Sąjungoje pagal turistų nakvynių skaičiaus augimą. 2018 m. mūsų šalyje bent su viena nakvyne keliavo 3,6 mln. turistų: 1,7 mln. iš užsienio ir 1,9 mln. Lietuvos gyventojų. Tai yra 11,3 proc. daugiau nei 2017 metais.⁸³

Lyginant trijų Baltijos valstybių atvykstamojo turizmo srautus, kol kas 2019 m. augimas pastebimas tik Lietuvoje. Pagal nacionalinės turizmo skatinimo agentūros „Keliauk Lietuvoje“ surinktus duomenis, 2019 m. I-ąjį ketvirtį, lyginant su tuo pačiu laikotarpiu 2018 m., Lietuvoje užsienio turistų srautai augo 5,39 proc., tuo tarpu Latvijoje ir Estijoje matomas smukimas. Latvijoje turistų srautai krito 0,93 proc., o Estijoje – 4,88 proc.⁸⁴

⁸²Vadovaujantis Lietuvos statistikos departamento leidiniu „Gyvenamasis fondas“, gyvenamasis būstų fondas – tai gyvenamosios patalpos namuose ir negyvenamuosiuose pastatuose (įskaitant sodų namus, t. y., pastatus, esančius sodininkų bendrijose, mėgėjiškų sodų žemės sklypuose). Gyvenamajam butų fondui nepriskiriami bendrabučiai, viešbučiai, medžiotojų nameliai, poilsio namai, sanatorijos ir kiti pastatai, skirti gyventi laikinai.

⁸³<https://www.lithuania.travel/lt/news/rekordiniai-metai-lietuvos-turizmui>

⁸⁴<https://madeinvilnius.lt/naujienos/turizmas/is-visu-baltijos-valstybiu-turizmas-labiausiai-augo-lietuvoje/>

29 pav. Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose (asm.) ir jų dinamika (proc.) 2016–2019 m. ⁸⁵
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD centro duomenis

2019 m. apgyvendintų turistų nakvynės skaičius Lietuvos Respublikoje išaugo 31,7 proc, lyginant 2016 m. (3 064 514 – turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose) su 2019 m. (4 037 749 asm.). 2016-2019 m. laikotarpiu turistų nakvynių skaičius išaugo Tauragės apskrityje (59,5 proc.) (29 pav.). Vertinant savivaldybes, ženklus augimas pastebimas Pagėgių savivaldybėje (18,3 proc.).

2019 m. atvykstamasis ir vietinis turizmas tebesidalijo Lietuvos turizmo rinką: po šalį keliaavę ir apgyvendinimo įstaigose apsistoję Lietuvos gyventojai sudarė 68,5 proc. rinkos (iš viso – 2 099 777 turistų arba 12 proc. daugiau nei 2018 m. (1 875 657 lietuvių turistų), užsieniečiai – 31,5 proc. 2019 m. pabaigoje užsienio turistų apsistojuusių apgyvendinimo įstaigoje buvo – 1 937 972 asm., 2018 m. – 1 744 733 asm.

Rekreacinė aplinka

Turizmo ištekliai – vienas iš miesto konkurencingumo vertinimo kriterijų, kurių nuolatinis vystymas ir tikslinis pritaikymas lemia turizmo sektoriaus plėtrą.

Pagėgių savivaldybė yra strategiškai geroje geografinėje padėtyje, turinti išorinę Europos sąjungos sieną su Kaliningrado sritimi. Pagėgių savivaldybės teritoriją šiaurės-pietvakarių kryptimi kerta tarptautinis Via HANSEATICA koridorius Sankt-Peterburgas- Šiauliai – Tauragė – Karaliaučius, kuris yra svarbus Lietuvos Respublikos, Tauragės apskrities bei Pagėgių savivaldybės urbanistinių ašių požiūriu. Pagėgių savivaldybė turi tiesioginį susisiekimą su šalies pajūrio regionu, krašto automobilių keliu Klaipėda - Šilutė – Pagėgiai – Jurbarkas – Kaunas Nr. 141. Pietiniu savivaldybės pakraščiu nuo Kaliningrado srities ~40 km vingiuojantis Nemunas suteikia galimybes plėtoti upių laivininkystę ir turizmą. 1994 m. įkurta Pagėgių valstybės sienos apsaugos rinktinė. Ji saugo 178 km ilgio valstybės sienos ruožą su Rusijos Federacija, iš jų 109 km eina Nemuno upe.

Pagėgių savivaldybė – žemės ūkio kraštas, puoselėjantis pieno ir mėsos perdirbimo tradicijas. Žemės ūkio naudmenos sudaro net 70,5 proc. visos teritorijos. Savivaldybės teritorijoje veikia dvi stambios įmonės AB „Vilkyškių pieninė“ ir UAB „Vilkė“ ir du pavyzdiniai žemės ūkio kooperatyvai „Piktupėnų jervas“ ir „Lumpėnų Rambynas“.

Kita prioritetinga ūkio šaka – turizmas. Pagėgių savivaldybės administracija bei vietos veiklos grupė „Pagėgių kraštas“ inicijuoja ir vykdo nemažai projektų, susijusių su turizmo infrastruktūros

⁸⁵Pagal Lietuvos statistikos departamentą, *Nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose* – rodiklis, apgyvendinimo įstaigoje suteikta nakvynė – kiekviena naktis, kurią turistas faktiškai praleidžia (miega ar būna) ar yra įregistruotas (jo fizinis buvimas nebūtinai) kolektyvinio apgyvendinimo įstaigoje ar privataus turistų apgyvendinimo patalpose

plėtra ir gerinimu. Savivaldybėje veikia 11 įmonių, teikiančių įvairias turizmo paslaugas. Prie turizmo paslaugų pasiūlos ir teikiamų turizmo paslaugų kokybės užtikrinimo prisideda viešoji įstaiga „Pagėgių krašto turizmo informacijos centras“, Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus, Pagėgių savivaldybės Kultūros centras, Rambyno regioninio parko direkcija ir Lankytojų centras. Vietinių turistų skaičius Pagėgių savivaldybėje kasmet auga. Pagėgių savivaldybės ištekliai sudaro palankias sąlygas kurti patrauklius turistinius produktus (30 pav.).

7

Opstainių I (Vilkyškių, Raudondvario) piliakalnis, Opstainių II piliakalnis, Šereiklaukio I piliakalnis, Šereiklaukio II piliakalnis (Milžinkapis), Būbliškės (Birštoniškių) piliakalnis, Kreivėnų (Kulmenų) piliakalnis, Vartūliškių (Šventkalnis) piliakalnis

3

Ažuolų alėja, Pažintinis takas Rambyno regioniniame parke, Apžvalgos bokštai Rambyno regioninio parko teritorijoje,

4

Vilkyškių dvaras, Šereiklaukio dvaras, Šilgalių dvaras, Būbliškės dvaras

8

Paminklas Klaipėdos kraštui Pagėgiuose, Stela Rukuose „Santara“, Paminklas Vilko vaikams Mikytuose, Paminklas zalcburgiečiams atminti Vilkyškiuose, Paminklas vilkyškėčiams, Atminimo lenta Algimantui Mackui Pagėgiuose, Atminimo lenta Bronėi Savickienei Pagėgiuose, Atminimo ažuolas Pagėgiuose

9

Pagėgių Šv. Kryžiaus katalikų bažnyčia, Ropkojų Šv. Jono Krikštytojo katalikų bažnyčia, Vilkyškių katalikų Šv. Onos bažnyčia, Pagėgių evangelikų liuteronų bažnyčia, Vilkyškių evangelikų liuteronų bažnyčia, Žukų evangelikų liuteronų bažnyčia, Piktupėnų evangelikų liuteronų bažnyčia, Natkiškių evangelikų liuteronų bažnyčia, Rukų evangelikų liuteronų bažnyčia

30 pav. Rekreaciniai objektai Pagėgių savivaldybėje

Šaltinis: sudaryta autorių pagal PKTIC duomenis

Turizmo paslaugos

Vieni svarbiausių sėkmingo turizmo sektoriaus vystymo faktorių – apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų prieinamumas ir kokybė. Augant atvykstančių bei vietinių turistų srautui, plečiasi apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų pasiūla. 2020 m. viešbučių, svečių namų ir motelių numerių (kambarių) skaičius, palyginti su ankstesniais metais, išaugo Pagėgių savivaldybėje (nuo 3 iki 7 įmonių) (31 pav.).⁸⁶ 2020 m. pradžioje Pagėgių savivaldybėje veiklą vykdė 4 (2016 m. – 3) maitinimo paslaugas teikiančios įmonės.⁸⁷

⁸⁶<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=6127706>

⁸⁷Apgyvendinimo įstaigų skaičius statistika

	Pagėgių sav.
	7 133,3%
	4 33,3%

31 pav. Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius 2020 m. (vnt.) ir jo dinamika 2016–2020 m. (proc.)⁸⁸

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Apibendrinimas

Pagrindinis Pagėgių savivaldybės konkurencinis pranašumas turistiniame kontekste – teikiamų turizmo paslaugų pasiūlos įvairovė ir išskirtinumas. Pagėgių savivaldybė nuolat ieško naujų turistinių objektų, ekskursijų, renginių, kuriuos galėtų pasiūlyti turistams. Turizmo informacijos sklaidą Pagėgių savivaldybėje vykdančios bei turizmo paslaugas koordinuojantis Pagėgių krašto turizmo informacijos centras (PKTIC) lankytojams pristato patrauklų turizmo paslaugų asortimentą: ekskursijas, turistinius žygius, įdomų tradicinių renginių spektrą. Todėl būtina ieškoti sąsajos taškų tarp šių dviejų savivaldybių ir plėtoti turizmo sektorių, atsižvelgiant į lėtojo turizmo strategijas, filosofiją.

5.4. Sportas, kultūra

Sportas

Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatyme⁸⁹ sportas apibrėžiamas kaip visos asmens fizinės veiklos formos, kuriomis siekiama ugdyti ir tobulinti fizinės ir psichinės jo savybes bei įgūdžius ar stiprinti sveikatą. Fizinis aktyvumas – asmens fizinė veikla, kuria siekiama stiprinti sveikatą, tobulinti fizinės ir psichinės savybes bei įgūdžius neturint tikslo pasirengti aukšto meistriškumo sporto varžyboms ir (ar) dalyvauti jose, taip pat veikla šviečiant visuomenę sporto, fizinio aktyvumo ir jais pasiekiamo sveikatos stiprinimo klausimais.

2007-2014 m. Pagėgių savivaldybėje įrengtas sporto aikštynas šalia pradinės mokyklos. Sutvarkytos viešos erdvės Vilkyškių miestelyje, Stoniškiuose, Lumpėnuose. Per šį finansavimo laikotarpį, iš Europos sąjungos paramos, įrengta nemažai sporto aikštynų, skirtų gyventojų užimtumui ir aktyvumui didinti. Tai universalios sporto aikštelės Stoniškių, Natkiškių, Piktupėnų, Lumpėnų gyvenvietėse.

⁸⁸Statistika Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos įmonių maitinimo vienetų skaičius metų pabaigoje

⁸⁹Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. Valstybės žinios. 2018, Nr. 17451

2016-2018 m. įrengti sveikatinimui skirtos priemonės: baseinas, sporto ir reabilitacijos patalpos su įranga.

Kultūra

Kultūra dabartiniame pasaulyje tampa vis svarbesniu elementu ne tik telkiant bendruomenes, bet ir kaip reikšmingas ekonomikos augimo veiksnys.

Kultūra, kaip sudėtinė visuma, apimanti žinias, tikėjimus, moralę, teisę, papročius ir kitus vertingus, gerbiamus ir puoselėjamus gebėjimus, apima tris svarbius vaidmenis:

- *Kultūros įvairovė* – savarankiškas kultūros vaidmuo, kultūros kapitalas;
- *Tarpininkas* tarp kitų sričių, aplinkos, kultūros industrijų, socialinės įtraukties;
- *Transformuojančios galios kultūros poveikis* miestui, bendruomenei, institucijoms.

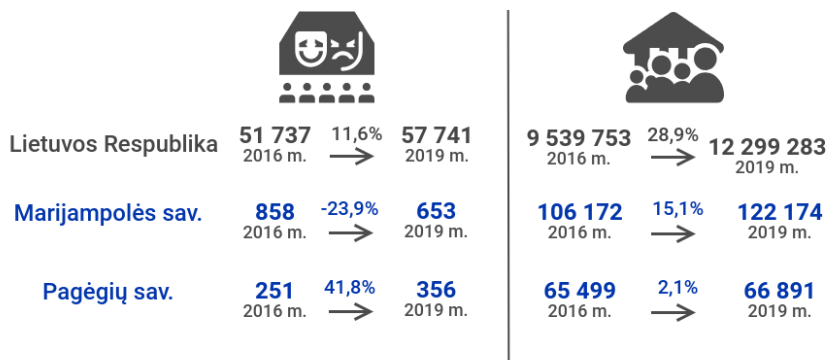
2019 m. birželio 26 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 665 buvo patvirtinta Lietuvos kultūros politikos strategija, kurios pagrindinis siekis – „užtikrinti reikšmingą kultūros indėlį, kuriant darnią Lietuvos visuomenę, orų nacionalinį ir europietiškaį tapatumą, socialinę ir ekonominę gyventojų gerovę, tarptautinį valstybės prestižą ir konkurencingumą“.

Pagėgių savivaldybėje veikianti kultūrinė infrastruktūra suprantama, kaip institucijos, pastatai ir žmonės su savo patirtimi ir gebėjimais, kurie sudaro galimybes kūrėjams vykdyti meno ir kultūros veiklas tam tikroje teritorijoje – realizuoti savo idėjas bei teikti kultūros veiklų pasiūlą. Išskiriamos šios pagrindinės kultūros infrastruktūros sritys: Pagėgių savivaldybės kultūros centras, Pagėgių savivaldybės Vydūno viešoji biblioteka, Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus.

Kultūros centras

Pagėgių kultūros centre dirba 9 kultūros ir meno specialistai, iš kurių 6 turi aukštąjį išsilavinimą, o per 2019 m. 4 darbuotojai kėlė kvalifikaciją.

Lietuvos nacionalinio kultūros centro duomenimis, 2019 m. Pagėgių kultūros centre vyko 356 renginiai, kuriuose dalyvavo 66 891 dalyvis ir lankytojas. Savivaldybės kultūros centro renginių skaičius augo 41,8 proc., lyginant su 2016 m. duomenimis (251), ir kuriuose 2016 m. įvairiuose renginiuose apsilankė 65 499 lankytojai, o tai yra 2,1 proc. augimas.

32 pav. Kultūros centro renginių ir jų dalyvių skaičius, 2016 m. ir 2019 m. (vnt./asm.) bei rodiklių kitimo dinamika 2016–2019 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lietuvos nacionalinio kultūros centro duomenis⁹⁰

⁹⁰<https://www.lnkc.lt/go.php/lit/Kulturos-centru-informacija/359>

Šalies mastu 2019 m. buvo 3 757 mėgėjų meno kolektyvai, 2016 m. – 3 863, t.y. -2,74 proc. mažesnis rodiklis. Kultūros centrų dalyvių skaičius Lietuvos Respublikoje: 2019 m. – 52 671 asmenys, 2016 m. – 53 106 asmenys, t.y. 0,82 proc. didesnis rodiklis.

2019 m. Pagėgių savivaldybės kultūros centre buvo 17 meno kolektyvų, 2016 m. – 13 kolektyvų (augimas –30,8 proc.). 2019 m. mėgėjų meno kolektyvų veikloje dalyvavo 127 asmenys, 2016 m. – 124 asmenys (augimas –2,42 proc.).

Biblioteka

Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos tikslas – įgyvendinant Europos Sąjungos, Lietuvos Respublikos bei Pagėgių savivaldybės kultūros politikos nuostatas, skatinti žinių ir informacinės visuomenės kūrimo idėją, sukurti Pagėgių savivaldybėje modernią bibliotekų sistemą, sumažinti gyventojų socialinę atskirtį.⁹¹ Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos tinklą sudaro Viešoji biblioteka ir 8 kaimo filialai. 2019 m. visoje Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos sistemoje knygnešių skaičius, lyginant su 2018 m., padidėjo 3 asmenimis arba – 4,3 proc. Knygnešių pristatytų dokumentų skaičius išaugo daugiau negu puse tūkstančio vienetų arba kitaip – 11,9 proc. Galima teigti, kad savivaldybės gyventojų poreikis leidinių pristatymui į namus vis dar auga. 2019 m. specialiųjų poreikių asmenims išduotų dokumentų dalis sudarė 11,1 proc. (2018m. – 10,3 proc.) viso per 2019 m. Pagėgių krašto bibliotekų skaitytojams išduotų dokumentų skaičiaus. Einamaisiais metais vienam knygnešiui vidutiniškai teko 79,7 dokumento, o tai 5,4 dokumento daugiau negu 2018 m.

Atsižvelgiantį Lietuvoje vis aktualėjančią gyventojų senėjimo ir įvairiapusės pagalbos teikimo senjorams bei neįgaliesiems problemą ir į tai, jog Pagėgių savivaldybės Vydūno viešosios bibliotekos sistemoje yra įregistruota daugiau negu septyniasdešimt knygnešių, kurie per 2019 m. metus neįgaliems, senyviems krašto gyventojams pristatė beveik 6 tūkstančius vnt. įvairių spaudinių, galima teigti, jog knygnešių veikla yra reikšminga, reikalinga, aktuali ir būtina mažinant informacinę atskirtį.

2019 m. Pagėgių savivaldybės gyventojų sutelkimo procentas tiek visoje sistemoje, tiek Vydūno viešojoje bibliotekoje, tiek kaimo filialuose pakilo 0,7 proc. Šį tolygų teigiamą pokytį galima sieti su 2019 m. ypač aktyviu Pagėgių krašto bibliotekų dalyvavimu projektinėse veiklose ir dėl to bibliotekose itin intensyviai vykusias šviečiamąsias, kultūrines veiklas, subūrusias daug vietos gyventojų. Darytina išvada, kad bibliotekų teikiamos paslaugos krašto gyventojams išlieka patrauklios ir aktualios.

Muziejus

Per 2018 metus M. Jankaus muziejuje apsilankė 12 632 lankytojai, kuriems buvo pasiūlyta 16 edukacinių užsiėmimų temų, o iš viso buvo suorganizuota 80 edukacinių užsiėmimų (dalyvavo 1 338 asmenys). Muziejus suorganizavo 21 renginį, o muziejaus internetinį puslapį aplankė 41 376 interesantai.

⁹¹<http://www.pagegiusvb.lt/wp-content/uploads/Pag%C4%97gi%C5%B3-Vyd%C5%ABno-SVB-ataskaita-2019-m.-1.pdf>

Apsilankymų muziejuje skaičius per ataskaitinius metus	Edukacinių užsiėmimų temų skaičius iš viso	Per ataskaitinius metus surengtų edukacinių užsiėmimų skaičius	Edukacinių užsiėmimų dalyvių skaičius per ataskaitinius metus	Per ataskaitinius metus surengtų muziejaus renginių skaičius	Fondų lankytojų skaičius per ataskaitinius metus	Apsilankymų muziejaus interneto svetainėje skaičius per ataskaitinius metus
12632	16	80	1338	21	4	41376

33 pav. Muziejaus veiklos ataskaitos duomenys 2018 m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Muziejų veiklos statistinių rodiklių sistemą⁹²

5.5. Jaunimas ir nevyriausybinių organizacijos

Jaunimas – tai žmonių grupė, kuri išgyvena pereinamąjį laikotarpį tarp vaikystės ir suaugusio žmogaus gyvenimo. Jei reikėtų apibrėžti konkrečiu amžiumi, įvairūs šaltiniai nurodo skirtingai. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja jaunimą priskiria prie 15–24 metų amžiaus grupės, Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra, įgyvendinanti programą „Veiklus jaunimas“ nurodo, kad programa skirta 13–30 metų žmonėms, Lietuvos statistikos departamente jaunimo amžius apibrėžiamas 14–29 metai.

LSD duomenimis, šalyje 2020 m. pradžioje jaunimo skaičius siekė 495 592 asmenis (2016 m. šis skaičius buvo didesnis – 581 241 asmenys), Pagėgių savivaldybėje jaunimo skaičius siekė 1 526 asmenis (palyginti su 2016 m., skaičiaus pokytis siekė -22,9 proc.). Jaunimas Pagėgių savivaldybėje sudarė 20,9 proc. visų Pagėgių savivaldybės gyventojų (2020 m. pradžioje savivaldybės gyventojų skaičius siekė 7 285).

Nevyriausybinių organizacijos

Nevyriausybinių organizacija – tai nepriklausomi nuo valstybės ar savivaldybės institucijų ir pelno savo dalyviams neskirstantys privatūs juridiniai asmenys, kurie savo tikslų siekia pagal iš esmės nustatytą vidaus tvarką ir kurių nariais arba dalyviais tampa ne dėl įstatymų reikalavimų arba kitų esminių objektyvių aplinkybių⁹³.

Nevyriausybinių organizacijų sektorius šiuolaikinėje visuomenėje yra plačiai paplitęs. Šios organizacijos yra tarpinės tarp valstybinių institucijų bei privataus sektoriaus ir dažniausiai yra laikomos trečiojo sektoriaus atstovėmis. Būtent trečiasis sektorius aktyviai dalyvauja pilietinės visuomenės plėtroje, prisideda prie demokratijos stiprinimo valstybėje teikdamas viešąsias paslaugas, užtikrindamas socialinę gerovę šalyje. NVO veikla svarbi tokiose srityse, kaip švietimas, sveikatos apsauga, kultūra, aplinkosauga, socialinės paslaugos.

Pagėgių savivaldybėje veikia 31 nevyriausybinių organizacijos:

- Jaunimo organizacijos, klubai – 3;
- Socialinės organizacijos – 6;
- Labdaros ir paramos fondai – 2;
- Sporto organizacijos – 5;
- Su kultūra susijusios organizacijos – 2;
- Medžiotojų ir žvejų klubai – 5;
- Kitos organizacijos – 7.

⁹²<http://statistika.lrkmlt/muzieju-veiklos-statistika/pradzia/17>

⁹³Pagal Nevvyriausybinių organizacijų teisės institutą

- Nevyriausybinės organizacijos veikia, remdamosi šiais etikos principais:
- Nevyriausybinės organizacijos veikia dėl visuotinės gėrovės ir savo veikloje vadovaujasi pagarbos žmogaus orumui, jo teisėms ir laisvei principu.
 - Nevyriausybinės organizacijos veikia nenusižengdamos galiojantiems demokratinės valstybinės įstatymams, kuriuos tobulina demokratinėmis priemonėmis.
 - Nevyriausybinės organizacijos yra savarankiškos ir nepriklausomos. Jų veiklos principus, kaip pavienėse organizacijose, taip ir šakose, apibrėžia vidiniai savireguliacijos mechanizmai.
 - Nevyriausybinė organizacijų vykdoma pagrindinė ir finansinė veikla yra skaidri, ypač juolab, kad lėšas jos gauna iš viešųjų fondų arba privačių asmenų.
 - Visas uždirbtas pajamas nevyriausybinės organizacijos skiria įstatuose numatytų tikslų įgyvendinimui, arba protingumu grindžiami organizacijos plėtrai.
 - Kiekviena nevyriausybinė organizacija savo statute turi atskirti valdymo ir priežiūros funkcijas. Kolegialaus priežiūros organo nariai neturi gauti atlyginimo už savo darbą šiame organe.
 - Nevyriausybinės organizacijos tarpusavyje bendradarbiauja partnerystės ir paramos principų pagrindu. Iškilus konfliktui su pripažintomis vertybėmis, organizacijos veikia vadovaudamosi tolerancijos principu ir pripažindamos teisę kitiems turėti skirtingą nuomonę.

Tikslus NVO skaičius Lietuvoje nėra žinomas, NVO informacijos ir paramos centro duomenų bazėje prisiregistravusių NVO skaičius siekia 1669.

Tiek Pagėgių savivaldybė, tiek kitų miestų savivaldybės, tiek valstybinės institucijos kasmet skelbia konkursus NVO teikti projektų paraiškas. Vykdydamos projektus ir įsitraukdamos į projekcinę veiklą, NVO siekia visuomenei naudingų tikslų, skatinamas įsitraukimas į valdžios priimamus sprendimus, stiprinamas NVO vaidmuo valstybėje.

NVO suvokiamos kaip visuomenės iniciatyvumo katalizatorius, kuris užima tarpinę grandį tarp valdžios ir žmonių, gali daryti įtaką valdžios priimamiems sprendimams bei kartu su valstybės pagalba užtikrinti gyventojų gerovę.

5.6. Socialinė aplinka

5.6.1. Sveikatos priežiūra

Sveikata – unikali vertybė, gamtos dovana žmogui. Sveikata yra visos tautos, valstybės turtas, kurį tinkamai prižiūrėdamas ir naudodamas žmogus kaupia socialines, kultūrinės vertybes, kuria visuomenės gerovę. Sveiki ir darbingi žmonės – šalies ekonomikos augimo ir tvaraus vystymosi garantas.

Lietuvos, kaip ir daugelio ES šalių, sveikatos politika formuojama vadovaujantis pagrindinėmis Pasaulio sveikatos organizacijos ir EK politinių dokumentų nuostatomis. Lietuvoje sveikatos politiką vykdo ir įgyvendina Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, kuri yra atsakinga už standartų ir reikalavimų nustatymą, licencijų paslaugų teikėjams ir sveikatos priežiūros specialistams išdavimą, ilgalaikių investicijų tvirtinimą ir kt.

Sveikatos priežiūros paslaugos ir ištekliai

Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos įstaigos teikia asmens sveikatos priežiūros bei visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas, vykdo farmacinę veiklą. Sistemos veiklos organizavimo lygiai:

- savivaldybių;
- valstybės.

Sveikatos priežiūros paslaugų lygiai:

- Pirminis lygis. Pirminės sveikatos priežiūros paslaugos prieinamos visiems Lietuvos gyventojams ir yra orientuotos į pacientų pagrindinių sveikatos problemų sprendimą. Pirminę asmens ir visuomenės sveikatos priežiūrą organizuoja savivaldos vykdomosios institucijos.
- Antrinis bei tretinis lygis. Antrines ir tretines asmens sveikatos priežiūros paslaugas, kurios yra skirstomos į ambulatorines ir stacionarines, teikia savivaldybių, Sveikatos apsaugos ministerijai pavaldžios sveikatos priežiūros įstaigos.

Strateginiuose dokumentuose galima išskirti tris pagrindines kryptis, kuriomis turėtų būti plėtojamas sveikatos apsaugos sektorius. Pirmiausia, siekiama ugdyti sveikos gyvensenos kultūrą ir vykdyti ligų prevenciją. Antra, siekiama užtikrinti sveikatai palankią aplinką. Trečia, turi būti užtikrinama prieinama ir kokybiška sveikatos priežiūra.

Pagėgių savivaldybėje sveikatos priežiūros paslaugas teikia – VšĮ Pagėgių pirminės sveikatos priežiūros centras.

Sveikatos būklė

EUROSTAT duomenimis, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė⁹⁴ – pagrindinis rodiklis, reprezentuojantis gyventojų gyvenimo gerovę. Vidutinė gyvenimo trukmė Lietuvoje 2019 m. siekė: 71,53 – vyrams ir 81,04 – moterims. Lyginant su 2016 m., pailgėjo atitinkamai – 2,04 ir 1,04 metais.

Higienos instituto duomenimis, 2019 m. Tauragės apskrities gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė buvo: 71,76 metai – vyrams ir 82,41 metai – moterims. Lyginant su 2016 m., pailgėjo atitinkamai – 3,37 ir 2,93 metais.

34 pav. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė pagal gyventojų lytį šalyje ir apskrityje 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal HI duomenis

⁹⁴Pagal Lietuvos statistikos departamentą, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė – tikimybinis rodiklis, rodantis, kiek vidutiniškai metų gyvens kiekvienas gimęs arba sulaukęs tam tikro amžiaus žmogus, jeigu visą būsimą tiriamos kartos gyvenimą mirtingumo lygis kiekvienoje gyventojų amžiaus grupėje nekis.

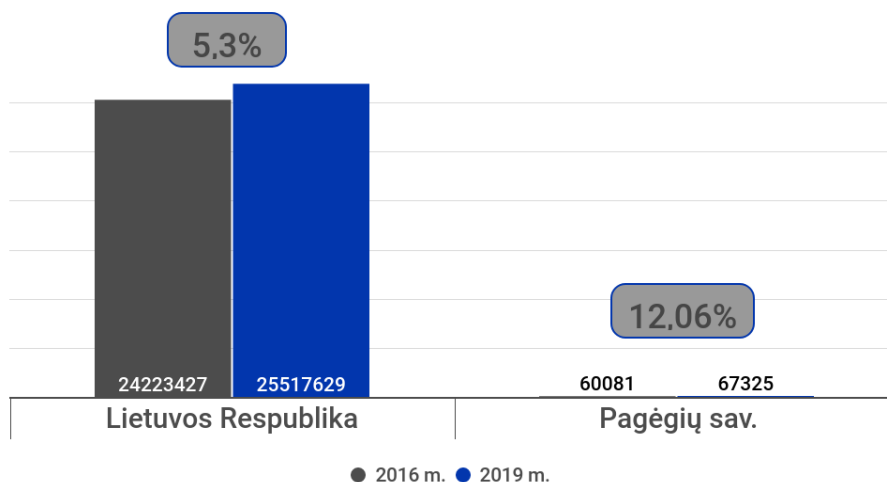
Sveiko gyvenimo trukmė

Sveiko gyvenimo trukmė – rodiklis, kuriuo nustatoma, ar ilgesnė tikėtina gyvenimo trukmė yra susijusi su ilgiau trunkančia gera (sergamumo mažėjimas) ar bloga (sergamumo didėjimas) žmogaus sveikata. Teigiami rodiklio pokyčiai sietini su sveikatos paslaugų prieinamumo ir kokybės pagerėjimu, aktyviu ir efektyviu prevencinių programų vykdymu, gyventojų sveikos gyvensenos įpročiais. Šiuo metu rodiklis nagrinėjamas tik šalies ribose. 2018 m. vyrų sveiko gyvenimo trukmė siekė 56,3 m. ir buvo 2,2 m. ilgesnė nei 2015 m. Moterų vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė 2018 m. siekė 59,1 m. ir 2015–2018 m. laikotarpiu nežymiai padidėjo (0,3 m.).

Išvengiamas mirtingumas

Išvengiamo mirtingumo⁹⁵ rodiklis netiesiogiai parodo sveikatos priežiūros sistemos efektyvumą ir kokybę, vadovaujantis duomenimis apie išvengiamą mirtingumą, galima spręsti apie sveikatos priežiūros ir sveikatos politikos įtaką gyventojų sveikatai bei numatyti naujas veiksmų kryptis. Išvengiamo mirtingumo rodiklis savivaldybėse pradėtas analizuoti nuo 2015 m. 2019 m. Pagėgių savivaldybėje buvo galima išvengti 34,2 proc. visų mirčių.⁹⁶

2019 m. Pagėgių savivaldybėje apsilankymų pas gydytojus skaičius siekė 67325, o 2016 m. šis skaičius buvo gerokai mažesnis – 60081. Taigi, pastebimas apsilankymų pas gydytojus skaičiaus augimas.

35 pav. Apsilankymų pas gydytojus skaičius 2016 m. ir 2019 m. (vnt.) bei jo kitimo dinamika 2016–2019 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal HI duomenis

Sergamumo⁹⁷ rodiklis padeda įvertinti gyventojų sveikatą, leidžia prognozuoti ir inicijuoti pokyčius sveikatos apsaugos srityje.

⁹⁵Išvengiamas mirtingumas – mirusiųjų nuo ligų ar būklių, kurių galima išvengti taikant žinomas efektyvias prevencijos ir (ar) diagnostikos priemones ir (ar) gydymo priemones, dalis procentais nuo visų gyventojų mirčių (Higienos institutas).

⁹⁶<https://hi.lt/lt/visuomenes-sveikatos-bukle-lietuvos-savivaldybese.html>

⁹⁷Pagal Higienos institutą, *sergamumas* – pernustatyta laikotarpį užregistruotų visų ligos atvejų (naujų ir kartotinių), dėl kurių žmonės kreipėsi į sveikatos priežiūros įstaigas, ir tų metų vidutinio gyventojų skaičiaus santykis. Jis reiškia populiacijos suminį sergamumą visomis ligomis.

Vadovaujantis Higienos instituto duomenimis, 2019 m. užregistruotų susirgimų skaičius (tenkantis tūkstančiui gyv.) Pagėgių savivaldybėje – 762,07. Lietuvos Respublikos rodiklis – 815,59.

Mirusiųjų skaičius, tenkantis 100 000-iui gyventojų krito net 26,7 proc.: nuo 2 059,61 (2016 m.) iki 1 510,66 (2019 m.). Lietuvos Respublikoje mirusiųjų skaičius, tenkantis 100 000-iui gyventojų taip pat mažėjo 4,40 proc.: nuo 1433,15 iki 1370,05.

5.6.2. Socialinė apsauga

Socialinė apsauga – tai socialinių, ekonominių, organizacinių priemonių sistema, teikianti gyvenimui reikalingas lėšas ir paslaugas gyventojams, kurie įstatymų nustatytais atvejais dėl senatvės, negalios, mirties, ligos, motinystės (tėvystės), nedarbo ir kitų aplinkybių praranda savarankiškumą, pajamas ir negali pakankamai savimi pasirūpinti.

Socialinių paslaugų gavėjai. Socialinių paslaugų poreikį turi įvairios Pagėgių savivaldybės teritorijoje gyvenančių žmonių grupės: senyvo amžiaus asmenys⁹⁸; asmenys, turintys negalią⁹⁹; asmenys, turintys sunkią negalią¹⁰⁰; asmenys (šeimos), patiriantys socialinę riziką¹⁰¹, ir socialinės rizikos šeimose augantys vaikai¹⁰²; vaikai, likę be tėvų globos; kiti asmenys, turintys socialinių problemų.

Pagėgių savivaldybė yra pagrindinė socialinių paslaugų organizatorė, o socialines paslaugas teikia biudžetinės įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos (Pagėgių savivaldybės Neįgaliųjų draugija ir VšĮ „Sudoku“).

Rinkos ekonomikos sąlygos išryškino žmonių grupes, kurioms socialinės paslaugos tapo labai svarbios. Tai socialinių problemų turinčios šeimos, vaikai su negalia ir jų šeimos, likę be tėvų globos vaikai, suaugę asmenys su negalia ir jų šeimos, senyvo amžiaus asmenys ir jų šeimos, socialinės rizikos suaugę asmenys ir kiti asmenys, kuriems netikėtai atsiranda socialinių problemų.

Pagėgių savivaldybės gyventojų socialinių paslaugų poreikius lemia įvairūs veiksniai: mažas gimstamumas, visuomenės senėjimas, negalia, emigracija, socialinė rizika, nedarbas ir kt.

Pagrindiniai socialinių paslaugų gavėjai Pagėgių savivaldybėje yra senyvo amžiaus asmenys, darbingo amžiaus asmenys turintys negalią, asmenys su sunkia negalia, socialinių problemų

⁹⁸Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, *senyvo amžiaus asmuo* – sukakęs senatvės pensijos amžių asmuo, kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai yra netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

⁹⁹Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, skiriamas *suaugęs asmuo su negalia ir vaikas su negalia*. *Suaugęs asmuo su negalia* – darbingo amžiaus asmuo, kuris dėl neįgalumo yra iš dalies ar visiškai netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. *Vaikas su negalia* – vaikas iki 18 metų, kuris dėl neįgalumo yra iš dalies ar visiškai neįgijęs jo amžių atitinkančio savarankiškumo ir kurio galimybės ugdytis bei dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

¹⁰⁰Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, *asmuo su sunkia negalia*: 1) *vaikas su sunkianegalia* – asmuo, kuriam pagal šį įstatymą nustatytas visiško nesavarankiškumo lygis ir pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą pripažintas sunkaus neįgalumo lygis; 2) *suaugęs asmuo su sunkia negalia* – asmuo, kuriam pagal šį įstatymą nustatytas visiško nesavarankiškumo lygis ir kuris pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą yra pripažintas nedarbingu; 3) *senatvės pensijos amžių sukakęs asmuo su sunkia negalia* – sukakęs senatvės pensijos amžių asmuo, kuriam pagal šį įstatymą nustatytas visiško nesavarankiškumo lygis (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

¹⁰¹Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, *socialinės rizikos šeima* – šeima, kurioje auga vaikai iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniams, protiniams, dvasiniams, doroviniams vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba) (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

¹⁰²Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, *socialinės rizikos vaikas* – vaikas iki 18 metų, kuris vaikatauja, elgetauja, nelanko mokyklos ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra įsitraukęs ar linkęs įsitraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje ir dėl šių priežasčių jo galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

turinčios šeimos ir jose augantys vaikai bei kiti įvairių socialinių statusą turintys asmenys. Socialinių paslaugų poreikis šioms socialinėms grupėms yra pastoviai didėjantis. Pagrindinė priežastis, tai yra didėjantis socialinių ryšių nykimas ir didelė emigracija į užsienį, todėl vis mažėja šeimos parama senyvo amžiaus asmenims, neįgaliesiems. Asmenys dažnai dėl įvairių priežasčių pateikia prašymą, kad būtų teikiamos trumpalaikės/ilgalaikės socialinės globos paslaugos įstaigoje arba (socialinės priežiūros) pagalbos namuose paslaugos. Paslaugų poreikis pastoviai didėja.

Socialinių paslaugų skyrimas siejamas su nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros kompensacijos skyrimu, gyventojams yra nustatomi specialieji poreikiai ir asmeniui pritaikomos reikalingos paslaugos. Gyventojams, kuriems nustatyti specialieji poreikiai, atsižvelgiant į asmens situaciją yra skiriamos bendrosios ar specialiosios socialinės paslaugos.

12 lentelė. Pagėgių savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus duomenimis gyventojų, gaunančių tikslinę kompensaciją, skaičius 2016-2019 m.

Rodikliai	2016 m. gavėjų skaičius	2019 m. gavėjų skaičius	Pokytis
Nustatyta nuolatinės slaugos tikslinė kompensacija	182	146	-19,8 proc.
Nustatyta nuolatinės priežiūros tikslinė kompensacija	230	215	-6,52 proc.

Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų skaičius savivaldybėje, tenkantis 10 tūkst. savivaldybės gyventojų – 86,26 (Savivaldybėje dirba 25 socialiniai darbuotojai ir 72 socialinių darbuotojų padėjėjai, iš jų didžioji dalis darbuotojų dirba nepilnu etatu) (12 pav.). Socialinių paslaugų poreikio patenkinimo procentas (asmenų (šeimų), kuriems patenkintas socialinių paslaugų poreikis, santykis su asmenų (šeimų) skaičiumi, kuriems įvertintas socialinių paslaugų poreikis) – 100 proc.

25

Socialinių darbuotojų
skaičius

72

Socialinių darbuotojų
padėjėjų skaičius

36. pav. Socialinių darbuotojų ir socialinių padėjėjų skaičius Pagėgių savivaldybėje 2019 m. (asm.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal PS socialinių PP duomenis¹⁰³

Vaiko ir šeimos gerovė

¹⁰³<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ba3e09b0a18d11eaa51db668f0092944?fwid=n3s6338gm>

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje apibrėžta, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Neabejotina, kad norint užtikrinti vaiko bei šeimos gerovę, valstybė turi turėti efektyvią šeimos politiką, metodus, priemones bei išteklius šiai gerovei sukurti.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 4 straipsnis nurodo, kad valstybė pirmiausia skiria visus turimus išteklius, kad užtikrintų šalyje augančių vaikų gerovę, jų laimingą ir sveiką vaikystę vaikams palankioje aplinkoje.

2017 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė [Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą](#), kuriuo siekiama [pertvarkyti vaiko teisių apsaugos sistemą](#).

2018 m. liepos 1 d. įsigaliojo nauja, vaikų interesus labiau apsauganti vaiko teisių apsaugos sistema. Ji įsigaliojo siekiant sukurti nepertraukiamai veikiančią vaiko teisių apsaugos sistemą, kuri užtikrintų vienodos praktikos, apsaugant ir ginant vaiko teises ir teisėtus interesus, formavimąsi ir taikymą valstybėje, savalaikį reagavimą į vaiko teisių pažeidimus ir operatyvų sprendimų priėmimą. Šios pertvarkos esmė – sukurti bendrą ir aiškią sistemą, kuri padėtų greitai ir profesionaliai reaguoti į pranešimus apie vaikų nepriežiūrą, smurtą, kryptingai dirbti su šeimomis, kuriose kyla problemos ar krizės, stiprinti globėjų paiešką ir pagalbą jiems, sukurti vienodą, atpažįstamą, draugišką vaikui tarnybos aplinką, ugdyti ir didinti visuomenės nepakantumą vaiko teisių pažeidimams¹⁰⁴.

Nuo 2018 m. liepos 1 d. vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos esminiai pokyčiai yra:

- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai pavaldūs visi Lietuvos savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyriai, kurie dirba pagal vienodus standartus;
- Visą parą, švenčių ir poilsio dienomis veikiantis vaiko teisių apsaugos užtikrinimas;
- Nedelsiant reaguojama į visus raštu, žodžiu ar kitokiomis priemonėmis gautus vaiko teisių pažeidimus; pradedamas nagrinėti galimas vaiko teisių pažeidimo atvejis;
- Visi vaiko teisių apsaugos specialistai vadovaujasi viena grėsmės vaikui lygio nustatymo tvarka;
- Vaiko teisių apsaugą garantuoti padeda atvejo vadybininkai;
- Užtikrinamas psichologų dalyvavimas mažamečių (iki 14 m.) nukentėjusiųjų ar liudytojų apklausose;
- Skiriamas didesnis dėmesys vaiko teisių pažeidimų prevencijai;
- Užtikrinamas vaiko globos (rūpybos) ir įvaikinimo organizavimas;
- Keliami aukštesni tarnyboje dirbančių specialistų kvalifikacijos reikalavimai;
- Asmenys, kurių darbas ar veikla susiję su vaikais, turintys įtarimų ar informacijos apie galimą vaiko teisių pažeidimą, privalo apie tai pranešti vaiko teisių apsaugos specialistams, policijai.

2019 m. Pagėgių savivaldybėje per 2019 m. ženkliai (-41,5 proc.) sumažėjo socialinės pašalpos gavėjų skaičius, būsto šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniui kompensacijų gavėjų skaičius šiek tiek padidėjo – 1,64 proc. (37 pav.). Vis dėlto, socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus mažėjimą lėmė glaudus tarpinstitucinis bendradarbiavimas, sprendžiant socialinės apsaugos problemas, aktyvus vietos bendruomenės dalyvavimas, nedarbo lygio mažėjimas ir kitos priežastys. Mažėjant socialinių pašalpų gavėjų skaičiui, mažėjo ir išlaidos pašalpoms.

¹⁰⁴Pagal Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos interneto puslapyje pateiktą informaciją

Pagėgių sav.	Gyventojų skaičius	Socialinė pašalpa		Būsto šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniu kompensacijos	
		gavėjų skaičius savivaldybėje vidutiniškai per vieną 2017 ir 2019 m. mėnesį, žm.	gavėjų skaičiaus dalis nuo gyventojų skaičiaus, %	gavėjų skaičius savivaldybėje vidutiniškai per vieną 2016 ir 2019 m. mėnesį, žm.	gavėjų skaičiaus dalis nuo gyventojų skaičiaus, %
2017 m.	8116	573	7,06	304	3,75
2019 m.	7541	335	4,44	309	4,10

37 pav. Socialinės pašalpos ir kompensacijų gavėjų skaičius Pagėgių savivaldybėje 2017 ir 2019 metais

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LR SADM duomenis¹⁰⁵

5.7. Aplinkos apsauga

5.7.1. Aplinkos apsauga

Lietuvos aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, 2019 m. Pagėgių savivaldybėje veikė 3 taršios įmonės.¹⁰⁶ Pagėgių savivaldybės teritorijoje pagrindiniai stacionarūs taršos šaltiniai¹⁰⁷ yra įmonės, kurioms išduotas taršos integruotos prevencijos kontrolės (TIPK) leidimas (su aplinkos oro taršos valdymu).

2019 m. iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų¹⁰⁸ kiekis Pagėgių savivaldybėje siekė 15,89 t/metus ir buvo - 63,83 proc. mažesnis nei 2016 m. (43,93 t/metus; taršių įmonių skaičius - 3). Iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis vienam gyventojui, Pagėgių savivaldybėje 2019 m. siekė 1,96 kg.

38 pav. Išmestų teršalų kiekis, tenkantis vienam gyventojui, 2019 m. (kg/m.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Aplinkos apsaugos agentūros duomenis¹⁰⁹

¹⁰⁵<https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams/statistika>

¹⁰⁶<https://oras.gamta.lt/cms/index?rubricid=91e32574-8fa1-473e-b478-2d726cff16ed>

¹⁰⁷Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymą, stacionarus taršos šaltinis – taršos šaltinis, esantis nekintamoje buvimo vietoje. Taršos šaltinis – įrenginys, iš kurio teršalai patenka į aplinkos orą (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

¹⁰⁸Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymą, teršalai – medžiaga arba medžiagų mišinys, kuris dėl žmonių veiklos patenka į aplinkos orą ir, veikdamas atskirai ar su atmosferos komponentais, gali pakenkti žmonių sveikatai ir aplinkai arba turtui (pirmasis skirsnis, bendrosios nuostatos, 2 straipsnis).

¹⁰⁹<http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricid=91e32574-8fa1-473e-b478-2d726cff16ed>

Didžiąją dalį (69,1 proc.) bendros išmestų teršalų sudėties Pagėgių savivaldybėje 2019 m. sudarė anglies monoksidas, 19,89 proc. – azoto oksidai. Tokia teršalų sudėtis Pagėgių savivaldybėje yra panaši į šalies ir kitų nagrinėjamų savivaldybių stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų sudėties santykį.

5.7.2. Atliekų tvarkymas

Pagėgių savivaldybės komunalinių atliekų tvarkymas vyksta pagal Pagėgių savivaldybės tarybos patvirtintas taisykles¹¹⁰. Taisyklės reglamentuoja Savivaldybės komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimą, viešosios komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos (toliau – paslauga) teikimo reikalavimus savivaldybės teritorijoje, komunalinių atliekų turėtojų ir tvarkytojų teises, pareigas ir atsakomybę.

Pagėgių savivaldybės atliekų tvarkymo sistema yra Tauragės komunalinių atliekų tvarkymo regiono (toliau – Tauragės regiono) komunalinių atliekų tvarkymo sistemos dalis. Tauragės regionas apima Jurbarko rajono, Pagėgių, Šilalės rajono ir Tauragės rajono savivaldybių teritorijas. Šią sistemą organizuoja ir administruoja Tauragės regiono savivaldybių 2002 m. įsteigta įmonė – UAB Tauragės regiono atliekų tvarkymo centras.

Pagėgių savivaldybės komunalinių atliekų turėtojams teikiamos šios komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos:

- mišrių komunalinių atliekų tvarkymas;
- pakuočių atliekų ir kitų antrinių žaliavų tvarkymas;
- žaliųjų atliekų tvarkymas;
- didžiųjų atliekų, įskaitant naudotas padangas bei statybos ir griovimo (smulkaus buitės remonto) atliekas, tvarkymas;
- elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas;
- buitės pavojingųjų atliekų tvarkymas.

Pagėgių mieste įrengtos 5 požeminės konteinerių aikštelės. Pagėgių savivaldybės teritorijoje planuojama įrengti dar 20 antžeminių aikštelių, kuriose bus pastatyti konteineriai plastiko, popieriaus, stiklo, biologiškai skaidžioms atliekoms ir mišrioms komunalinėms atliekoms surinkti. Veikia viena didžiųjų atliekų surinkimo aikštelė (M. Jankaus g. 37, Pagėgiai).

Tauragės regiono atliekų tvarkymo centro duomenimis mišrių komunalinių (likusių po rūšiavimo) atliekų kiekiai regione palaipsniui mažėjo¹¹¹ ir 2020 m. nusistovėjo (13 lentelė). Manytina, kad Pagėgių savivaldybės atliekų kiekių dinamika yra proporcinga.

13 lentelė. Tauragės regiono atliekų kiekio pokytis 2018-2020 m.

	2018	2019	2020
Atliekų kiekio pokytis proc.	3,43	1,51	1,58

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Tauragės regiono atliekų tvarkymo centro duomenis

¹¹⁰ Pagėgių savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 11 d. sprendimas Nr. T-116.

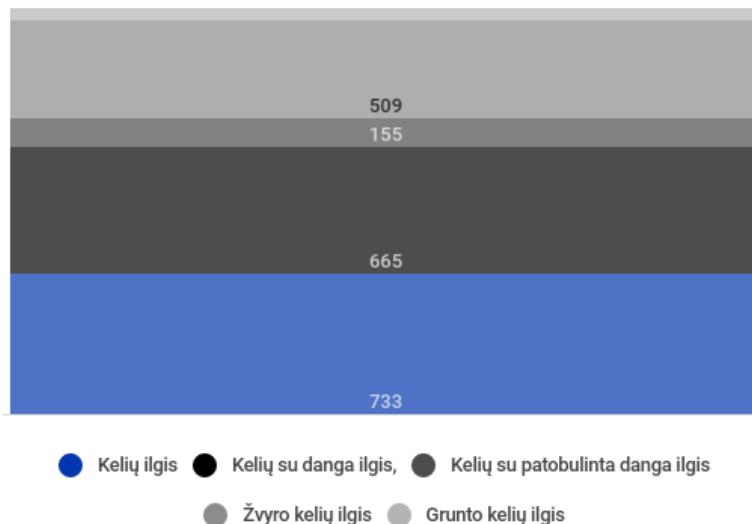
¹¹¹ UAB Tauragės regiono atliekų tvarkymo centro 2020 m. metinis pranešimas.

5.8. Infrastruktūra

5.8.1. Transportas ir susisiekimas

Vienas reikšmingiausių susisiekimo infrastruktūros būklės vertinimo rodiklių – esamas gatvių tinklas ir jo kokybė.

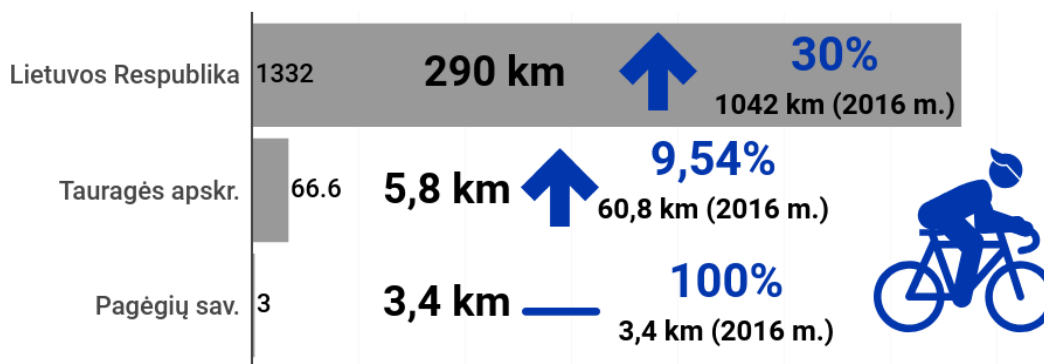
Pagėgių savivaldybės gatvių būklė yra gana kokybiška – 21,1 proc. visų kelių turi patobulintą dangą, t.y. 155 km kelių. 2016-2019 m. laikotarpiu kelių su patobulinta danga ilgis Pagėgių savivaldybėje padidėjo – 4,7 proc. Ateinančiu periodu Pagėgių savivaldybė, gerindama investicinę ir gyvenamąją aplinką, turėtų ir toliau gerinti gatvių būklę.

39 pav. Gatvių pasiskirstymas pagal dangas 2019 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

2019 m. pabaigoje bendras dviračių takų ilgis Pagėgių savivaldybėje siekė 3,4 km ir sudarė tik 5,1 proc. apskrities dviračių takų ilgio.

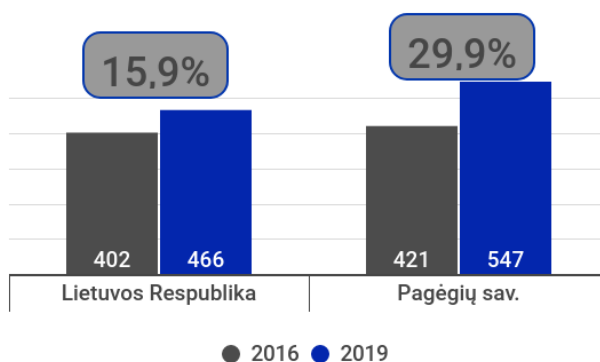

40 pav. Dviračių takų ilgis 2019 m. (km) ir jų kitimo dinamika 2016–2019 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Pagėgių savivaldybėje įregistruotų *lengvųjų automobilių skaičius* kasmet didėjo. Tai rodo ne tik gerėjančią gyventojų ekonominę ir socialinę aplinką, bet ir, priešingai, skelbia žinutę apie kylančią grėsmę saugesnei aplinkai, taupesniam ir atsakingesniam vartojimui. Automobilių skaičiaus augimas taip pat rodo, kad dabartinė savivaldybės plėtra skatina automobilizaciją, o ne tvarų judumą.

2019 m. pabaigoje Pagėgių savivaldybėje buvo įregistruoti 3 985 lengvieji automobiliai, tai sudarė 8,0 proc. visų apskrityje registruotų automobilių. 2019 m. pabaigoje tūkstančiui gyventojų tenkantis lengvųjų automobilių skaičius Pagėgių savivaldybėje siekė 547 lengvųjų automobilių, ir rodiklis yra augančios tendencijos – 2016-2019 m. laikotarpiu išaugo 29,9 proc.

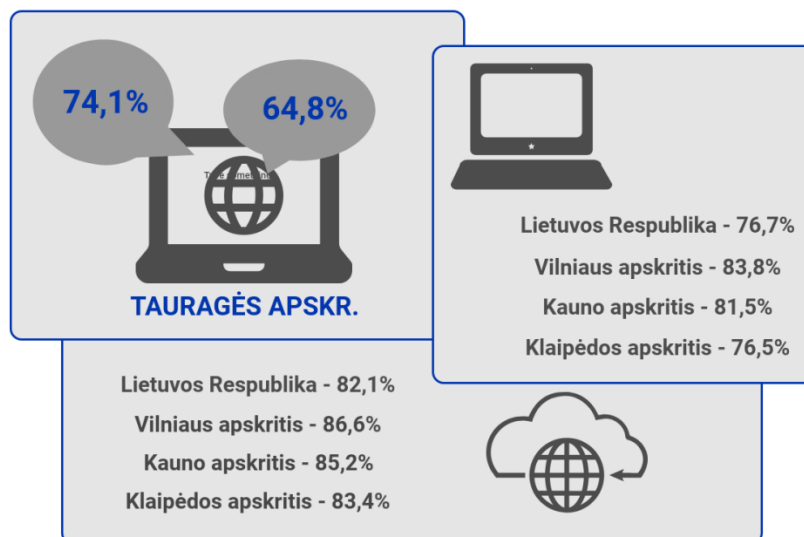

41 pav. Lengvųjų automobilių skaičius, tenkantis tūkstančiui gyventojų, 2016 m. ir 2019 m. (vnt.) ir rodiklio dinamika 2016-2019 m. (proc.)
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

5.8.2. IT plėtra

Informacinės technologijos, interneto naudojimas ir e. paslaugos. Sparti informacinių technologijų plėtra ir interneto naudojimo pažanga įgalina viešąsias paslaugas teikiančias įstaigas, taip pat ir savivaldybių administracijas, greičiau pritaikyti inovatyvius sprendimus savo veikloje bei didinti elektroninėje erdvėje teikiamų paslaugų apimtį.

Pagėgių savivaldybės administracijoje, įstaigose ir organizacijose taip pat daugėja šiuolaikinės kompiuterinės technikos ir programinės įrangos. Darbuotojai gali neribotai naudotis internetu tinklu. Elektroninio pašto serveris suteikia galimybę naudotis patikimomis elektroninio pašto paslaugomis. Palaipsniui pereinama prie elektroninio parašo įdiegimo įvairiuose valdymo lygmenyse. Technologinių veiksnių svarba ir įtaka savivaldybės administravimui ir viešųjų paslaugų teikimui itin pasireiškė COVID-19 viruso pandemijos metu.

42. pav. Namų ūkių, turinčių asmeninį kompiuterį ir interneto prieigą, dalis 2018 m. (proc.)
Šaltinis: sudaryta autorių pagal LSD duomenis

Namų ūkių, turinčių asmeninį kompiuterį ir interneto prieigą, duomenis LSD pateikia apskričių lygiu. 2020 m. 64,8 proc. Tauragės apskrities gyventojų turėjo asmeninį kompiuterį ir pagal šį rodiklį atsiliko nuo šalies vidurkio (76,7 proc.) bei atsiliko ir nuo kitų didžiųjų apskričių. Tauragės apskrities gyventojai pakankamai gerai atrodė interneto vartojimo aktyvumu – 74,1 proc. jų turėjo prieigą prie interneto (per kompiuterį, telefoną, planšetę).

2016–2020 m. laikotarpiu visoje šalyje asmeninį kompiuterį ir interneto prieigą turinčių namų ūkių skaičius augo (atitinkamai 6,2 proc. p. ir 11,9 proc. p.). Taigi, reaguodama į augantį naudojimąsi internetu, PSA sistemingai atnaujinama kompiuterinė bazė, programinę įrangą bei kitus informacinius išteklius, taip ne tik tobulinama viešąjį valdymą, gerindama teikiamų paslaugų prieinamumą, bet ir formuodama teigiamą savivaldybės įvaizdį. Plečiantis interneto ir kitų elektroninių paslaugų tinklų, ypač mobiliųjų technologijų, prieinamumui ir naudojimui, PSA paslaugas turėtų perkelti į elektroninę erdvę, diegti e. demokratijos¹¹² plėtrą skatinančius įrankius, užtikrinančius galimybę verslo procesus perkelti į elektroninę erdvę ir pan. E. paslaugos yra sąlyginai nauja technologinės aplinkos progreso paskatinta inovacija, pasireiškianti tiek viešojo valdymo, tiek verslo erdvėse, kurios, plečiantis interneto ir kitų elektroninių paslaugų tinklui, ypač mobiliųjų technologijų prieinamumui ir naudojimui, sparčiai populiarėja.

Anksčiau įvardinti faktoriai galėtų lemti gerėjantį Pagėgių savivaldybės teikiamų e. paslaugų prieinamumą bei aktyvėjantį naudojimąsi jomis. Pagėgių savivaldybėje fiziniai ir juridiniai asmenys įvairias paslaugas interneto pagalba galėtų gauti prisijungę prie elektroninių valdžios vartų, kurie būtų pasiekiami adresu www.epaslaugos.lt. Portale būtų galima rasti informaciją ir nuorodas į visas svarbiausias Lietuvoje teikiamas viešąsias ir administracines e. paslaugas. Dalį jų būtų galima užsisakyti pačiame portale, o jei paslauga užsakoma tik jos teikėjo tinklapyje, į jį vartotojas būtų nukreipiamas automatiškai. Gyventojai ir verslas portale Pagėgių savivaldybės administracijai galėtų pateikti prašymus: lengvatoms, pažymoms, licencijoms, leidimams ir panašiai.

¹¹²Lietuvoje vieningo e. demokratijos apibrėžimo nėra. E. demokratija apibrėžiama platesniu terminu e. valdžia. Anot Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, e. valdžia yra valstybės ir savivaldos institucijų reguliuojamas visuomenės santykių plėtros būdas, kurio tikslas – didinti vykdomosios valdžios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, naudoti tam tikras informacinių technologijų teikiamas galimybes.

5.9. SSGG

Stiprybės	Galimybės
<ul style="list-style-type: none"> • Strategiškai palanki padėtis transporto plėtrai ir logistikos veiklai vykdyti; • Yra palankios sąlygos verslo plėtrai ir investicijų pritraukimui; • Didėjantis SVV subjektų ir juose dirbančių darbuotojų skaičius; • NVO sektoriaus gebėjimas pritraukti išorinius finansavimo šaltinius savo veiklai vykdyti bei organizuoti išskirtinius ilgamečius renginius; • Didelis skaičius lankytinų kultūros ir istorijos paveldo objektų; 	<ul style="list-style-type: none"> • Egzistuojantys išoriniai finansavimo šaltiniai, sudaro sąlygas įgyvendinti plėtros planus; • Didėjantis vietinio turizmo susidomėjimas Lietuvoje, sudaro galimybes plėtoti ir vystyti turizmo infrastruktūrą; • Neformalaus ugdymo krepšelio sistemos plėtra sudaro sąlygas įvairioms organizacijoms teikti užimtumo paslaugas; • Didėjantys keliautojų srautai sudaro galimybes verslo paslaugų ir aptarnavimo sferose plėtrai; • Teisinės aplinkos pokyčiai, susiję su socialinio modelio įgyvendinimu, sudarys geresnes sąlygas NVO imtis socialinio verslo ir organizuoti savanorišką veiklą; • Visuomenei vis labiau vertinant gamtos, istorijos, kultūros išteklius ir natūralius produktus atsiveria naujos galimybės plėtoti vietos maisto ir regioninių produktų gamybą;
Silpnybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • Nepakankamai puoselėjamos amatininkystės tradicijos ir silpnai išvystyta tautinio paveldo gaminių gamyba; • Žemas gyventojų verslumo lygis bei lėtas alternatyvios žemės ir ne žemės ūkio veiklos plėtojimas; • Nepakankamas socialinių paslaugų poreikio, skirto asmenims, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės priežiūros ir slaugos poreikis, patenkinimas; • Nepakankamas viešosios infrastruktūros ir viešųjų pastatų tvarkymas; • Siaura rekreacijos paslaugų (ypač poilsio ir pramogų) pasiūla, nepakankamas rekreacinių zonų tvarkymas ir pritaikymas gyventojų bei turistų poreikiams, nesulaiko pro šalį vykstančių keleivių; • Nedidelis skaičius bendruomenės narių aktyviai dalyvaujančių bendruomeninėje veikloje; 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepakankamai greitas Lietuvos ekonomikos atsigavimas, nedarbas ir lėtai didėjantis darbo užmokestis skatina gyventojų emigraciją ir neigiamus socialinius padarinius; • Gyventojų skaičiaus mažėjimas turi įtakos gyventojų senėjimui ir darbingo amžiaus žmonių mažėjimui, o tai lemia sudėtingesnę gyventojų socialinės ir sveikatos apsaugos užtikrinimą; • Didėjantys kaimo ir miesto raidos netolygumai gresia tolesniu užimtumo ir socialinės plėtros lygio diferencijavimu; • Negerėjanti verslo aplinka Lietuvoje (mokesčių politika, įstatyminės bazės nestabilumas) neskatina privataus verslo kūrimosi ir plėtros;

Apibendrinimas

Santykinais vangį gyventojams aktualiausių savivaldos funkcijai priskirtų viešųjų paslaugų plėtra (ne tik kiekybinė, bet ir kokybinė) internete neleidžia išnaudoti visų besiplečiančios interneto infrastruktūros privalumų. Vis daugiau regiono gyventojų tampant aktyviais interneto naudotojais, reikėtų sparčiau plėsti kokybiškų elektroninių viešųjų paslaugų pasiūlą. Tai leistų ne tik suteikti geresnes paslaugas vietos gyventojams, padidinti įmonių konkurencingumą, bet ir

6. Lėtojo turizmo prasmė, potencialas, motyvai ir tipai

Lėtojo turizmo prasmė šiuolaikiniame pasaulyje

Žmonės keliauja norėdami įvertinti natūralią aplinką (ekologinis turizmas), pasinerti į skirtingas kultūras (kultūrinis turizmas), aplankyti autentiškas vietas (paveldo turizmas), patirti harmoniją su aplinka, vietiniais gyventojais (tvarus turizmas), gauti pageidaujama medicininių gydymą ir paslaugas (sveikatos/medicinos turizmas), bei išbandyti šalies ar regiono virtuvę (gastronominis turizmas). Iš esmės šių turizmo formų ištakas sudaro dvi varamosios jėgos – aplinkos tvarumas ir asmeninė/socialinė gerovė. Dėl šio akcentuojamo poreikio su aplinka bei asmeninės ir socialinės gerovės – atsiranda dar viena, naujausias turizmo tendencijas, bei turistų poreikius atitinkanti forma – lėtasis turizmas. Visos minimos turizmo formos vaidina reikšmingą vaidmenį plėtojant ne tik bendrai Europos, tačiau taip pat ir Lietuvos regionus. Per lėtojo turizmo, kaip naujos turizmo formos vystomą infrastruktūrą prisidedama prie vietos plėtros, o sukurtos ar išlaikomos darbo vietos gali padėti kovoti su pramonės ar bendruomenių (kaimo) nuosmikiu. Lėtasis turizmas apima kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimą ir puoselėjimą, pradedant menais ir baigiant vietos gastronomija ar biologinės įvairovės išsaugojimu.

Lėtojo turizmo sektoriaus potencialas

Turizmo sektorius, kaip ir kiekvienas kitas šalies ekonomikos sektorius, susiduria su didėjančia konkurencija. Remiantis Pasaulio Ekonomikos Forumo duomenimis 2019¹¹³ metais kelionių ir turizmo konkurencingumo indekse Lietuva tarp 140 valstybių užima tik 59 vietą. Tačiau pagal statistiką 2019 metais¹¹⁴ (lyginant su 2018 metais) padidėjo turistų poreikis apgyvendinimui – didžiausias augimas, lyginant su visa Europos Sąjunga buvo Slovakijoje ir Lietuvoje (atitinkamai +13,4 proc. ir +10,1 proc.). Tai rodo augantį turizmo potencialą, bei plėtros poreikį. Turizmo plėtros – naujų formų poreikį taip pat atspindi ir didėjantys keliautojų poreikiai. Dėl tokio augimo atsiranda didesnė atsakomybė užtikrinant veiksmingą regionų plėtrą, siekiant sumažinti, bet kokį neigiamą turizmo poveikį. Augimas užtikrinant kokybę, o ne kiekybę yra svarbus kaip niekada anksčiau.¹¹⁵ Pasaulio turizmo organizacijos (PTO) teigimu, darnusis turizmas turi optimaliai naudoti gamtos išteklius ir rūpintis gamtos paveldo bei biologinės įvairovės apsauga. Vienas svarbiausių darniojo turizmo principų – atsakingas turimų išteklių naudojimas ir jų išsaugojimas ateities kartoms.

Lėtojo turistų profilis

Remiantis Italijoje ir Slovėnijoje atliktu kokybiniu tyrimu, buvo nustatytas lėto keliautojo profilis (akcentuojamas motyvas ir apsistojimo dienų skaičius). Lėtojo turistų motyvai keliauti yra poilsis, kultūra, maistas, bei apsistojimo dienų skaičius > 4 dienos¹¹⁶. Ekspertų nuomone, keliautojas atitinka lėto turistų profilį tokiu atveju, jei jis bent vieną naktį praleido numatytoje kelionės vietoje.

¹¹³WorldEconomicForum (2019). TheTravel&TourismCompetitivenessReport 2019. Prieiga: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

¹¹⁴Eurostat (2020). Prieiga: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics_-_nights_spent_at_tourist_accommodation_establishments#First_results_for_2019

¹¹⁵WorldTourismOrganization (2019). International TourismHighlights. Prieiga: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>

¹¹⁶GuidelinesforthedevelopmentoftheSlowTourismproject. http://www.slow-tourism.net/content/site/images/WP_2-3_Slides_English.pdf

Pagal statistiką Lietuvoje didžiausias nakvynių skaičius, tenkantis vienam turistui (2019 metais¹¹⁷) buvo Alytaus apskrityje – 3,2 nakvynės. Bendrai Lietuvoje turistai (vietiniai ir užsienio) apsistoja vidutiniškai 2,2 nakvynėms (be kaimo turizmo sodybų). Kaimo turizmo sodybose vidutinė poilsio trukmė buvo 1,82 nakvynės (Lietuvos statistikos departamento 2019 metų duomenys).

Lėtojo turisto motyvai

Pagrindiniai lėtojo turisto motyvai yra: atsipalaidavimas (reiškia būseną, kai nėra spaudimo, streso, įtampos, nerimo ir susijaudinimo (nervingumo), suteikiant lengvumo, jaukumo, ramybės ir palengvėjimo jausmą), savęs pažinimas (lėtai keliaujant keliautojas gali pažinti savo vidinę būseną, įgyti išvalgų apie save, sustiprinti savęs augimo jausmą ir patirti pilnatvę), siekis atitrūkti nuo kasdienybės, naujovių ieškojimas, įsitraukimas ir atradimas (lėtų kelionių metu per naujas ir unikalias patirtis yra įgyjama žinių, ieškoma naujovių: vietose, žmonėse, pramogose – įvairiose susijusiose veiklose).¹¹⁸

43 pav. Lėta turizmą apimantys turizmo tipai

Lėtąjį turizmą apimantys tipai

Pirmiausia lėtasis turizmas yra apibrėžiamas kaip bendras požiūris į turizmą. Kuris yra kaip „skėtis“ – prekės ženklas apimantis skirtingus turizmo tipus.¹¹⁹ Tyrimuose patvirtintas požiūris, kad lėtasis turizmas apima: ekologišką bei gamtos turizmą, agrarinį/kaimo turizmą, sveikatos turizmą,

¹¹⁷<https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=cea7b6db-d565-4699-8a58-863bab10763d#/>

¹¹⁸Oh, H., Assaf, A. G., & Baloglu, S. (2016). Motivations and goals of slow tourism. *Journal of Travel Research*, 55(2), 205-219.

¹¹⁹SERDANE, Zanda, et al. Slow tourism in slow countries: the case of Latvia. 2017. PhD Thesis. University of Salford.

kultūrinį turizmą, maisto turizmą,¹²⁰ religinį turizmą bei piligriminiuos žygius.¹²¹ Lėtojo turizmo koncepcija apima visų turizmo tipų plėtros galimybių scenarijus, kurie būtų nukreipti ne į vartotojišką kultūrą, o į autentiškus išgyvenimus. Lietuvos turizmo rinkodaros strategijoje (2016-2020)¹²² buvo pateikti pasiūlymai susiję su Lietuvos, kaip turistinės vietovės, žinomumo didinimu, konkurencingų turizmo produktų kūrimu, veiksmingos rinkodaros įgyvendinimo ir efektyvių komunikacijos kanalų diegimu. Tai gali būti pasiekta racionaliai panaudojant Lietuvos gamtos ir kultūros išteklius, populiarinant tradicijas ir renginius, pristatant turizmo paslaugas tarptautinėse ir vidaus rinkose.

Apibendrinimas

Analizuojant lėtąjį turizmą, būtina akcentuoti pasikeitusius vartotojų – turistų elgsenos pokyčius. Todėl nauja sritis, vadinamasis nišinis turizmas, kuomet turistai nori nekasdieniško patyrimo, naujų pojūčių, unikalių atradimų, vis didesnę rinkos dalį užima ir tampa vis populiarenis.

Lietuva šiuo požiūriu tikrai turi, ką pasiūlyti. Todėl Lietuvos lėtojo turizmo įvaizdis galėtų būti siejamas su šalies įvaizdžiu, pagal kurį jis būtų atpažįstamas potencialių lėtojo turizmo keliautojų tarpe tiek Lietuvoje tiek užsienyje. Remiantis žemiau minimomis turizmo kryptimis, pateikiama lėtojo turizmo tendencijų, bei poreikio ir galimybių analizė.

7. Lėtojo turizmo perspektyvos Lietuvoje

Agrarinis/Kaimo turizmas/Tautinis paveldas

Lietuvos agrarinis turizmas yra siejamas su regionuose (kaimo vietovėse) siūlomu su žemės ūkiu susijusių veiklų pasirinkimu, bei ten esančiomis pramogomis ir paslaugomis. Agrarinis bei kaimo turizmas yra tarpusavyje persipynę turizmo tipai. Lietuvos kaimo turizmo asociacijai priklauso apie 400 kaimo turizmo sodybų. Didžioji dalis Lietuvos kaimo turizmo sodybų yra įsikūrusios prie ežerų, upių ar išskirtiniuose gamtos kampeliuose. Taip pat Lietuva turi galias agrarines tradicijas – tai yra potencialas lėtojo turizmo kryptims. Tiek Lietuvos tiek užsienio turistai yra orientuoti ne tik į poilsį kaimo turizmo sodyboje, tačiau yra didelis poreikis papildomoms paslaugoms, kurias gali pasiūlyti Lietuva: ekologiškų produktų gamyba bei įsigijimas, unikali patirtis išbandant ūkio darbus (atsiranda vis daugiau gyvūnų ūkių siūlančių naujas patirtis su avimis, ožkomis, lamomis, danieliais, triušiais, karvėmis ar būriu naminių paukščių), galimybė susipažinti su tradiciniais įnagiais ir įrankiais (ūkiai siūlo ne tik galimybę įsigyti, tačiau taip pat ir pačiam pasigaminti dirbinius iš medžio, nusiausti juostą ir pan.), taip pat tokią galimybę siūlo specializuoti ūkiai (medaus, vaistažolių, ožkininkystės ir kt.). Lietuvoje yra įgyvendinamas projektas, kurio tikslas tradicinį kaimo turizmą padaryti kuo patrauklesnį keliautojams, bei pristatyti Lietuvos agroturizmo paveldą. Projektu yra siekiama pritraukti daugiau turistų į regionus. Agroturizmo produktai kuriami ir pristatomi sodybose, ūkiuose ir muziejuose, kuriuose puoselėjamos žemės ūkio, žuvininkystės, amatų, maisto produktų gamybos ir perdirbimo tradicijos. Pagal projektą yra sudaryta 10 turistinių maršrutų, kurie apima lankomus ūkius ir sodybas,

¹²⁰MurayamaandParker (2012)

¹²¹Singh (2012)

¹²²<http://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Turizmas/Rinkodaros%20strategija.pdf>

siūlančias agroturizmo produktus (50 ūkių ir/ar sodybų Lietuvoje).¹²³ Lietuvoje yra išplėtotas kaimo turizmas, kuriame galima rasti ne tik gražų gamtovaizdį, tačiau taip pat lėto turizmo entuziastai gali pasirinkti pramogas susijusias su plaukimu baidarėmis ar valtimis, išmokti gaminti autentiškus patiekalus ar gaminius. Šios turizmo rūšies, bei su ja susijusios infrastruktūros plėtra, ją pritaikant lėtam turizmui, yra ypatingai svarbi dėl turizmo sezoniškumo sumažinimo. Gerai išvystytas kaimo bei agrarinis turizmas, skirtingais metų laikais gali pasiūlyti skirtingus užsiėmimus.

Lietuva yra išlaikiusi galias amatų tradicijas, kurios atskleidžia mūsų tautos identitetą. Į UNESCO reprezentatyvųjų žmonijos nematerialiojo kultūros paveldo sąrašą įrašyta Lietuvos kryždirbystė ir kryžių simbolika, dainų ir šokių švenčių tradicija Baltijos valstybėse, lietuvių sutartinės, polifoninės dainos. Lėtojo turizmo šalininkai gali rinktis iš 30 Tautinio paveldo produkto ženklą turinčių tradicinių lietuviškų amatų – keliaujant protėvių išaustais tradicijų keliais galima susipažinti, bei pajusti iki šiol gyvą lietuvių darbštumą. Lietuvoje yra priimtas įstatymas, kuriuo siekiama užtikrinti tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, skatinti išsaugoti bei skleisti sukauptą tradicinių amatų patirtį. Įstatymu yra siekiama sudaryti palankias sąlygas tradiciniams amatininkams kurti tautinio paveldo produktus, juos realizuoti ir populiarinti. Tautinio paveldo produktai – nemasinės gamybos sertifikuoti amatininkų dirbiniai, pagaminti rankomis iš tradicinių žaliavų arba naudojant senąsias ar jas atitinkančias naujas technologijas, išsaugant unikalias kokybines gaminių savybes ir sudėtį. Šiuo metu yra sertifikuota 2800 tradicinių gaminių, kuriuos gamina daugiau kaip 800 tradicinių amatininkų. Beveik 200 amatininkų yra atestuoti tradicinių amatų meistrai. Tradiciniai amatai padeda išsaugoti etnines kultūros vertybes. Lietuva, kaip lėto turizmo kryptis ieškantiems autentiškumo, gali būti reprezentuojama kryždirbystės, audimo, medžio drožybos, juvelyrikos gaminiais ar kulinariiniu paveldu – turistai ieško ne panašumų tarp skirtingų tautų ar valstybių, tačiau išskirtinumo. Lietuvos tautinio paveldo atstovai puikiai geba suderinti siūlomus produktus ir paslaugas su ypatingai madingomis ekologijos bei natūralumo idėjomis. Tradiciniai amatai, tautinis paveldas yra viena iš alternatyvių lėto turizmo krypčių, kuri gali duoti nemažą teigiamą ekonominę ir socialinę naudą kaimo vietovėms ar regionams. Tačiau, siekiant lėto turizmo plėtros Lietuvos regionuose ar kaimo vietovėse yra labai svarbu orientotis į amatininkų ir kaimo turizmo sektoriaus tarpusavio integraciją. Lėtas keliautojas būtų suinteresuotas apsistoti kaimo turizmo sodyboje, kurioje per patirtį galėtų susipažinti su autentiškais dirbiniais ar gaminamais patiekalais (produkcija).

Religinis turizmas/Piligriminiai žygiai

Religija jau labai ilgą laiką yra stiprus motyvas keliauti. Tai patvirtina UNWTO¹²⁴ duomenys - kiekvienais metais apie 300 – 330 mln. turistų apsilanko religinėse traukos vietose, pasaulyje įvyksta apie 600 mln. nacionalinių ir tarptautinių religinių kelionių, iš kurių 40 procentų vyksta Europoje. Taigi, religinio turizmo potencialas yra didelis ir jis kasmet didėja. Vis populiarėjanti autentiškų patirčių, gyvenimo pusiausvyros paieška turizmo sektoriuje skatina turizmo pokyčius. Turizmo pramonė palaipsniui tolsta nuo masinio turizmo ir orientuojasi į tam tikros rinkos vartotojų psichologinių poreikių patenkinimą. Piligriminiai žygiai ar religinės kelionės vyksta pėsčiomis, dviračiais, autobusais, automobiliais, o kelionės programos vis labiau apima elementus, susijusius su kelionės motyvais (pavyzdžiui, aplankant kitas religines vietas kelyje).¹²⁵ Ekspertai nurodo, kad ši turizmo niša yra atsparesnė ekonominiams nuosmukiams, nei bet kuri kita.

¹²³ Agroturizmo produktų vystymas, puoselėjant ūkininkavimo tradicijas. Prieiga: <https://www.atostogoskaime.lt/data/ckfinder/files/pdf-lankomiu-ukiai.pdf>

¹²⁴ <https://www.frh-europe.org/unwto-tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage/>

¹²⁵ Liutikas, D. (2020). CatholicpilgrimageinEurope: Contemporarytraditionsandchallenges. InReligionandTheology: BreakthroughsinResearchandPractice (pp. 201-215). IGI Global.

Lietuvos atveju statistikos apie religinius turistus (ar piligrimų keliones) nėra, vienintelė orientacinė statistika – 30 tūkst. Šv. Faustinos namelio (Vilniuje) lankytojų.¹²⁶ Tačiau Lietuvoje yra daugiau unikalaus religinio paveldo, bei šventų vietų tikintiesiems - Dievo Gailestingumo šventovė su originaliu Dievo Gailestingumo paveikslu (Vilniuje). Lietuva taip pat turi vieną pirmųjų Marijos apsireiškimo vietų (Šiluvoje), taip pat Europoje yra didelio populiarumo sulaukęs Šv. Jokūbo kelias, kuris yra ir Lietuvoje (Šv. Jokūbo keliai Lietuvoje eina per 40 savivaldybių). 2007 -2013 metais buvo pristatyta popiežiaus Jono Pauliaus II piligrimų kelio programa¹²⁷. Lietuva yra Kryžių kalno ir kitų šventų vietų šalis (Pažaislio bei Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansambliai). Iš 20 pagrindinių Lietuvos šventų vietų didžioji jų dalis yra mažesniuose regionuose ar kaimuose, todėl religinis turizmas, bei piligriminiai žygiai yra unikalus lėtojo turizmo potencialas Lietuvoje, o šios unikalios turizmo nišos pritaikymas lėtajam turizmui būtų puiki perspektyva skatinti regionų ekonomiką. Piligrimai dažniausiai keliauja pėsčiomis, bei jų dienos maršrutas vidutiniškai yra apie 30 kilometrų, tačiau svarbu yra vystyti ir ilgesnius maršrutus, bei infrastruktūros patrauklumą taip, kad keliautojas turėtų kur apsistoti, pajusti tos vietovės (regiono) kultūrą. Pavyzdžiui tinkamai išvysčius maršrutą iš Kryžių kalno į Šiluvą, sujungiant pagrindines Lietuvos šventoves, bei pritaikius infrastruktūrą – tokia lėta kelionė taptų traukos objektu lėto turizmo mėgėjui. Tačiau problema, kad lėtojo turizmo plėtrai, bei įvaizdžio kūrimui šis potencialas nėra išnaudojamas, nors religinis turizmas, kaip lėtojo turizmo plėtra Lietuvoje, galėtų prisidėti prie užsienio turistų skaičiaus augimo Lietuvos regionuose.¹²⁸

Kultūrinis turizmas - kultūros vertybės ir kultūros paveldo paminklai

Turistų, kurie renkasi kultūrinį turizmą motyvacija yra mokytis, atrasti, patirti ir vartoti turistinėje vietoje esančius materialius ir nematerialius kultūros objektus/produktus. Šie objektai/produktai yra susiję su šalies (regiono ar bendruomenės) skiriamuoju materialijų, intelektualinių, dvasinių ir emocinių bruožų rinkiniu, kuris apima meną, architektūrą, istorinį ir kultūrinį paveldą, kulinarinį paveldą, literatūrą, muziką, kūrybines industrijas ir vietinių gyventojų kultūrą ir gyvenimo būdą, tradicijas. Lietuvoje šis turizmas taip pat yra susijęs su keliavimu neaplenkiant kraštovaizdžio ir gamtos paveldo, tradicijų, išskirtinio gyvenimo būdo, įvykių ir kultūros renginių. Lietuvoje galima rasti beveik 2,3 tūkst. kultūros paveldo paminklų, virš 8,2 tūkst. kultūros vertybių yra saugomos valstybės, daugiau nei 24 tūkst. nekilnojamų bei daugiau nei 7,2 tūkst. kilnojamų kultūros vertybių (aktualūs 2019 metų duomenys).¹²⁹

Didelį turistų susidomėjimą kelia į Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (toliau – UNESCO) pasaulio paveldo sąrašą įtraukti: Vilniaus istorinis centras, Kuršių nerija, Struvės geodezinio lanko objektai, Kernavės archeologinė vietovė, taip pat į UNESCO reprezentatyvų žmonijos nematerialiojo kultūros paveldo sąrašą įrašyta Lietuvos kryždirbystė ir kryžių simbolika, dainų ir šokių švenčių tradicija Baltijos valstybėse, lietuvių sutartinės, polifoninės dainos.¹³⁰

Šalia UNESCO paveldo, Lietuva taip pat yra įgyvendinusi projektą, kurio pagalba lėtas turistai gali išsirinkti iš jam patinkančių kryptių bei susipažinti su Lietuvos Sakraliąją medine architektūra. Medinė architektūra itin svarbi Lietuvos architektūrinio įvaizdžio ir palikimo dalis. Tai

¹²⁶http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2019/09/PIRMOJI-GAIRE_RT-situacijos-apzvalga.pdf

¹²⁷Į piligrimų kelią įtraukti svarbiausi sakraliniai objektai (per visą Lietuvą jų įtraukta 14), kuriuos aplankė popiežius Jonas Paulius II per vizitą Lietuvoje. Kartu buvo pristatytas lankstinukas, kuriame pateikiamos temos „Jonas Paulius II ir Lietuva“, „Jono Pauliaus II piligrimų kelias“ ir kiekviena Piligrimų kelio vieta. Jis išleistas keturiomis kalbomis.

¹²⁸<http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2019/09/2019-2020-Vie%C5%A1oji-konsultacija-Religinis-turizmo-skatinimas-Lietuvoje.pdf>

¹²⁹<https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-svietimas-kultura-ir-sportas/lietuvos-svietimas-kultura-ir-sportas-2019/kulturos-paveldas>

¹³⁰UNESCO objektai Lietuvoje. Prieiga: <https://aplinka.lt/unesco-objektai-lietuvoje>

Lietuvos savasties istorijos metraštis, kuriame atsispindi vietos statybos tradicijos, bei regionų architektūros savitumas. Sakralinės architektūros įvairovę papildo ir kitų religijų bei konfesijų statiniai - cerkvės, sinagogos, kinesės, mečetės, kryžiai, stogastulpiai, koplytstulpiai, koplytėlės.¹³¹ Taip pat Lietuva yra turtinga pilimis, dvarais, kurių istorija ne tik įkūnija Lietuvos valstybės, jos ūkio, visuomenės ir kultūros raidą, tačiau taip pat atspindi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės diduomenės iškilimą, jų politines karjeras, kultūrinę aplinką, stilių ar asmeninius gyvenimo niuansus. Projektas „Didikų kelias“ kviečia tiek lietuvius, tiek Lietuvą aplankančius užsienio svečius pažinti atgimstančią Lietuvos dvarų kultūrą.¹³² Įvairioms kultūroms, meno kryptims ir architektūros stiliams atvira Lietuva yra sukūrusi unikalios šalies architektūrinį veidą. Gotika, renesansas, barokas, klasicizmas, avangardas – tai tik maža dalis architektūros stilių, kurie atsispindi Lietuvos dvaruose bei pilyse. Minėtų projektų leidiniai, lankytinos vietos, žemėlapiai yra pateikiami skirtingomis kalbomis (Lietuvių, Anglų, Norvegų, Švedų, Latvių). Žydų kultūrinis paveldas išskiriantis Lietuvą visoje Europoje, yra taip pat neatsiejama šalies kraštovaizdžio dalis, kuri yra atpažįstama kiekviename mieste ar miestelyje (yra beveik 100 žydų kultūros objektų visoje Lietuvoje: holokausto istorijos objektai, istoriniai žydų kvartalai, kapinės, memorialai ir muziejai, sinagogos ir kt.).¹³³ Platus spektras miestų, architektūros paveldo, Lietuvos istorijos požiūriu yra potencialiai įdomus tiek vietos, tiek užsienio turistui.

Gamtos/Ekologiškas turizmas

Vandens telkiniai, skirtingų spalvų bei atspalvių miškų teritorijos bei šimtametės girios, kuriose yra išlikę archajiški kaimai, pelkės, natūraliai susiformavusios didingos kopos yra tik dalis, mažai žmogaus paliestų gamtos stebuklų, kuriuos Lietuvos gamta gali pasiūlyti turistams ieškantiems harmonijos su gamta. Gamtinio turizmo poreikis auga ypatingai dideliais tempais. Tai yra susiję su gerėjančiu pragyvenimo lygiu, ilgėjančia gyvenimo trukme, žmonių domėjimusi sveikata, nerimu dėl žmogaus daromos įtakos gamtai, žmonių gyvenimo tempu, noru pailsėti bei atrasti gyvenimo pusiausvyrą. Populiarejantis gamtinis turizmas yra labai svarbus Lietuvai, ypatingai jos regionams. Lietuvoje yra nuostabios gamtinio turizmo vertybės - nacionaliniai ir regioniniai parkai, saugomi gamtos paveldo objektai, ekologinis saugomų teritorijų tinklas¹³⁴ – kuris yra nuolat plečiamas¹³⁵ (Natura 2000), unikalūs kraštovaizdžiai, reti augalai, paukščių stebėjimas, siūlomos unikalios iškylos gamtoje. Lietuvos turizmo plėtros programoje (2014-2020)¹³⁶ bei turizmo rinkodaros (2016 – 2020) strategijoje¹³⁷ yra nurodyta, kad gamtinio turizmo Lietuvoje pagrindas bei potencialas yra išskirtinis kraštovaizdis ir gamtos vertybių gausa, unikalus ir savitas pajūrio regionas. Prie ekologinio turizmo atskiruose regionuose aktyviai prisideda kaimo turizmas – kurdamas ekologinius turizmo produktus. Lietuva yra įgyvendinusi projektą, kuris yra patrauklus lėtas keliones mėgstančiam turistui – „Lietuvos gamta. Gamta mūsų šaknys“.¹³⁸ Šio projekto pagalba turistas gali lengvai rasti informaciją apie lankytinus gamtos objektus (akmenys, atodangos ir konglomeratai, urvai, uolos, duobės, smėlio kopos, medžiai, parkai, piliakalniai, salos, pusiasaliai, vandens telkiniai). Yra pateikiami žemėlapiai, objektų istorija bei įdomūs faktai - visi objektai yra sujungti koordinatėmis. Šio projekto leidiniai yra pateikiami penkiomis kalbomis, taip pat yra

¹³¹<https://sakralilietuva.lt/>

¹³²<https://didikulietuva.lt/didiku-lietuva/>

¹³³<https://www.jewish-heritage-lithuania.org/lt/apie-projekta/>

¹³⁴<https://saugomosteritorijos.wordpress.com/pasaulio-mastu/natura-2000/>

¹³⁵<https://am.lrv.lt/lt/naujienos/pleciamas-natura-2000-teritoriju-tinklas>

¹³⁶<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAP/TAPIS.210039/>

¹³⁷Lietuvos turizmo rinkodaros 2016–2020 metų strategija. Prieiga:

<http://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Turizmas/Rinkodaros%20strategija.pdf>

¹³⁸<https://lietuvosgamta.lt/>

sukurta audio gidas. Lietuvos miško ir žemės ūkininkų asociacija¹³⁹ siūlo su gamta susijusius ekskursijas – pateikiami maršrutai, su jais susijusi informacija, ką yra būtina (rekomenduojama) pamatyti tiek su gidu, tiek individualiai.

Lietuvoje galima rasti platų spektrą paslaugų susijusių su ekologiniu turizmu. Turistams siūlomas apgyvendinimas ekologiškose turizmo sodybose, siūlomas vietinis ekologiškas maistas, bei siekiant kiek įmanoma sumažinti poveikį gamtai – siūlomos kelionių motorinėmis priemonėmis alternatyvos (dviračiais, pėsčiomis, vietoje greitaeigių katerių yra siūlomos vandens priemonės, kurios juda vėjo pagalba ir pan.). Žiemos metu sodybos siūlo slidinėjimą, čiuožinėjimą, kinkinius, žygius, tačiau žiemos pramogas teikiančių subjektų skaičius regionuose turėtų būti didinamas, kadangi tai padėtų išspręsti regionų turizmo sezoniškumo problemas. Regionuose įkurti edukacijos centrai siūlo dalyvauti renginiuose, susipažinti su krašto istorija, tradicijomis, papročiais bei kulinariniu paveldu (vykdomos tokios programos kaip: „Duonos kelias“, „Lino kelias“, kepami šakočiai, gaminamas medus, liejamos žvakės, gaminamos kaukės ir pan.). Kai kurių regionų turizmo sodybos (pvz. Žemaitijoje) siūlo galimybę suorganizuoti vakarienes su to regiono dainomis ir maistu – tai yra unikali patirtis išmokyti bei susipažinti su vietinių gyventojų tradicijomis, kulinariniu paveldu. Šiam turizmo tipui Lietuvoje yra tinkama teisinė bazė, bei išvystyta infrastruktūra – kuri gali patenkinti net didžiausius lėto turisto poreikius.

Regionų virtuvė - gastrominis turizmas

Europos, bei Lietuvos regionų iššūkis, kurį siekiama paversti unikalia galimybe, yra žalioji maisto kryptis. Pagal UNWTO¹⁴⁰ šiai turizmo veiklai yra būdinga lankytojo patirtis, susijusi su maistu ir susijusiais produktais bei veikla keliaujant. Kartu su autentiška, tradicine ir (arba) novatoriška kulinarija gastronomijos turizmas taip pat gali apimti ir kitą susijusią veiklą, pvz., vietinių gamintojų lankymas, dalyvavimas maisto festivaliuose ir maisto gamintojų užsiėmimai. Todėl šios turizmo veiklos prioritetas yra teikiamas regioninėms ir vietos maisto sistemoms, trumposioms maisto tiekimo grandinėms, kurios sudaro galimybes puoselėti sveikesnę gyvenimą bei stiprinti regionų ekonomiką. Gastrominis turizmas populiarėja visame pasaulyje – pinigai skiriami maistui kelionės metu sudaro daugiau nei 25 procentus viso kelionės biudžeto.¹⁴¹ Lietuvos siekis yra neatsilikti nuo pasaulinių tendencijų, išnaudoti šį potencialą ir sukurti patrauklų Lietuvos, bei skirtingų regionų gastrominį įvaizdį.

Vietinių regionų maisto produktai yra patrauklūs dėl kelių išskirtinių savybių: pirmiausia skonio ir kokybės, vietos tradicijų, sezoniškumo bei draugiškumo aplinkai ir sveikatai. Tinkamai išvystyta regiono maisto sistemos organizavimo infrastruktūra patenkina suinteresuotų šalių poreikius – regionų savivaldybių, bendruomenių, ūkininkų ar verslo subjektų (nes vis daugiau produkcijos perdirbama, gaminama ir parduodama tam tikroje geografinėje teritorijoje), taip pat turistų, kurie ieško unikalumo, naujų potyrių ir skonių per maistą.

Lietuvą sudaro penki regionai (Aukštaitija, Dzūkija, Suvalkija, Mažoji Lietuva ir Žemaitija), kurių gyventojai skiriasi tiek savo kultūrinėmis ypatybėmis, tiek ir tradiciniais, vietiniais patiekalais, bei gaminama vietine produkcija. Dzūkija yra populiarūs grybais ir uogomis – regiono gyventojai yra laikomi pasaulio čempionais gaminant grybų patiekalus. Tradicinė baravykų sriuba duonos kubile šiame regione gaminama dar nuo 17 amžiaus. Aukštaitiai garsėja savo bulviniais patiekalais. Suvalkija – mėsos kraštas (rūkomi tradiciniai skilandžiai). Mažojoje Lietuvoje įvairiausiai būdais gaminama žuvis. Žemaitijos regionas didžiuojasi košėmis, vėžiais ir tradiciniu kastiniu. Lietuvoje

¹³⁹Lietuvos miško ir žemės ūkininkų asociacija. Prieiga: <http://miskininkas.eu/gamtinis-turizmas-populiarejanti-pazintis-su-gamta/>

¹⁴⁰UNWTO. Prieiga: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420957>

¹⁴¹Worldfooftravelassociation. Prieiga: <https://worldfoodtravel.org/news-the-economic-impact-of-food-tourism/>

yra įgyvendintas projektas ir pateikiamas „GASTROLiavimo po Lietuvą GIDAS“¹⁴², kuriame yra pristatoma Lietuvoje galimų patirti skonių įvairovė, bei gastronominiai renginiai. Skirtinguose Lietuvos regionuose, galima paragauti netikėtų patiekalų, gaminamų pagal krašto tradicijas, gamintojų fantaziją – kas leidžia patenkinti lėto turistų poreikius per maistą. Lietuvoje tiek vietinis tiek užsienio turistai gali išbandyti vėžių uodegėlių sriuba, pagrabines bandeles, dilgėlių skonio ledus, gintaro arbatą, fazanų sūtinukus, stručių kiaušiniene, saldinius su alumi, kibirius su sraigiena, net apelsinų sriubą. Tokių ir panašių patiekalų galima rasti įvairiausiose Lietuvos vietovėse, o pagal pomėgius ir poreikius susidarius gastronomicinį maršrutą – įspūdžiai bus nepamirštami.

Visame pasaulyje šiuo metu yra kuriamos strategijos kaip plėtoti teritorijų kulinarinį identitetą ir skatinti regionuose tokius pasiūlymus, pagal kuriuos jų gastronomija ir išskirtinumas galėtų daryti didelę įtaką turistų apsisprendimui atvykti. Siekiama pritraukti gastronomijos turistus, kurie nori patirti vietų kultūrą, susipažinti su patiekalų ar produktų gamintojų tradicijomis ar išbandyti naują patirtį gaminant. Šiai dienai Lietuvos regionuose, kaimo ir turizmo sodybos, bei maitinimo įstaigos siūlo platų spektrą šių paslaugų.

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvoje apgyvendinimo įstaigas kuruoja Ekonomikos ir inovacijų ministerija, kultūros paveldą – Kultūros ministerija, o tautinį paveldą - Žemės ūkio ministerija, vadinasi, norint turistui pateikti patogią informaciją būtina apjungti ir ieškoti vieno tinklo - kuris išsamiai galėtų vartotojui pristatyti ką jis gali gauti vienoje ar kitoje vietoje.

¹⁴²<https://www.lithuania.travel/uploads/ckeditor/default/0001/02/387d561268a4a2ec5d8a1a76f434498174511fc5.pdf>

8. Lėtojo turizmo galimybių įvertinimas

8.1. LĒTOJO TURIZMO IŠTEKLIAI IR AUTENTIŠKUMO VERTINIMAS PAGĒGIŲ KAIMIŠKOSE TERITORIJOSE

2020 metais ekstremalus kelionių ir turizmo nuosmukis per COVID-19 pandemiją suteikė laiko sustoti ir apmąstyti, sustiprino poreikį galvoti apie naujus turizmo modelius ir metodus, kad turizmas patenkintų naujai besiformuojančius keliautojų poreikius. Ilgą laiką gyvavusi pagrindinė turizmo samprata „kuo daugiau pamatyti“ kinta, ir formuojasi nauja susijusi su potyriais per gamtą, kultūrą, didelio malonumo ir atsipalaidavimo kelionės samprata. Vienas iš pagrindinių lėtojo turizmo elementų yra keliautojo galimybė tapti aktyviu vietos bendruomenės nariu ir užmegzti ryšį su vieta bei savo žmonėmis, kuriant stipresnius kelionės pojūčius ir įsimintinus, prasmingus prisiminimus. Lėtas turizmas, lėti nuotykiškai yra nauji keliavimo būdai, tai yra naujas gyvenimo būdas, skirtas besiformuojančiomis naujoms turistų kartoms, kurios vis labiau rūpinasi ekologija, aplinkos apsauga ir norintiems atsipalaiduoti, pajauti natūralius ir atvirus pojūčius, kurie leidžia atsiriboti nuo technologijų ir greito gyvenimo tempo.

Pagėgių kaimiškos teritorijos išsiskiria nuostabia gamta, išskirtiniais kultūros paveldo objektais, kurie vienas kitą papildydami sukuria unikalų kraštovaizdį. Kadangi lėtas turizmas yra susijęs su tvariu turizmu, daugiausiai dėmesio skiriant gamtai, bendruomenėms, kultūrai, paveldui, vietoms, kraštovaizdžiui ir pan. Todėl siekiant pritaikyti lėtojo turizmo modelį yra reikalinga bendra, skirtingus lėtojo turizmo objektus sujungianti infrastruktūra: apgyvendinimo, maitinimo, pramogų paslaugos, laisvalaikio praleidimo būdai ir t.t. Taigi, šioje strategijos dalyje, pirmiausia, analizuojami turizmo ištekliai, kurie gali būti pritaikyti vystant lėtąjį turizmą minėtuose regionuose.

44 pav. Turizmo ištekliai, vystant lėtąjį turizmą

Šaltinis: sudaryta autorių

Remiantis nurodytais aspektais, bus pateiktos rekomendacijos Pagėgių kaimiškoms teritorijoms išsiskiriant, apibrėžiant teritorijas, kuriose yra tinkama išteklių santalka, infrastruktūra,

tinkanti vystyti lėtąjį turizmą. Taip pat bus pateiktos gairės ir rekomendacijos paslaugų teikėjams ir produktų gamintojams, tiekėjams, kurios pasiūlys tinkamiausius jų veiklą legalizuojančius kelius.

Lokalaus turizmo rinkos dalyviai ir išteklių bus analizuojami Pagėgių kaimiškų teritorijų ribose. Nors didžiausios turizmo išteklių sancaupos matomos Lietuvos miestuose, tačiau lėtasis turizmas skatina regionų plėtrą, vietos bendruomenių aktyvumą. Be to, minėtoms savivaldybėms priklausančių seniūnijų teritorijos dažniausiai nėra didelės, todėl jose esančius turizmo objektus ir išteklius galima pasiekti lėtajam turizmui draugiškomis priemonėmis: dviračiu, pėsčiomis, bemotorėmis transporto priemonėmis per neilgą laiko tarpą. Tai atitinka lėtojo turizmo sampratą – skatinti asmenis lėčiau keliauti į paskirties vietas, ilgiau apsistoti pasirinktoje vietoje ir mažiau keliauti. Lėtiems keliautojams kelionė į tikslą yra reikšminga kelionės patirties dalis. Taipogi, seniūnijose galima atrasti gausnes gamtos ir kultūros paveldo objektų santalkas ir įvairovę nei nedideliame miestelyje ar kaime. Taip pat, seniūnijos teritorijoje atsiranda aktyvių bendruomenių, kurios nori pristatyti savo veiklą, pritraukti turistų, perduoti/dalintis patirtimi, tradicijomis, kultūriniu identitetu, suteikti vertę kiekvienam atvykusiam į kraštą.

Vietos bendruomenėms yra svarbus jų identitetas/tapatumas, kuris išreiškiamas kultūrinėmis apraiškomis, tokiomis kaip tradicinės šventės, procesijos, muzika, šokiai, rankdarbiai, amatai, gastronomija ir kt. Tai yra tradicijos, kurios paremtos vietos kultūra – išraiška ir sąlyga, leidžiančia identifikuoti, apibūdinti ir diferencijuoti kultūras, o kultūrinis identitetas yra vienas iš būtiniausių šaltinių, norint paversti bendruomenės lėtojo turizmo traukos objektu. Taigi bendrai, lėtojo turizmo pagrindas yra bendruomenės, kurios skatina teigiamą socialinį turizmo poveikį, leidžiant turistams daugiau sužinoti apie vietinę kultūrą ir pajauti autentišką kelionių patirtį. Taip pat, svarbu atkreipti dėmesį, kad lėtasis turizmas skatina teigiamą ekonominį turizmo poveikį, nes pinigai yra sutelkiami ir lieka bendruomenėje, o tai turi įtakos mažesniajam turizmo nutekėjimui.

8.1.1. Pagėgių kaimiškų teritorijų turizmo išteklių ir autentiškumas

Teritorinis suskirstymas. Pagėgių savivaldybės centras yra Pagėgių miestas. Savivaldybė yra strategiškai geroje geografinėje padėtyje. Pagėgių savivaldybė yra Lietuvos Respublikos pietų – vakarų regione. Vakaruose savivaldybė ribojasi su Šilutės rajonu, šiaurėje su Tauragės rajonu, rytuose su Jurbarko rajonu, pietuose turi išorinę Europos sąjungos sieną su Rusijos federacijos Kaliningrado sritimi, kurios pasienio riba apie 40 km yra tarpvalstybinė siena. Pietiniu savivaldybės pakraščiu nuo Kaliningrado srities vingiuojantis Nemunas suteikia galimybes plėtoti upių laivininkystę ir turizmą. 1994 metais buvo įkurta Pagėgių valstybės sienos apsaugos rinktinė. Ji saugo 178 km ilgio valstybės sienos ruožą su Rusijos Federacija, iš jų 109 km eina Nemuno upe. Bendras savivaldybės plotas - 537 km². Savivaldybės teritorija sudaro tik 0,8 proc. šalies teritorijos. Tai yra viena iš mažiausių savivaldybių respublikoje. Teritoriniu – administraciniu požiūriu savivaldybė suskirstyta į 5 seniūnijas: Lumpėnų, Natikiškių, Pagėgių, Stoniškių, Vilkyškių, kurios jungia 101 kaimą.

Gamta. Pagėgiai ekologiškas kraštas, pasižymintis didele gamtos įvairove, o Nemuno, Jūros, Gegės bei mažesnių upelių slėniai sudaro svarbią Lietuvos gamtinio karkaso dalį.¹⁴³ Savivaldybės teritorijoje vyrauja žemumos. Teritorija yra vientisa, nėra palyginti aukštų kalnų, išskyrus pietrytinį savivaldybės pakraštį. Žymesnį reljefo pakylimą sudaro Vilkyškių kalvagūbris bei Rambyno kalnas.

¹⁴³Žekonienė, V., Bartkevičius, E., Daugėlienė, N., Gavenauskas, A., Raškauskienė, A., ir Aleknavičius, P. (2010). Darnios plėtros galimybes Pagėgių krašte ir Rambyno regioniniame parke. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (3), 85-91.

Didelis esamas gamtinių rekreacinių išteklių potencialas lėtajam turizmui – vaizdingi upių ir upelių slėniai, miškai, savitas, palyginti menkai antropogeninės veiklos sudarkytas kraštovaizdis. Pietinį savivaldybės kraštą nuo Kaliningrado srities 40 km skiria Nemunas. Pietinėje savivaldybės dalyje prasideda Nemuno delta. Teka Gėgės upė su intakais. Visa žemuma išvagota senvagėmis, kurios priklauso mažų Nemuno intakų (Mituvos, Gėgės ir Vilkos) ir pagrindinių Nemuno intakų (Jūros, Minijos, Dubysos) bei pagrindinių Ventos intakų ir Virvyčios baseinams. Natūralaus ežeringumo rodikliai savivaldybės teritorijoje nėra aukšti. Giliavandeniai ežerai: Velnežerio, Bitežerio, Kurmežerio, Oplankio ir kiti.¹⁴⁴

Dabartinę Pagėgių savivaldybės saugomų teritorijų sistemą sudaro 4 kompleksinės saugomos teritorijos: Rambyno regioninis parkas, Jūros ichtiologinis draustinis, Pleinės telmologinis draustinis, Senosios Rusnės ornitologinis draustinis. Rambyno regioninis parkas yra viena iš labiausiai Mažosios Lietuvos kraštą reprezentuojančių saugomų teritorijų, besidriekianti Vilkyškių kalvagūbriu ir užliejamomis Nemuno slėnio pievomis. Tai Nemuno žemupio kraštovaizdžio, gamtinės ekosistemos bei Mažosios Lietuvos kultūros paveldo vertybių išsaugojimui svarbus regioninis parkas. Saugoma gamtinė, kultūrinė, rekreacinė sritis Pagėgių savivaldybės teritorijoje. Saugomas Nemuno žemupio kraštovaizdis su senvaginiaisiais ežerais (Bitežeriu, Juodežeriu, Merguva) Ragainės vingio kilpoje, Vilkyškių moreninis kalvagūbris su eroziniu Rambyno kalnu, regioninio parko kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės bei kultūros paveldo vertybės.¹⁴⁵ Parkas apima pietinę Vilkyškių kalvagūbrio, priklausančio Lietuvos teritorijai, dalį ir Nemuno slėnio pievas ties Ragainės vingiu. Šis parkas pasižymi Mažosios Lietuvos kultūros paveldo objektų gausa, dideliu rekreaciniu ir pažintiniu turistiniu potencialu.¹⁴⁶ Vilkyškių kalvagūbriu vadinama 15 km ilgio kalvų virtinė, kuri užsibaigia Rambyno kalnu. Parko teritorijoje yra 8 draustiniai: Vilkyškių urbanistinis, Vilkyškių geomorfologinis, Šereiklaukio archeologinis, Šilėnų botaninis, Bitėnų geomorfologinis, Bitėnų botaninis–zoologinis, Rambyno kraštovaizdžio, Ragainės vingio hidrografinis, draustiniai.¹⁴⁷

Šiuo metu Rambyno regioninio parko teritorijoje yra žinomos 703 augalų rūšys, iš jų 10 yra labai retos ir įrašytos į Lietuvos Raudonąją knygą. Be visiems žinomų įprastų žinduolių – elnių, stirnų, šernų, lapių, kiškių, parke taip pat veisiasi 7 rūšių šikšnosparniai, net 5 iš jų įrašytos į Lietuvos Raudonąją knygą. Miške gyvena retas žinduolis – Didžioji miegapelė. Ragainės vingio ežeruose ir Nemuno pakrantėje galima sutikti retą vandens gyvūną – ūdrą. Apylinkėse gausu paukščių. Čia galima sutikti beveik visų rūšių genus, jerubes, didįjį slapuką – juodąjį gandrą, Ragainės pilies griuvėsiuose gyvena pelėsakalis, kuris maisto ieško Rambyno papėdėje.

Giraitėje prie Lumpėnų įsikūrusi apie 20 porų pilkųjų garnių kolonija. Šereiklaukio girios tankumyne peri jūrinis erelis, taip pat galima išgirsti griežlę, putpelę ir pamatyti kukutį, nendrinę lingę. Per Rambyno regioninį parką eina paukščių migracijos kelias. Todėl pavasarį ir rudenį ypatingai suaktyvėja paukščių klegesys. Šiame parke galima pasigrožėti retu gamtos reiškiniu – baltųjų gandrų kolonija. Pagėgių savivaldybė garsėja baltųjų gandrų kolonijomis – Kucuose, Bitėnuose ir Mociškiuose. Bitėnų kaimo viduryje, keleto pušų gojelyje yra 23 gandrų lizdai. Turistinio sezono metu gandrų gyvenimą, pirmuosius jaunukų žingsnius ir bandymus skristi, galima stebėti per

¹⁴⁴Pagėgių savivaldybės aplinkos monitoringo programa, 2009–2012 metų.

¹⁴⁵Visuotinė Lietuvių enciklopedija. Rambyno regioninis parkas. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/rambyno-regioninis-parkas/>

¹⁴⁶Lietuvos saugomos teritorijos. Informacinis leidinys, Vilnius, 2019.

¹⁴⁷Ibid.

monoklį, kuris pastatomas tam skirtame namelyje. Ventės rago ornitologai Kucų baltųjų gandrų koloniją pripažino pačią didžiausią Lietuvoje. Unikalus reiškinys yra tas, kad šiose apylinkėse gandrai pradėjo lizdus sukli pušyse. Teoriškai baltieji gandrai spygliuočiuose medžiuose lizdų nekrauna.¹⁴⁸ Kitas unikalus reiškinys – gamtos paminklas – 17 kamienų eglė, vadinama „Raganų šluota“.¹⁴⁹ Šis medis auga miške prie Vilkyškių miestelio. Taip pat šioje vietovėje galima pasivaikščioti po Vilkyškių ąžuolų alėją yra vaizdinga Šereitlaukio griova ir šaltinis.¹⁵⁰

Ragainės vingio hidrografiniame draustinyje saugoma viena raiškiausių Nemuno žemupio kilpų – Ragainės vingis su unikaliais senvaginiais ežerais ir užliejamomis pievomis. Šilėnų botaniniame draustinyje saugomos retos miško bendrijos.¹⁵¹ Rambyno regioniniame parke yra įrengtas pažintinis gamtos takas, kuris prasideda prie Rambyno regioninio parko direkcijos pastato ir tęsiasi apie 1,5 km iki Bitėnų gandrų kolonijos. Take yra įrengta 11 stotelių, kurios supažindina su flora, fauna, gamtos reiškiniais. Takas vingiuoja tarp žemyninių kopų, atverdama puikius vaizdus į Nemuną, Ragainės vingį, Merguvos ežerą, Ragainę. Prie pat centrinės Rambyno kalno aikštės įrengtas nuotaikingas ir įdomus pramogų takas, kuriame galima rasti sūpynes, tiltelius, labirintą ir kt. Norintiems, yra organizuojamos edukacinės ekskursijos. Taip pat yra įrengti apžvalgos bokštai. Apžvalgos bokštai įrengti išpūdingiausiose Rambyno regioninio parko vietose. Pirmasis apžvalgos bokštas įrengtas Nemuno vingyje ties Ragainė. Iš jo atsiveria puikus vaizdas į kaimyninę šalį – Kaliningrado sritį, Nemuno pievas, Merguvos ežerą. Sekantis apžvalgos bokštas yra netoli Šereiklaukio kaimo. Tai 8,5 metrų aukščio bokštas iš kurio atsiveria išpūdinga Jūros upės, Karšuvos girios ir Šereiklaukio kaimo panoramos. Trečiasis apžvalgos bokštas įrengtas koplyčkalnyje. Ketvirtasis apžvalgos bokštas įrengtas Vilkyškių miestelio vakariniame pakraštyje. Iš šio bokšto atsiveria Vilkyškių miestelio panorama, o tolumoje matomas boluojantis Tauragės bažnyčios bokštas.¹⁵² Taigi bendrai, Pagėgių kaimiškos teritorijos turi didelį neišnaudotą lėtojo turizmo potencialą turinti teritorija, suteikianti galimybę aktyviai ir turiningai praleisti laiką.

Apibendrinimas

Pagėgių kaimiškų teritorijų gamtiniai išteklių yra puikiai pristatomi regioniniuose parkuose, vaizdingi upių ir upelių slėniai, miškai, savitas, palyginti menkai antropogeninės veiklos sudarytas kraštovaizdis galėtų užpildyti vadinamojo „nišinio“ turizmo spragas, per gyvūnų ir paukščių stebėjimą. Tai galime laikyti lėtojo turizmo sudėtine dalimi, nes žmonės atvažiuoja susipažinti su aplinka, pajusti tikrąją gamtą, stebėti gyvūnų ir paukščių gyvenimo būdą. Tikėtina, kad Bitėnuose, Kucuose ar Mociškuose būtų galima surasti ir vietinių gyventojų, kurie galėtų papasakoti apie šiose apylinkėse gyvenančių gandrų gyvenimą ir ypatybes. Tai puikiai atspindėtų lėtojo turizmo krypties tendencijas.

¹⁴⁸Turizmo gidas. Bitėnų baltųjų gandrų kolonijos stebykla. Prieiga per internetą: <https://www.pamatyklietuvoje.lt/lankytnos-vietos/bitenu-baltuju-gandru-kolonijos-stebykla/1003>

¹⁴⁹Turizmo gidas. Rambyno regioninis parkas. Prieiga per internetą: <https://turizmogidas.lt/lt/lankytnos-vietos/pagegiu-savivaldybe/rambyno-regioninis-parkas-220>

¹⁵⁰Lietuvos saugomos teritorijos. Informacinis leidinys, Vilnius, 2019.

¹⁵¹Ibid.

¹⁵²Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Gamtos objektai. Prieiga per internetą: <http://www.tic.pagegiai.lt/28015/lankytnos-vietos/gamtos-objektai.html>

Kultūros paveldas. Remiantis Kultūros vertybių registro duomenimis, Pagėgių savivaldybėje yra 147 nekilnojamos kultūros vertybės¹⁵³ (gyvenviečių, kapinių, ūkinių pastatų, sodybų, dvarų, piliakalnių, svirnų, kalnų, arklidžių, bažnyčių ir kt.) Ypatingai gausi kultūros vertybių santalka yra Rambyno regioniniame parke, kurios mena svarbius Lietuvai įvykius ir reiškinius: 6 kultūros paminklai, 29 valstybės saugomi kultūros paveldo objektai. Žymiausias kultūros paveldo objektas – Rambyno kalnas – žinoma skalvių genties šventvietė. Už Nemuno yra Ragainės kuorai, menantys kryžiuočių antplūdžius, Martyną Mažvydą. Nuo Rambyno kalno atsiveria puiki panorama į Nemuno vingį ir kultūrine Lietuvos sostine vadintą miestą – Tilžę. Šereitlaukio architektūriniame draustinyje saugomas architektūros, istorijos ir archeologijos paveldo vertybių kompleksas, Jūros ir Nemuno santakoje – Šereitlaukio dvaro sodybos pastatų kompleksas su alėjų tinklu ir parku, tvenkiniais, koplyčios ir kapinių vieta (Koplyčkalniu), Šereitlaukio senovės gyvenvietė (Sidabrakalnis). Visai šalia Vilkyškių miestelio stūkso Vilkyškių ir Raudondvario piliakalniai, kurie iki šiol slepia daugybę istorijos paslapčių, laidojimo vietas – Vilkyškių miestelio, Opstainio ir Opstainėlių (Keleriškių) kaimų evangelikų liuteronų senosios kapinės, Vilkyškių dvaro savininkų Dreslerių kapai. Etnokultūriniu požiūriu ir savo istorija yra vertingi Bardėnų ir Bitėnų kaimai.¹⁵⁴ Spaudos draudimo metais Martynas Jankus savo sodyboje buvo įrengęs spaustuve, kurioje buvo išspausdinta daugiau nei 360 pavadinimų lietuviškų knygų. Pas Martyną Jankų yra gyvenę Jonas Šliūpas, Jurgis Mikšas, Anas Bruožis ir kiti žymūs visuomenės veikėjai. Kurių dėka dienos šviesa išvydo „Aušra“ ir kiti lietuviški leidiniai. Bitėnų kaime prie pat Rambyno kalno yra kapinaitės, pretenduojančios tapti Mažosios Lietuvos panteonu. Jose perlaidoti Vydūno, Martyno Jankaus, Valterio – Kristupo Banaičio, Jono Vanagaičio ir kitų šviesių veikėjų palaikai. Vilkyškių urbanistiniame draustinyje saugomas Vilkyškių miestelio senosios dalies gatvių tinklas, užstatymo pobūdis ir erdvinė kompozicija, architektūriniu ir istoriniu požiūriu vertingi statiniai ir kompleksai – evangelikų liuteronų bažnyčios ir klebonijos kompleksas, buvusio dvaro sodyba su parku, buvusios mokyklos sodyba, evangelikų liuteronų pirmosios senosios kapinės.

Pagėgių mieste yra verta turistų dėmesio pėsčiųjų alėja (Birutės gatvė). Šioje gatvėje stovintys namai yra išskirtinės modernistinės architektūros palikimas. Gatvės gale iš tolo matyti XIX a. pab. statyta geležinkelio stotis. Priešais ją auga ažuolas, kurį, kaip manoma, sodino Mažosios Lietuvos patriarchu vadinamas Martynas Jankus ir lakūnas Feliksas Vaitkus. Pakartojęs Dariaus ir Girėno skrydį. Vydūno gatvėje yra išlikę keli tradicinės liaudiškos architektūros mediniai pastatai ir Pagėgių Kristijono Donelaičio gimnazijos rūmai, kurie primena tvirtovę. Šiomis dienomis gimnazijos rūmuose yra įsikūrę ir veiklą vykdo Pagėgių vaikų globos namai. Šioje gatvėje stovi ir katalikų maldos namai – Pagėgių švento kryžiaus bažnyčia. Senieji maldos namai buvo karo metu sunaikinti, išliko tik varpinė. Lietuvai tapus Nepriklausoma valstybe – pastatyti nauji maldos namai. Taip pat mieste yra dėmesio verti senosios architektūros pavyzdžiai – Pagėgių policijos komisariatas ir Senelių globos namai. Žemaičių gatvė mieste yra vadinama vilų gatve. Šios vilos statytos prieš II pasaulinį karą, puikiai išsilaikiusios, dauguma jų – privačių asmenų nuosavybė. Kitapus vilų –

¹⁵³Kultūros vertybių registras. Prieiga per internetą: <https://kvr.kpd.lt/#/>

¹⁵⁴Lietuvos saugomos teritorijos. Informacinis leidinys, Vilnius, 2019.

Antrojo pasaulinio karo aukų kapinės. Bendrai Pagėgių miestui ir kaimiškoms aplinkinėms, vietovėms yra būdinga unikali Klaipėdos krašto architektūra.¹⁵⁵

Pagėgių kaimiškos teritorijos išsiskiria archeologiniai objektais – piliakalniai, senovės gyvenvietės, pilkapynai ir t.t. Didžioji dalis piliakalnių dominuoja istoriniame kraštovaizdyje, jų prieigos – sutvarkytos, pritaikytos lankymui. Tačiau piliakalniai yra bene viena iš mažiausiai įmintų, labiausiai supainiotų tautos istorinio ir kultūrinio paveldo sričių. Globalizacijos, suvienodėjimo pasaulyje auga lokalumo ir tapatybės (identiteto) išsaugojimo, tęstinumo užtikrinimo poreikis. Piliakalniai, alkakalniai, pilkapynai, senkapiai yra vis dažniau apleidžiami, neskiriant jiems deramo dėmesio. O juk tai yra vienas svarbiausių tautos identiteto pagrindų. Todėl tai yra perspektyvi lėtojo turizmo potencialo galimybė. Pagėgių savivaldybėje, jos kaimiškose teritorijose yra gausu piliakalnių: Opstainių I (Vilkyškių, Raudondvario) piliakalnis, Opstainių II piliakalnis, Šereiklaukio I piliakalnis, Šereiklaukio II piliakalnis (Milžinkapis), Būbliškės (Birštoniškių) piliakalnis, Kreivėnų (Kulmenų) piliakalnis, Vartūliškių (Šventkalnis) piliakalnis. Skirtingai nei kitose Lietuvos kaimiškose teritorijose esantys piliakalniai – Pagėgių savivaldybėje jie yra sutvarkyti, siekiant išsaugoti ir priminti tautos istoriją, paveldą. Yra išvystyta ir pritaikyta lankytojams infrastruktūra.

Opstainių (Vilkyškių, Raudondvario) piliakalnis yra vienas iš virtinės piliakalnių, stūksančių prie Jūros upės ir Nemuno santakos, archeologų jau įmintomis ir dar menamomis mįslėmis apie skalvių genties gyvenimą ir žūtibūtinės kovas su kryžiuočiais. Šis piliakalnis ir jo prieigos yra pritaikytos lankymui: nukirsti medžiai ir krūmai slėpę piliakalnį, sutvirtinti statūs (apie 20 metrų aukščio) šlaitai, nutiestas pėsčiųjų takas, įrengtas tiltelis per Opstės upelį, o iki piliakalnio viršaus vingiuoja laiptai.¹⁵⁶ Opstainių II piliakalnis ir jo prieigos taip pat yra pritaikytos turistų lankymui: įrengtas priėjimo takas, atvertas panoraminis vaizdas į šalia telkšantį tvenkinį. Piliakalnio papėdėje įrengta atokvėpio vieta. Šereiklaukio I piliakalnis išsiskiria savo istorija – tai yra vienintelis piliakalnis Lietuvos teritorijoje – skalvių genties kovų su kryžiuočiais liudininkas, tai patvirtina archeologų aptikta senovės gyvenvietė ir kapinynas. Šereiklaukio II piliakalnis (Milžinkapis) yra apipintas legendomis. Archeologiniai radiniai byloja, jog čia galėtų būti kapinynas. Šiuo metu piliakalnis dirvonuoja, o jo pakraštys apsodintas klevais. Būbliškės (Birštoniškių), Kreivėnų (Kulmenų), Vartūliškių (Šventkalnis) piliakalniai yra vieni iš nedaugelio Pagėgių savivaldybėje, kurie nėra pritaikyti lankymui.¹⁵⁷

Pagėgių kaimiškos teritorijos yra garsios ne tik gamta, tačiau taip pat ir kultūros paveldu, kuris reprezentuoja krašto istoriją ir tapatybę. Krašte yra rezistencinės kovos atmintinos vietos bei muziejai, įžymių valstybės bei kultūros veikėjų tėviškės, kapai ar paminklai, dvarų sodybos, kultūriniam identitetui svarbios bažnyčios ir sakralinės vietos. Kaip vieną iš lėtojo turizmo potencialo, Pagėgių kaimiškose teritorijose stiprybių galima įvardinti ir gerai išplėtotą kelių tinklą bei santykinai trumpus atstumus tarp lankomų objektų, dėl mažo savivaldybės dydžio.

Mažosios Lietuvos etnokultūrinis regionas, kuriam priklauso Pagėgių kaimiškos teritorijos, suformuotas ilgalaikės valstybinės sienos, kas lėmė regiono funkcinių, kultūrinį ir tapatybės

¹⁵⁵Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Pagėgių miestas. Prieiga per internetą: <http://www.tic.pagegiai.lt/28091/pagegiu-krastas/pagegiu-miestas.html>

¹⁵⁶Pamatyk Lietuvoje. Opstainių I piliakalnis. Prieiga per internetą: <https://www.pamatyklietuvoje.lt/details/opstainiu-i-piliakalnis/218>

¹⁵⁷Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Piliakalniai. Prieiga per internetą: <http://www.tic.pagegiai.lt/28014/lankytinios-vietos/piliakalniai.html>

išskirtinumą. Specifinė istorinė raida ir gamtinė aplinka (dideli Nemuno potvynių užliejamų pievų plotai) lėmė vietos dvarų sodybų savitumą.¹⁵⁸ Pagėgių apylinkės (kaip ir visa Mažoji Lietuva) kultūrinis aspektas priklauso Šiaurės Vakarų Europos protestantiškosios germaniškosios ir skandinaviškosios kultūros arealui. Kadangi ties Pagėgiais panemuniais driekiasi apie 25 km² ploto užliejamųjų pievų ruožas, istorinės aplinkybės suformavo, kad tokiose apylinkėse įsikūrę dvarai garsėjo savo žirgynais. Pagėgių apylinkėse esantys garsiausi ir kultūrinis, istoriniu aspektu turtingiausi dvarai: Vilkyškių dvaras, Šereiklaukio dvaras, Šilgalių dvaras, Būbliškės dvaras.

Vilkyškių dvaras yra kaip ir visi kiti Mažosios Lietuvos dvarai labai skyrėsi nuo Didžiosios Lietuvos dvarų. Tai nebuvo didikų rezidencija, dvaras daugiau buvo skirtas ūkiniams reikalams. Iki šių dienų išlikusi dvaro sodyba, senosios smuklės pastatas, raudonų plytų arklidės, tarnautojų namas, grūdų svirną su medinėmis langinėmis. Iš pietų pusės buvęs įspūdingas dvaro sodas ir parkas sunykę. Atkreiptinas dėmesys, kad tai vienintelis dvaras Pagėgių savivaldybėje, kuris pritaikytas turistų poreikiams: geras privažiavimas, gerai išvystyta infrastruktūra, teikiamos gido paslaugos, turistai gali užsisakyti ir edukacines programas. Šereiklaukio dvaro rūmai sudegė I pasaulinio karo metais, o II pasaulinis karas visiškai sunaikino pastatą. Iki šių dienų išliko tik spirito varyklos pastatas, svirnas, žlaugtų bokštai ir parko liekanos. Dabar tvarkomas dvaro parkas, išvalyti tvenkiniai, atidengti ir konservuoti ūkinių pastatų pamatai. Dvaro teritorijoje, išlikusios spirito varyklos pastate yra įkurtas visuomeninis muziejus. Jame eksponuojamos paskutinių Šereiklaukio dvaro savininkų asmeninio archyvo nuotraukos ir surinkti eksponatai. Šilgalių dvaras yra įkurtas atokiau nuo pagrindinių kelių, Nemuno slėnio pakraštyje, aukštumoje, kurios niekada nepasiekia potvynių vandenys. Dabartiniu laikotarpiu dvare yra įsikūręs „Nemuno“ žirgynas, tęsiantis ir puoselėjantis trakėnų veislės žirgų auginimo tradicijas. Trakėnai – seniausia Europoje sportinių žirgų veislė, išvesta XVIII a. pr. Trakėnų dvaro žirgyne (Mažosios Lietuvos gyvenvietė Kaliningrado srities rytinėje dalyje, Nesterovo rajone). Trakėnai dabartinėje Pagėgių savivaldybės teritorijoje buvo veisiami Šereiklaukio ir Šilgalių dvarų žirgynuose. Lietuvai tapus nepriklausoma

šalimi Šilgalių žirgyno iniciatyva buvo atgaivintos seniausios Europoje sportinių trakėnų žirgų veislės auginimo tradicijas Pagėgių krašte bei Lietuvoje. Pasigrožėti trakėnų veislės žirgais, bandyti pajodinėti hipodrome gali ir turistai, tačiau yra reikalingas išankstinis susitarimas. Būbliškės dvaro sodyba, dėl istorinių įvykių, iki mūsų dienų neišliko. Iki šių dienų išliko raudonplytis svirnas, senojo parko plotas su alėjų žymėmis ir tvenkiniais.¹⁵⁹ Šiais laikais turistai tapo reiklesni, o atostogų praleisti gražioje vietoje nebepakanka. Be poilsio, turistai nori apžiūrėti vietines apylinkes, dalyvauti daugybėje vietos ir tradicinių renginių bei paragauti vietinių patiekalų. Toks turistų lūkesčių pokytis neabejotinai yra iššūkis Pagėgių krašto kaimiškoms teritorijoms, kurios norėdamos

¹⁵⁸Purvinas, M., ir Purviniienė, M. (2009). Pagėgių apylinkių dvarai. *Acta Academiae artium Vilnensis. Dailė*, 55, 119-131.

¹⁵⁹Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Dvarai. Prieiga per internetą: <http://www.tic.pagegiai.lt/28017/lankytoinos-vietos/dvarai.html>

pritraukti turistus, turi orientuoti savo teikiamas paslaugas taip, kad tai atitiktų lėtojo turisto poreikius. Todėl dabar esantys dvarai, turėtų apsvarstyti galimybes ne tik plėtoti ir modernizuoti infrastruktūrą, tačiau taip pat plėtoti bendradarbiavimą su vietiniais amatininkais ir tradicinės virtuvės puoselėtojais. Toks kultūros paveldo pritaikymas lankymui ir edukacijai, galėtų praplėsti Pagėgių krašto turistinį žemėlapi.

Religinis turizmas yra neišnaudota Lietuvos, tame tarpe ir Pagėgių krašto turizmo niša. Religinis turizmas apima įvairias šventas vietas, objektus ir religinės traukos objektus. Tokios vietovės dažniausiai lankomos dėl religinių motyvų, tačiau jas lankyti gali ir nebūtinai religingi ar tikintys žmonės.¹⁶⁰ Tačiau problema, kad

Lietuva neturi religinio turizmo produkto, kurį galėtų pasiūlyti užsienio rinkai, o tai trukdo išnaudoti Lietuvos religinio turizmo potencialą ir pritraukti daugiau užsienio turistų. Pagėgių kraštas, siekdamas išlikti konkurencingu turizmo rinkos dalyviu, turi ieškoti unikalių ir kokybiškų turizmo paslaugų, kadangi turizmas šiai dienai neapsiriboja tik tradicinių objektų lankymu. Tuo tarpu religinis turizmas atliepia lėtojo turisto poreikius. Pagėgių kraštui tai yra galimybė, kuria reiktų pasinaudoti, kadangi kraštas yra turtingas didelę istorinę vertę turinčiais sakraliniais pastatais: Pagėgių Šv. Kryžiaus, Ropkojų Šv. Jono Krikštytojo, Vilkyškių katalikų Šv. Onos bažnyčios, Pagėgių, Vilkyškių evangelikų liuteronų bažnyčioje yra ne tik laikomos pamaldos, tačiau taip pat eksponuojamos parodos, rengiami bažnytinės ir klasikinės muzikos koncertai. Taip pat krašte galima aplankyti Žukų, Piktupėnų, Natkiškių, Rukų evangelikų liuteronų bažnyčias. Tai gali būti puiki galimybė plėtoti religinį/piligriminį turizmą. Ir taip į kraštą pritraukti nišinio turizmo šalininkus.

Dažnu atveju nepelnytai pamirši kultūros objektai – skulptūros ir paminklai, kurie yra svarbūs Pagėgių kaimiškų teritorijų istorijos kelyje. Tačiau šie objektai sulaukia labai nedaug kelionių organizatorių ir turistų dėmesio. Tai nebūtinai turi būti masinio turizmo vietas, o unikaliomis vietomis besidominčioms žmonių grupėms pritaikytas lankymas. Svarbiausi objektai Pagėgių krašte yra: paminklas Klaipėdos kraštui Pagėgiuose, Stela Rukuose „Santara“, Paminklas Vilko vaikams Mikytuose, paminklas zalcburgiečiams atminti Vilkyškiuose, paminklas vilkyškiesiems, atminimo lentos Algimantui Mackui ir Bronei Savickienei Pagėgiuose, bei atminimo ažuolas Pagėgiuose. Žymiausias ir istorijos vingiuose svarbiausias galima išskirti Pagėgių miesto parko centrinėje dalyje stovinčią skulptūrą, kuri simbolizuoja Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susijungimą. Tai rausvame granite iškaltas moters – motinos siluetas prie krūtinės glaudžiantis mažą kūdikį. Skulptūra atspindi Klaipėdos krašto likimą – Didžioji Lietuva glaudžia ir bando nuo negandų apsaugoti Mažąją Lietuvą. Prie šios skulptūros vyksta pagėgiškių renginiai, minėjimai ir šventės. Skaudžią istorijos pusę simbolizuoja Mikytuose stovintis paminklas. Tai juodas, aukštas kryžius, kuris simbolizuoja didžiulį skausmo ir netekčių mastą. Šis

¹⁶⁰I. Zamaraitė, I. Urbšytė ir V. Vaitiekūnas. (2019) Religinio turizmo situacijos apžvalga. Kurk Lietuvai. https://www.kurk Lietuvai.lt/content/uploads/2019/09/PIRMOJI-GAIRE_RT-situacijos-apzvalga.pdf

paminklas skirtas 1944–1947 metais badu mirusių ir nužudytų Rytprūsių gyventojų atminimą. Dėl vykdyto sovietinio genocido žuvo ir apie 330 tūkst. civilinių gyventojų. Apie pusė jų buvo krašto lietuvininkai. Galima išskirti kaip svarbią lankytiną vietą - Bitėnų kapines, esančias Rambyno kalno papėdėje. Tai Lietuvai nusipelnusių asmenybių amžinojo poilsio vieta. Kapines puošia metaliniai vartai pagaminti pagal Martyno ir Marijos Purvinų projektą. Viršutinėje vartų dalyje iškalti Vydūno žodžiai „Spindulys esmi begalinės šviesos“.¹⁶¹

Apibendrinimas

Pagėgių kraštas priskiriamas prie labia didelį potencialą turinčio rekreacinio arealo: dviračių maršrutai kraštovaizdžio požiūriu vertingose teritorijose, vandens turizmas Jūros ir Nemuno upėmis, stovyklavietės, apžvalgos aikštelės, pažintiniai kultūros turizmo maršrutai. Unikalus gamtos išteklių – viena didžiausių krašto stiprybių. Tačiau krašto kultūros ir rekreacijos potencialas be unikalų kraštovaizdį nėra efektyviai išnaudojamas turizmo plėtrai. Dalis kultūros, istorijos ir architektūros paveldo objektų neparengti turistų lankymui. Regiono ūkininkai ir verslininkai mažai bendradarbiauja, todėl neturi gebėjimų siekti maksimalios pridėtinės vertės, kuriant arba stiprinant ryšius tarp sektorių, sutelkiant išteklius į specifinių produktų gamybą ar paslaugų teikimą, vykdant bendrą regiono rinkodarą. Taigi, nors Pagėgių kaimiškose teritorijose yra gausu lankytinų objektų ir yra didelis potencialas lėtojo turizmo srityje, tačiau svarbu plėtoti infrastruktūrą ir išskirti ryškiausias kultūros objektų santalkas, kurios reprezentuos Pagėgių kaimiškas teritorijas lėtojo turizmo kontekste.

Apgyvendinimas. Lėtas turizmas, susijęs su realių ir prasmingų ryšių užmezgimu su žmonių bendruomene, savo draugais, savimi, vietomis, kultūra, maistu, paveldu ir aplinka.¹⁶² Tam artimam ir jausmingam, bei svarbiam potyriui ir susitapatinimui yra svarbus aspektas – ilgesnis laiko tarpas vienoje vietoje. Todėl šiuo atveju yra labai svarbūs kokybiškas ir patrauklias apgyvendinimo paslaugas teikiantys subjektai. Pagėgių krašte veikia du viešbučiai. Kurie teikia ne tik apgyvendinimo, tačiau taip pat teikia turizmo paslaugas.

Viešbutis "Lavirga" užsiima prekyba, maitinimu, apgyvendinimu, vandens turizmo paslaugomis (baidarių ir laivo nuoma). Kokybiškam laiko praleidimui, poilsiui yra įkurta pavėsinės poilsiui, lauko židinytis, sauna, pirtis ir baseinas. Suteikiama galimybė statyti palapines, susikurti laužavietes. Šis viešbutis yra įsikūręs patraukliose apylinkėse – šalia

Rambyno regioninio parko esančiame miestelyje - Vilkyškiuose. Lokacija yra patogi lėtajam turizmui. Aplink miestelį yra daug lankytinų vietų: Rambyno kalnas, Raganų Eglė, Martyno Jankaus muziejus, Bitėnų kapinaitės ir kt.¹⁶³ Viešbutis „Pagėgė“ yra įsikūręs Pagėgių mieste. Šis viešbutis

¹⁶¹Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁶²Lowry, L. L., ir Lee, M. (2016). CittaSlow, slow cities, slow food: Searching for a model for the development of slow tourism.

¹⁶³UAB „Lavirga“. Prieiga per internetą: <http://lavirga.lietuvoje.net/>

pasauliniame viešbučių užsakymo tinklapyje „Booking.com“ yra vertinamas ypatingai aukštu balu – 9,4. Viešbučio įkūrėjų tikslas buvo sukurti vietą, kurios eksterjeras atskleistų savitą Mažosios Lietuvos architektūros grožį, su jaukiu interjeru ir patogia nakvyne keliautojams.¹⁶⁴

Taip pat veikia 2 kaimo turizmo sodybos. Kaimo turizmo sodyba „Agrūnė“ apgyvendinimo paslaugas teikia Vilkyškių miestelyje. Ši kaimo turizmo sodyba neapsiriboja tik apgyvendinimo paslaugų teikimu, taip pat paslaugų spektras apima turistinius maršrutus baidarėmis ir dviračiais, taip pat renginių organizavimą, maitinimo paslaugas. Siekiant suteikti kokybišką poilsį suteikiama galimybė pasimėgauti pirties paslaugomis.¹⁶⁵ „Senasis Rambynas“ veiklą vykdo Lumpėnų kaime. „Senasis Rambynas“ – nuostabūs 4 žvaigždučių svečių namai, kavinė, pirtis, ūkininko sodyba. Svečių namai yra įsikūrę unikaliame pastate, kuris Rambyno kalno kaimynystėje stovi jau daugiau nei 100 metų. Tai buvusi vokiečių-lietuvių mokykla, paminėta ne vienoje istorinėje knygoje. Senoji mokykla restauruota ir pritaikyta teikti apgyvendinimo paslaugas stengiantis išsaugoti šio didingo pastato autentiškumą, išlaikant šio krašto stilių eksterjere ir interjere. Visi 9 svečių namų „Senasis Rambynas“ kambariai dekoruoti ir apstatyti tik autentiškais, antikvariniais baldais. Svečių namų teikiamos paslaugos taip pat apima ne tik apgyvendinimą, galima pasimėgauti ir atsipalaiduoti rusiškoje pirtį, išsiplakti kvapniomis vantomis, išsimaudyti tvenkinyje ar išsivolioti sniege. Šalia pirties yra įrengta karšta lauko vonia (kubilas). Yra įrengtas tvenkinys, lauko kepsninės, tinklinio aikštelė. Taip pat svečių namai organizuoja pažintines ekskursijas po apylinkes.¹⁶⁶ Kaimo turizmo sodyboje „Mociškų palivarkas“ galima gauti ne tik apgyvendinimo paslaugas, tačiau taip pat paskanauti išskirtinių Mažosios Lietuvos patiekalų, aktyviai leisti laisvalaikį Jūros upėje su baidarėmis, aktyviais užsiėmimais – dažasvydžiu, šaudymu iš lanko, pėsčiųjų – dviračių pažintiniais žygiais. Yra įrengta erdvė vaikų žaidimams ir atrakcionams, organizuojamos edukacijos (vaistažolininkystės, sveikos gyvensenos, lietuviškos pirties, tradicinių patiekalų gamybos ir degustavimo, bitininkystės (žvakių gamyba, medus bei jo produktai, medaus kopinėjimas) yra įrengta pirtis ir kubilas. Svečiai apgyvendinami jaukiuose nameliuose įrengtuose tvarkingoje aplinkoje, su puikia Mažajai Lietuvai būdinga statinių architektūra ir sodybos infrastruktūra. Yra įrengtos paplūdimio tinklinio ir minifutbolo aikštelės, erdvės aktyviam laisvalaikio leidimui, atrakcionams, vaikų žaidimams.¹⁶⁷

¹⁶⁴Viešbutis „Pagėgė“. Prieiga per internetą: <http://www.hotel-pagege.lt/>

¹⁶⁵Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁶⁶Senasis Rambynas. Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/Senasis-Rambynas-poilsis-kaime-119992931374793/>

¹⁶⁷Mociškių palivarko ūkis. Prieiga per internetą: <https://mociskiupalivarkas.lt/>

Apibendrinimas

Pagėgių kaimiškose teritorijose yra labai palankios ir vystomos sąlygos lėtajam turizmui – gana geras kelių tinklas, turtinga gamta ir didelis kultūrinis bei istorinis paveldas. Nors savivaldybėje veikia santykinai ne daug kaimo turizmo sodybų. Tačiau jų teikiamų paslaugų spektras iš dalies gali patenkinti lėtojo turistų poreikius. Yra teikiamos ne tik apgyvendinimo, tačiau taip pat laisvalaikio praleidimo, edukacijos, pažintinių ekskursijų paslaugos. Todėl toks požiūris į turizmo paslaugas turėtų būti plėtojamas ateityje, dar labiau vykdant paslaugų plėtrą, bendradarbiaujant su vietos žmonėmis ir bendruomenėmis būtų galima galvoti apie unikalias krašto gastronomijos paslaugas, amatų pristatymą, edukacijų organizavimą krašto paveldo perspektyvoje, nuo vietinių gaminamų maisto produktų iki kultūros paveldo išsaugojimo bei sveikos mitybos propagavimo. Taigi, rinkos dalyvių bendradarbiavimas, rinkodara ir aktyvesnė informacijos sklaida atneštų didesnę naudą ir pritrauktų daugiau turistų, tame tarpe skatintų ir lėtojo turizmo potencialą, bei pristatytų Mažosios Lietuvos galimybes konkuruoti ne tik šalies, tačiau taip pat ir Baltijos šalių atžvilgiu.

Maitinimo paslaugos. Maitinimo paslaugų teikėjų lokacija yra tiek mieste, tiek kaimiškose vietovėse. Veikia kavinė „Prie kelio“ (Mikytuose), taip pat „Agirija“ (Panemunėje), restoranas „Peronas“ Pagėgių mieste, kavinė „Senasis Rambynas“ (Lumpėnų kaime). Kavinė „Peronas“ yra įsikūrusi šalia buvusios stoties. Anksčiau kabinės vietoje buvo sandėlis, tačiau interjeras pakeistas minimaliai, o pastatas išlaikė autentiškumą. „Senasis Rambynas“ įsikūrę unikaliame pastate, kuris Rambyno kalno kaimynystėje stovi jau daugiau nei 100 metų. Tai buvusi vokiečių-lietuvių mokykla.

Pagal susiformavusią turizmo sampratą, turistui, apsilankiusiam tam tikroje vietoje, vietinis maistas yra tik fiziologinis atsakas į poreikį pasimaitinti, tačiau žvelgiant iš naujojo – lėtojo turizmo perspektyvos, tai gali būti pagrindinis kintamasis pasirenkant lankytiną vietą. Pirmuoju atveju turistai yra be jokios gastronomijos motyvacijos, turint omenyje, kad paskirties vietos kulinarinė tradicija jiems nėra diferencinis veiksnys. Tačiau šiai dienai, augant turistų poreikiams, kurie didžiąją dalimi yra susiję su didėjančiu keliautojų išsilavinimu, žingeidumu – motyvacija paragauti vietinės virtuvės yra skirtingas turistinės patirties struktūros veiksnys. Išskirtinai Pagėgių krašte yra rengiamos edukacijos susijusios su gastronomija. Viena jų pavadinimu **Lietuvininkų valgių ypatumai**.¹⁶⁸ Šios su maistu susijusios edukacijos tikslas skatinti įvairaus amžiaus asmenis domėtis istorija, tradicijomis, kulinariniu paveldu, Lietuvos regionų skirtumais ir panašumais. Organizuojama Mažosios Lietuvos kulinarinio paveldo produktų degustacija. Supažindinanti apie Lietuvininkų valgius, jų skirtumus nuo lietuvių ir žemaičių valgių. Degustacijos metu pateikiamas mažlietuviškas šiupinys, kafijos su tradiciniu kuchenu – štrudeliu. Dalyviams suteikiamos žinios apie tai kokiomis priemonėmis naudojosi šio krašto gyventojai medžiodami meškas, galima tas priemones ir išbandyti.¹⁶⁹ Mažosios Lietuvos kulinarinio paveldo produktų degustacija organizuojama kaimo turizmo sodyboje „Mociškių palivarkas“. Sodyboje taip

¹⁶⁸Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁶⁹Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

pat parduodamas šeimininkų bityno medaus bei kiti bičių produktai (granuliuotos žiedadulkės, bičių duonelės, įvairių skonių medaus desertai ir kt.).¹⁷⁰

Apibendrinimas

Pagėgių krašte tikrai galima rasti įdomių, tam kraštui būdingų, turinčių gilią istoriją gastronominių potyrių. Nors krašte nėra didelio maitinimo įstaigų pasirinkimo, tačiau jų orientacija didžiąją dalimi galėtų patenkinti lėtojo turizmo poreikius, kurie orientuojasi į patirtį ir unikalius potyrius. Tam yra palanki tiek istorija, tiek kultūrinė ir gamtinė aplinka.

Edukacija. Pagėgių kraštas nuo seno garsėja arklinkyste. Šilgalių gyvenvietę išgarsino seniausia Europoje sportinių žirgų veislė – trakėnai. Šiomis dienomis Šilgalių dvare įsikūręs UAB „Lietuvos žirgynas“ filialas „Nemuno žirgynas“ tęsia ir puoselėja trakėnų veislės žirgų auginimo tradicijas. Pasigrožėti trakėnų veislės žirgais, pajodinėti hipodrome ar užsisakyti žirgyne dirbančio gido paslaugas gali pavieniai asmenys ir turistų grupės. Norintys pajusti anų laikų dvasią, gali pasivėžinti išsinuomota karieta.

Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus organizuoja edukacijas Knygrišystės tematikomis. Edukacinė programa „Knygos istorija“ yra universali apie raštijos ir spaudos raidos epizodus.¹⁷¹ Užsiėmimo dalyviai supažindinami su rašto kaita nuo mazgaraščio iki gotiškojo, sužino kas ir kaip naudojo mazgaraštį, suteikiama galimybė išmokti jį rišti. Praktiškai žąsies plunksna rašyti gotiškas raides popieriuje, o kalamu – vaško lentelėje. Senojo popieriaus gamybos edukacijos metu, dalyviams suteikiama galimybė užsiėmimo metu sužinoti apie vieną iš svarbiausių žmonijos išradimų – popierių. Įgavę istorinių žinių, specialiomis sėmimo formomis sėdami skystą popieriaus masę, dalyviai praktiškai išbando popieriaus lakštų formavimą, džiovina ir lygina juos, kol išgaunami senojo popieriaus pavyzdžiai. Taip pat remiantis XIX a. pabaigos atvirukų pavyzdžiais, užsiėmimo dalyviai galės pasigaminti atvirukus ir juos dekoruoti senaisiais ornamentais ir rankų darbo popieriumi.¹⁷²

¹⁷⁰Mociškių palivarko ūkis. Prieiga per internetą: <https://mociskiupalivarkas.lt/>

¹⁷¹Martyno Jankaus muziejus. Prieiga per internetą: <http://www.jankausmuziejus.lt/>

¹⁷²Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

Edukacijų „Johano Gutenbergo išradimo reikšmė knygos raidoje“¹⁷³ metu dalyviai sužino apie knygų gamybos galimybes nuo antikos laikų iki Johano Gutenbergo išradimo. Naudodamiesi J. Gutenbergo išradimu, turi galimybę iš atskirų literų surinkti tekstus, išbandyti spaustuvės presą, pasimokyti spausdinti mechaninėmis spausdinimo mašinėlėmis. Literų kasos pasakojimai edukacijos metu dalyviams papasakojama kas yra literos, kaip ir iš ko jos buvo gaminamos, kam naudojamos, edukacijų dalyviai turi galimybę iš literų surinkti tekstą, jį atspausdinti spaudos presu. Edukacijų „Knygos formos evoliucija: nuo ritininės iki kodeksinės“ metu turi galimybę pažinti knygos formos kaitą, patys pasigaminti ritininę knygą ir išmokti įrišti paprasčiausią kodeksinės knygos pavyzdį – vieno lanko knygelę. Naudodami senojo knygų dekoravimo pavyzdžius, dekoruoti pagamintas knygeles. „Knygos sandara ir jos raida“ edukacijos metu dalyviai supažindinami su kodeksinės knygos sandaros terminija. Suteikiamos žinios apie tai kaip ir iš ko buvo gaminami viršeliai, kaip dekoruojami priešlapiai, kada atsirado puslapių numeracija, kodėl prie knygos buvo segama grandinė. Dalyviai susipažindinami su senaisiais knygrišio įrankiais. Turi galimybę praktiškai pamatyti kaip knygos rišamos. Gali įrišti vieno lanko knygelę, ją dekoruoti.¹⁷⁴

Edukacinis užsiėmimo „Knyga – kaip duona“ metu, atstatytoje Martyno Jankaus klėtelėje, po kuria išlikęs autentiškas knygų rūšys užsiėmimo dalyviai gali sužinoti apie lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikotarpį (1864-1904 m.), knygnešių kelius ir žygdarbius, Mažosios Lietuvos spaustuves ir spaustuvininkus. Dalyviams organizuojamos praktikos: „Knygnešio maišelyje“ parengtos užduotys, kurios atliekamos dirbant grupėje, suteikiama galimybė apžiūrėti autentišką rūšį, kuriame Martynas Jankus laikė knygų sandėlį, asmenines žinias galima pasitikrinti sprendžiant kryžiažodį, dalyvaujant viktorinoje. Dalyviams pristatomas filmas apie knygnešius.¹⁷⁵

Edukacinės programos „Knygų įrišimo būdai pradedantiesiems“ metu yra organizuojamos edukacijos III lygiais, pagal sudėtingumą: Japoniškas įrišimas, Koptų įrišimas, įrišimas minkštais viršeliais. Etninės kultūros programoje pristatoma tradicinių amatų vertė, jų raida, ugdoma nuostata puoselėti tradicinę amatininkystę.

Bitėnų kaimas neįsivaizduojamas be bičių ir bitininkų. Juos visus čia sieja stiprus ryšys. Apie daugiametę bitininkų patirtį, bičių vaško žvakių stebuklus lankytojai sužinos edukaciniame užsiėmime „Aukso galvelė, linų širdelė...“. Jie taip pat išbandys senovinį žvakių liejimo būdą, sužinos apie šio amato reikšmę žmonių dvasinei kultūrai, išmoks pasigaminti įvairių formų natūralaus bičių vaško žvakes.¹⁷⁶ Panašaus pobūdžio edukacijos yra organizuojamos Mociškių palivarke. Edukacijų metu dalyviai

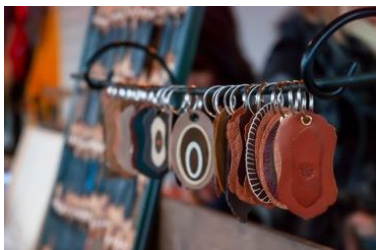
¹⁷³Martyno Jankaus muziejus. Prieiga per internetą: <http://www.jankausmuziejus.lt/>

¹⁷⁴Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁷⁵Ibid.

¹⁷⁶Ibid.

gali sužinoti apie bites, bitininkystę Mažojoje Lietuvoje, apie skirtingus avilių tipus ir Lietuvoje gyvenančių bičių rases. Neįkainuojama gyvenimiška pamoka taps informacija apie maistingus ir vaistingus bičių produktus. Suteikiama galimybė pasigaminti natūralaus vaško žvakutę.¹⁷⁷

Vienas iš malonių laisvalaikio praleidimo būdų yra knygų skaitymas. Na, o jei knygoje guli pačių pagamintas skirtukas, ją atsiversti – dar maloniau. Raktų ryšulėlį pažymėti išskirtiniu pakabuku labai svarbu, nes atsiranda didesnė tikimybė jį rasti. Todėl yra organizuojami edukaciniai užsiėmimai „Odos šiurenimai“ kuriuose galima iš odos pasigaminti knygų skirtukus ar raktų pakabukus. Suteikiama galimybė juos dekoruoti auksavimo būdu.¹⁷⁸

Pagėgių kultūros centre taip pat yra organizuojama teatralizuota ekskursija „Cit, raganos miega“. Išskirtinių pojūčių ekskursija su mistiniais elementais prie gamtos stebuklo - Raganų eglės Vilkyškių miške. Pramoginė programa „Cit, Pagėgių raganos miega...“ orientuota į laisvą, improvizuotą Raganų gyvenimo ir veiklos temą, nepretenduoja į etnines krašto tradicijas. Taip pat Pagėgių krašte yra raganų ekspozicija. Šiomis dienomis raganos gyvena pasakose ir sakmėse, tačiau šių mitinių būtybių istorija siekia viduramžius. Vilkyškiuose veikiančioje Raganų ekspozicijoje galima ne tik pamatyti įspūdingą raganų kolekciją, bet ir susipažinti su istoriniais faktais ir sudalyvauti edukacinėje programoje, kurios metu kiekvienas dalyvis gali išbandyti, ką reiškia būti ragana.¹⁷⁹

Vaistažolių magija – edukacija, kurios metu vyksta vaistažolių rinkimas, paruošimas, arbatų degustacija. Vilkyškių kaimo bendruomenė siūlo įsigyti iš natūralių augimviečių Mažojoje Lietuvoje vietos gyventojų ypatingai kruopščiai surinktas bei sudžiovintas ekologiškas vaistažoles bei jų mišinius. Vaistažolių mišinių receptūros yra išlikusios nuo seniausių laikų, kada šis kraštas garsėjo savo žolelių arbatomis. Žolelių arbatų mišiniai pasižymi aukščiausia kokybe, šiuos mišinius taip pat rekomenduoja vaistininkas, liaudies medicinos ekspertas Virgilijus Skirkevičius.¹⁸⁰ Taip pat panašaus pobūdžio edukacijos organizuojamos Mociškių palivarke arba dalyvių pasirinktoje vietoje. Žolelių arbatos gamyba ir jos degustacija pristatoma edukacinėje programoje „Arbatos gimimas“. Programos metu klausytojai supažindinami su vaistingųjų augalų rinkimo, džiovavimo ir mišinių darymo paslaptis.¹⁸¹

Pagėgių kraštas taip pat yra turtingas muziejinėmis ekspozicijomis, kurios organizuojamos išskirtinai Pagėgių kaimiškose vietovėse. Yra rašytojui Johannesui Bobrovskiui skirta ekspozicija Vilkyškiuose. Klaipėdos ir Pagėgių krašto istorija atsispindi rašytojo Johannes Borovskio

¹⁷⁷Mociškių palivarko ūkis. Prieiga per internetą: <https://mociskiupalivarkas.lt/>

¹⁷⁸Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁷⁹Ibid.

¹⁸⁰Ibid.

¹⁸¹Mociškių palivarko ūkis. Prieiga per internetą: <https://mociskiupalivarkas.lt/>

memorialinėje ekspozicijoje, įrengtoje Vilkyškių (senasis pavadinimas – Willkischken) evangelikų liuteronų parapijos namuose. Memorialiniame kambaryje eksponuojami originalūs dokumentai, rankraščiai iš J. Bobrovskio literatūrinės kūrybos rinkinių bei autentiškas rašytojo darbo kambarys, atkeliavęs iš Vokietijos. Ši ekspozicija gražino dalelę J. Bobrovskio į jo vaikystės vietas, atgal į Memelio kraštovaizdį, kuris vaikystėje jam darė didelį įspūdį. Šereiklaukyje, buvusios dvaro spirito varyklos dviejuose kambarėliuose, veikia kaimo istorijos ekspozicija, kurią savo jėgomis iš surinktų eksponatų įrengė kaimo bendruomenė. Su Šereiklaukio dvaro istorija galima susipažinti peržiūrėjus eksponuojamas dvaro fotografijas. Antrajame kambarėlyje pristatoma pokario kaimo gyventojų buitis.¹⁸²

Rambyno regioninio parko vertybių ekspozicijoje¹⁸³ galima susipažinti su Rambyno apylinkių istorija, įžymiais žmonėmis, verslais, amatais, lietuvininkų gyvenimo būdu, Vilkyškių kalvagūbrio geologine sandara, archeologiniais radiniais, pievų ir miškų turtais. Yra organizuojamos ekskursijos. Ekskursija po Rambyno regioninį parką – istorija, kultūra, gamta. Taip pat Ekskursija po Bitėnų kaimą „Nuo Martyno Mažvydo iki Martyno Jankaus“. Ekskursijos metu pristatoma Bitėnų kaimo istoriją. Bitėnai – vienintelis kaimas Nemuno žemupyje, esantis ant paties upės kranto bei menantis šimtametes žvejų ir sielininkų tradicijas, kunigą Martyną Mažvydą. Dabar tai kaimas su unikalia baltųjų gandrų kolonija pušyse, Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejumi, Mažosios Lietuvos paveikslų sodu, Bitėnų panteonu, Rambyno regioninio parko Lankytojų centru ir skalvių genties šventvieta – Rambyno kalnu. Taip pat galima ekskursija skalvių genties takais.

Pagėgių savivaldybės M. Jankaus muziejuje taip pat saugoma daug knygų, laiškų, senosios periodinės spaudos, atsiminimų apie Martyną Jankų, studentų kursinių darbų, portretų, fotokopijų, dokumentų. Čia kaupiamos ir saugomos M. Jankaus bei kitose Mažosios Lietuvos spaustuvėse spausdintos knygos, periodika, akcidentinė spauda. Čia gausu XIX – XX amžiaus pradžios Mažosios Lietuvos gyventojų buities apyvokos daiktų bei darbo įrankių, kurie pasakoja apie Pagėgių krašto, Mažosios Lietuvos istoriją.¹⁸⁴

Pagėgiuose yra ekspozicija, skirta poetui Algimantui Viktorui Mackui, įkurta Pagėgių vidurinėje mokykloje. Ekspozicijoje saugoma daugiau kaip 100 poeto, jo šeimos ir artimųjų originalių nuotraukų ir kopijų. Daugumą jų bei keletą savo asmeninių daiktų muziejui padovanojo poeto mama M. Mackienė. Be nuotraukų saugomi ir du originalūs poeto rankraščiai, signalinis rinkinio „Jo yra žemė“ egzempliorius su paties poeto ranka įrašytais taisytais. Vienas iš unikaliausių eksponatų – minėto rinkinio nuorašas, kurį atliko dailininkė G. Didelytė, būdama Vengrijoje dar tuo metu, kai A. Mackaus poezijos Lietuvoje nebuvo galima leisti. Šį eksponatą, kaip ir 19 originalių ekslibrisų, padovanojo poetas M. Karčiauskas.¹⁸⁵

¹⁸²Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁸³Ibid.

¹⁸⁴Martyno Jankaus muziejus. Prieiga per internetą: <http://www.jankausmuziejus.lt/>

¹⁸⁵Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

Pramogos/laisvalaikis. Pagėgių kraštas ir kaimiškos vietovės yra turtingos ne plataus spektro edukacijomis, kurios taip pat gali būti priskiriamos prie laisvalaikio praleidimo galimybių. Tačiau taip pat yra organizuojami tradiciniai renginiai. Kurių dalis yra įtraukta į kultūros paveldą. Pagrindiniai tradiciniai renginiai šios strategijos atveju yra aptariami plačiau. Tarptautinė muziejų naktis dažniausiai švenčiama gegužės 17-ąją. Pagėgių savivaldybėje muziejaus statusą turi tik Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus. Todėl tradiciškai į muziejaus naktį vietos gyventojai ir svečiai renkasi Bitėnuose. Muziejaus nakties programa vyksta Martyno Jankaus muziejaus kieme, kuriame 2003 m. įkurtas Mažosios Lietuvos paveikslų sodas po atviru dangumi. Renginio metu šalia paveikslų liepsnojantys fakelai bei žvakės sukuria mistišką atmosferą. Naktinėtojai gali dalyvauti muzikinio teatro koncertuose, stebėti vaidinimus, skaitinius, parodas ir dalyvauti daugelyje kitų atrakcijų.¹⁸⁶

Joninių renginys yra organizuojamas ant Rambyno kalno „Tradicijų pynė pagal Vydūną“. Gražus Pagėgių kraštas: išraižytas upėmis, upeliais, ežerais, piliakalniais. Šiame krašte gyveno turtinga ir drąsi skalvių gentis, garbinusi savo dievus aukštame Rambyno kalne. Paskutinio ledynmečio suformuotas, apaugęs miškais, du kartus patyręs griūtis, apipintas legendomis, Rambyno kalnas išliko lankytojų ir svečių traukos centru iki šių dienų. Senovėje čia buvo kūrenama šventa ugnis, atliekamos pagoniškos apeigos, o vėliau švenčiamos įvairios šventės. Martyno Jankaus atgaivinta Joninių šventė ant Rambyno kalno švenčiama iki šių dienų. Į šventę atvyksta chorai ir folkloro ansambliai iš visos Lietuvos, atgaivinamos gilios Joninių tradicijos. 2011 metų šventės metu, ant Rambyno kalno atidengtas naujas, skulptoriaus R. Midvikio suprojektuotas Aukuras, simbolizuojantis senovės Baltų Dievų trejybę. Pagėgiuose karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną (liepos 6 dieną) organizuojamas dviračių žygis, trasa – Pagėgiai-Rambyno kalnas. Tradiciškai dviratininkai renkasi Pagėgių miesto parko centrinėje dalyje, prie Mažosios ir Didžiosios Lietuvos paminklo. Organizuota dviratininkų kolona, lydima policijos automobilių, juda link Rambyno kalno. Įveikus apie 10 km, pasiekiamas galutinis tikslas. Rambyno kalne vyksta įvairūs užsiėmimai - vedamos istorijos pamokos, organizuojami žaidimai, viktorinos, kepama kiaušiniene. Renginį vainikuoja vieningai giedama „Tautinė giesmė“.¹⁸⁷

Tradiciškai švenčiant Mažosios Lietuvos patriarcho – Martyno Jankaus gimtadienį (rugpjūčio 7 dieną) visuomenės veikėjai, žurnalistai, istorikai ir kiti, neabejingi Mažosios Lietuvos istorijai, skuba į Bitėnus. Nors renginio data kiekvienais metais nežymiai kinta, tačiau renginys vyksta rugpjūčio 6 -11 dienų intervale. Renginio (sueigos) metu vyksta mokslinės konferencijos, skirtos įvairiems Klaipėdos krašto įvykiams paminėti. Pranešimus skaito žymiausi Lietuvos mokslininkai, muziejininkai. Pasibaigus konferencijai, visi patraukia į Bitėnų kapines tylos minute pagerbti Martyno Jankaus ir jo bendražygio – Vydūno, kapaviečių. Sugrįžus atgal į muziejų pristatomi

¹⁸⁶Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁸⁷Ibid.

jaunųjų ir profesionalių dailininkų plenero metu sukuri darbai. Renginį vainikuoja šventinis koncertas Mažosios Lietuvos paveikslų sode. Renginyje yra laukiami visi svečiai, kurie renginyje turi galimybę pajusti Mažosios Lietuvos dvasią, aplankyti Martyno Jankaus muziejaus ekspoziciją, bet ir pamatyti Amžinąją Rambyną kalno knygą.¹⁸⁸

Pagėgiuose yra atgaivintas renginys „Kalėdinis Žąsų turgus Mažojoje Lietuvoje“, kuris vyksta senojo turgaus aikštėje. Pagėgiuose atgaivinta senoji Mažosios Lietuvos tradicija – Žąsų turgus, vykdavo Mažojoje Lietuvoje jau Smetonos laikais. Pagėgių krašte dar ir dabar gaji senoji tradicija auginti įvairiausius paukščius. Pirmasis Žąsų turgus Pagėgiuose sulaukė didelio susidomėjimo. Buvo parduotos visos žąsys – peštos ir gyvos. Turgaus dalyviai vaišinami „Piemenėlių kiaušiniene“ arba „švarcupe“, prekybos metu naudojami mažlietuvių žodžiai, terminai, įvairūs pavadinimai, vyksta derybos, mainai. Prisimenant istorinius faktus ir panaudojant muziejuose išlikusią medžiagą, išsivyravo tradicija, savaitę prieš Žąsų turgų išdalinti „valdininkų kortelės“, įpareigojančios pirkti žąsis. Renginio metu senieji Pagėgių krašto gyventojai pasakoja ir dalinasi savo tėvų, giminių prisiminimus, iš kurių sužinojome apie žąsų turgaus egzistavimą Mažojoje Lietuvoje.¹⁸⁹

Taip pat Vilkyškių evangelikų liuteronų bažnyčioje organizuojami tarptautiniai vargonų muzikos festivaliai „Vargonų muzika Vilkyškiuose“. Pagėgių krašto rudens šventė „Pagėgiai laiko labirintuose“ sukviečia visus Pagėgių krašto žmones, kurie susibūrę į eiseną, kuri nusidriekia per visus Pagėgius. Šventėje tautodailininkai, siūlo ko tik širdis geidžia. Kuo įmančiau pasipuošę seniūnijų kiemeliai laukia svečių ir dosniai juos vaišina. Šventė yra turtinga tiek linksmybėmis tiek rudens gėrybėmis, puokštėmis, daržovių kompozicijomis ir veikiančia floristikos darbų paroda. Ši rudens šventė kiekvienais metais yra skirtinga, pagal tų metų tematiką. Pagal numatytą temą miesto šventės svečiai atitinkamai pasirengia šventei, pasipuošia tema atitinkančiais rūbais, vaišina patiekalais ir kt.¹⁹⁰

8.2. Lėtojo turizmo galimi paslaugų teikėjai ir jų bendradarbiavimo galimybės

Pagėgių krašte atsiranda lėtojo turizmo elementų, impulsų ir ypatingo suvokimo, kuri daugelis krašto paslaugų teikėjų gali naudoti lėtojo turizmo perspektyvoje. Pagėgių krašto turizmo plėtros ypatybės atitinka lėtojo turizmo pagrindus, ir nors krašto turizmo verslininkai dar nėra pakankamai susipažinę (neturi pakankamai informacijos) apie lėtojo turizmo galimybes, tačiau aplinka yra palanki plėtoti lėtojo turizmo modelį krašte. Pagėgių kaimiškos vietovės puikiai atspindi to krašto gamtos, kultūros ir istorijos išskirtinumą, taip pat gali pasiūlyti ne tik tradicinių turizmo paslaugų, tačiau ir išskirtinių unikalių paslaugų, kurios galėtų patenkinti lėtojo turistų poreikius. Išanalizavus svarbiausius Pagėgių krašto gamtinės aplinkos ir kraštovaizdžio objektus, kultūros potencialą, platų edukacijų spektrą, taip pat laisvalaikio galimybes, galima teigti, kad šis etnokultūrinis Lietuvos regionas yra svarbus turistiniu požiūriu. Pagėgių krašte yra nemažai gamtinių objektų, kurie gali būti įdomūs tiek lietuviams, besidomintiems gamtiniu, kultūriniu, gastronominiu, piligriminiu turizmu, tiek lankytojams, atvykstantiems iš užsienio. Krašte galima

¹⁸⁸Ibid.

¹⁸⁹Pagėgių krašto turizmo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: www.tic.pagegiai.lt

¹⁹⁰Ibid.

intensyviai plėtoti lėtąjį turizmą, dėl šiame krašte esančių didelių unikalių gamtos ir kultūros elementų, tokių kaip upės ar ežerai, žymūs piliakalniai su savitomis prieigomis ir nuo jų matomais upių vingiais. Tai, kas slypi Pagėgių krašto gamtoje, kartu su istoriniais kultūriniais objektais, vietinių bendruomenių išskirtinumu, yra patrauklu turistams besidomintiems kultūra, tradicijomis ir sveikesniu gyvenimo būdu.

Išanalizavus Pagėgių krašto lėtojo turizmo išteklius, unikalumą ir potencialą, galima drąsiai teigti, kad tai kraštas, kuris yra palankus vystyti lėtąjį turizmą. Turistai aplankydami Pagėgių kraštą, daugiau sužinos apie gamtos ir kultūros paveldą, vietinę virtuvę, tradicijas ir kai kurias unikalias krašto savybes. Tikėtina, kad turistai Pagėgiuose gali patirti autentišką patirtį. Yra sudarytos sąlygos keliauti po kraštą, pajusti vietinę atmosferą, stebėti vietinių gyventojų kasdienybę, nusipirkti tradicinių rankdarbių iš amatininkų, padegustuoti vietinę virtuvę, su gidu apžiūrėti archeologines vietas, pėsčiomis ar su dviračiu aplankyti vietinius kaimus, stebėti laukinius gyvūnus ar paukščius.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad norint jog kultūriniai mainai tarp gyventojų ir turistų duotų bendrą naudą, jie turi būti pagrįsti dviem išipareigojimais. Pirma, lankytojų išipareigojimas gerbti vietinę kultūrą ir vertinti vertybes, požiūrį ir įsitikinimus. Antra, paslaugų gavėjas turi suteikti turistui vertingus išteklius, kokybiškas paslaugas ir svetingumą.

Šio projekto rėmuose buvo išskirti galimi lėtojo turizmo paslaugų teikėjai, kurių teikiamos paslaugos buvo išanalizuotos ankstesniame skyriuje.

14 lentelė. Lėtojo turizmo galimų paslaugų teikėjų bendradarbiavimo galimybės

Lėtojo turizmo galimos bendradarbiavimo sritys	Bendradarbiavimo galimybės
Gamtos objektai, paveldas	Ekskursijų organizavimas: natūralios gamtos takais, istorinių ir kultūrinių vietų lankymas; Dviračių maršrutų ir pėsčiųjų takų plėtojimas; Žaidimų aikštynų vaikams įrengimas; Grybavimo, uogavimo, gamtos gėrybių rinkimo konkursų rengimas; Kartu su apgyvendinimo paslaugų teikėjais naktinių ir orientacinių žygių bei vakaronių organizavimas gamtoje.
Kultūros paveldas	Bendradarbiaujant su kaimų kultūros namais, organizuoti ir rengti bendras lietuvių liaudies šventes kaimo turizmo sodybose, kurios būtų prieinamos visiems norintiems.
Apgyvendinimo paslaugos	Kaimo muziejaus įrengimas kaimo turizmo sodybose; Etnografinių tradicijų įdiegimas sodybos veikloje: tradicinių lietuviškų vestuvių, krikštynų organizavimas, tradicijų laikymasis švenčių metu, tradicinės lietuviškos aprangos puoselėjimas; Orientavimosi trasų įrengimas greta sodybos; Tradicinių kaimo švenčių rengimas kaimo turizmo sodybos teritorijoje.
Maitinimo paslaugos	Maitinimo paslaugos išlaikant nacionalinių patiekalų paveldą, pasiūlant svečiams tradicinių kaimiškų patiekalų, įsigyti kaimiškų

	– ekologiškų daržovių, vaistažolių, medaus, kepinių ir kt. Gastronominių potyrių (degustacijų) rengimas/organizavimas pagal krašto tradicinę virtuvę.
Pramogos ir laisvalaikis	Ekologiškų tradicijų puoselėjimas Tradicinių/Etninių renginių organizavimas Vietiniai festivalių ir meno renginių organizavimas Tradicinių, susijusių su amatais mugių organizavimas Maršrutų vandens transportu organizavimas kartu su pažintiniais maršrutais pėsčiomis arba dviračiais
Edukacijos	Bendradarbiaujant su vietos amatininkais, rengti mokomuosius užsiėmimus sodyboje – medžio drožybos, blynų kepimas, žvakių gamyba, vaistažolių rinkimas ir pritaikymas, molinių indų gamyba, senoji kalvystė, mežginiai, nėriniai ir kt. Edukacijos knygrišystės tematika.

Šaltinis: sudaryta autorių

Vietinę kultūrą ir tradicijas puoselėja ne tik amatininkai ar kūrėjai, bet ir edukacijomis užsiimančios asmenys, kurie dažniausiai veikia kartu su aktyvia bendruomene. Išanalizavus apgyvendinimo paslaugų teikėjus Pagėgių krašte, išryškėjo, kad daugelio meniu dominuoja ne tik europietiški ir tradiciniais tapę lietuviški patiekalai, tačiau dalis sodybų gamina regionams būdingus kulinarinio paveldo pavyzdžius. Išskirtinai Pagėgių krašte yra rengiamos edukacijos susijusios su gastronomija. Viena jų pavadinimu Lietuvininkų valgių ypatumai. Šios su maistu susijusios edukacijos tikslas skatinti įvairaus amžiaus asmenis domėtis istorija, tradicijomis, kulinariniu paveldu, Lietuvos regionų skirtumais ir panašumais. Organizuojama Mažosios Lietuvos kulinarinio paveldo produktų degustacija. Degustacijos metu pateikiamas mažlietuviškas šiupinys, kafijos su tradiciniu kuchenu – štrudeliu. Dalyviams suteikiamos žinios apie tai kokiomis priemonėmis naudojosi šio krašto gyventojai medžiodami meškas, galima tas priemones ir išbandyti. Kadangi gastronomija yra vienas iš užsienio ir „Cittaslow“ organizacijos vienas iš esminių bruožų, todėl šioje srityje reiktų strategiškai apgalvoti, kaip praplėsti maitinimo paslaugų teikimo galimybes ir į jas įtraukti kuo daugiau paslaugų teikėjų, ieškoti tradicinio kulinarinio paveldo vietų. Gastronominės edukacijos galėtų išplėsti siūlomų paslaugų spektrą, atitinkantį lėtojo turistų poreikius. Tam yra labai palanki tiek Pagėgių krašto istorija, tiek kultūrinė aplinka.

Laisvalaikis, pramogos, jų kuriamos ypatingos patirtys – tai sąlygos, nuo kurių gali priklausyti lėtojo turistų nakvynių skaičius vienoje ar kitoje vietoje. Ypatingai svarbi tampa laisvalaikio ir pramogų harmonija su poilsiu, aplinkos pažinimu. Nemaža dalis gamtos ir kultūrinio paveldo funkcijų yra harmoningos ir papildo viena kitą. Stipriausias bendras ryšys yra tarp lėtojo turizmo ir kaimiškų vietovių kraštovaizdžio puoselėjimo, tradicinių amatų vystymo, paveldo puoselėjimo, maisto tradicijų (gastronominio turizmo) skatinimo, bei tinkamos infrastruktūros tarp gamtos ir kultūrinių išteklių palaikymo. Todėl bendrai lėtojo turizmo potencialas turėtų būti vystomas pagal darnaus vystymo principus. Būtina kurti kaimiškų vietovių plėtros veikėjų kolektyvinį žinojimą, nuolatinę komunikaciją ir horizontalius bei vertikalius bendradarbiavimo ryšius, stiprinti kaimiškų vietovių gyvybingumą, tokiu būdu, per lėtojo turizmo vystymą, sudarant sąlygas didinti gyventojų užimtumą ir kaimiškų vietovių ekonominį stabilumą. Analizuojant giliau pasirinktos vietovės pasiūlą lėtojo turizmo plėtrai labai svarbu giliau išnagrinėti laisvalaikio ir

pramogų galimybes, susieti su kitomis paslaugomis, formuoti paslaugų paketus. Reikėtų pabrėžti, kad kultūros ir pramogų nepakaks plėtojant šią turizmo rūšį, svarbiais aspektais tampa rekreacijos galimybės, sporto kryptis, turisto santykis su aplinka, gamta.

Lėtas turizmas yra naudingas paskirties vietai įvairiais aspektais. Keliautojas pats renka informaciją, mokosi vietos praktikos būdų ir sąmoningai siekia įsigyti vietinių produktų ir ingredientų. Šie veiksmai palaiko tikslą ir jo tapatumą su vieta. Todėl šioje perspektyvoje lėtojo turizmo šalininkas reikalauja gamintojų, pardavėjų ir vietinių gyventojų sąveikos. Iš tiesų edukacinė lėtojo turizmo fenomeno pusė yra holistinė, kaip ir pati lėta filosofija.¹⁹¹ Todėl teikiamų paslaugų tiekėjai turėtų orientuotis į edukacijas, pažinimą – tai yra lėtojo turizmo principus atitinkantys teikėjai, kurių unikalumas kuria pridėtinę vertę teikiamai paslaugai arba tampa esminiu paslaugos išskirtinumo faktoriumi. Kadangi dalyvių dalyvavimo pagrindas yra tarpusavio bendradarbiavimas, todėl dalindamiesi gerą patirtimi, jie turi nemažą potencialą prisidėti prie naujo turizmo modelio vystymo ne tik Pagėgių krašte, tačiau ir tapti pavyzdžiu visoje Lietuvoje.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad visi paslaugų teikėjai turėtų vadovautis darnaus vystymo principais, dominuoja pagarba gamtai ir juos supančiai aplinkai, tvarus požiūris į verslą. Pabrėžtina, kad paslaugų teikėjai nutolę nedideliais atstumais, todėl siekiant darnaus vystymo visus juos būtų galima aplankyti, naudojantis dviračiais, tačiau tam reiktų paruošti ženklinį ir teikti dviračių nuomos paslaugą. Paslaugų teikėjai pastiprina lėtojo turizmo galimybes ir padeda kurti kiekvieno krašto išskirtinį pristatymą per vietinius žmones. Vietos tradicijos, ypač gastronomijos sektoriuje, yra būtinos lėtai filosofijai. Lėta filosofija veikia kaip prarastų žinių atkūrimas, puoselėja vietinės kultūros tradicijas ir stiprina socialinius vietinių, taip pat ir turistų ryšius.

Bendradarbiavimas taip pat galėtų būti vykdomas su muziejais, vietiniais amatininkais, vietos kaimo bendruomenės bei kultūros centrais. Šie objektai padėtų padidinti turistų srautus. Sodyboms išplėtus savo veiklos mastą per etnografinius elementus ir tradicinius amatus, kulinarinio paveldo produktų gamybą – agroturizmą, tradicijas, kuomet lankytojai būtų supažindinami su istoriniu ar kultūros paveldu. Tai gali būti ūkio, sodybos ar muziejaus pristatymas, ekskursijos ir edukacinės programos, atskleidžiančios ūkininkavimo ir gamybos tradicines ir šiuolaikines veiklas (duonos kepimas, keramika – sertifikuotų tautinio paveldo produktų vystymo galimybės per edukacijas), produktų degustacijos, interaktyvios pramogos ir kitos. Tokiu būdu Pagėgių kraštas atlieptų lėtojo turizmo tendencijas ir tokių turistų poreikius. Taigi, rinkos dalyvių bendradarbiavimas, rinkodara ir aktyvesnė informacijos sklaida atneštų didesnę naudą ir pritrauktų daugiau turistų, tame tarpe skatintų ir lėtojo turizmo potencialą.

Taigi, turizmo išteklių valdymas turi būti plėtojamas pagal planą, atsižvelgiant į pajėgumą, siekiant ekologinio vientisumo ir teritorinės pusiausvyros. Todėl lėtojo turizmo plėtra Pagėgių krašte yra siūloma kaip sprendimas daugybei problemų, kurias sukelia tradicinis turizmo modelis. Kuris daro įtaką gamtos ir kultūros išteklių mažėjimui, sukelia priešpriešą tarp turistų ir gyventojų bei bendruomenių ir paveikia vietinių gyventojų gyvenimo būdą.

¹⁹¹Serdane, Z. (2020). SlowphilosophyintourismdevelopmentinLatvia: Thesupplysideperspective. *TourismPlanning&Development*, 17(3), 295-312.

9. Išvados ir pasiūlymai

Siekiant užtikrinti turizmo paslaugų prieinamumą ir kokybę, toliau pateikiami siūlymai dėl strateginio turizmo sektoriaus valdymo, apimant siūlymus dėl turizmo sektoriaus efektyvaus valdymo, finansavimo, prioritetų nustatymo, turizmo išteklių naudojimo.

Bendrieji siūlymai:

Atsižvelgiant į atliktą analizę ir siekiant kryptingo Lėtojo turizmo ir apskritai turizmo sektoriaus raidos Pagėgių savivaldybėje, subalansuotai orientuojantis tiek į vietinį, tiek į atvykstantąjį turizmą, suformuotos šios bendrosios turizmo sektoriaus strateginio įtvirtinimo **rekomendacijos:**

Šis išsikeltas tikslas apima:

- atsakingo ir tvaraus turizmo raidos principų užtikrinimą socialiniu, kultūros, gamtos ir ekonominiu požiūriu;
- bei kuria partnerystės/ bendruomeniškumo vertę tarp suinteresuotų šalių ir institucijų lėtojo turizmo srityje.

Savivaldybės lėtojo turizmo tikslas – tai ateities paveikslas, kuris gali būti pasiektas esant palankiausioms sąlygoms. Nustatant savivaldybės lėtojo turizmo tikslą, reikėtų atsakyti į klausimą, kokia ir kurioje pozicijoje savivaldybė turėtų būti šiame kontekste. Pagėgių savivaldybės tikslo formavimo pagrindas – susistemintos SSGG analizės išvados.

Lėtojo turizmo plėtros prioritetai formuojami SSGG pagrindu, atsižvelgiant į Pagėgių savivaldybės bendruomenės poreikius bei kitus dokumentus. Formuojant juos:

- vertintos identifikuotos savivaldybės problemos (esamos būklės analizės dalis);
- atsižvelgiama į pabrėžtas stiprybes (esamos būklės analizės dalis);

Tuo pačiu stengtasi išlaikyti lėtojo turizmo tikslo formuluotės tikslingumą, atitiktį suinteresuotų šalių lūkesčius.

Siūloma sudaryti prielaidas lėtojo turizmo sektoriaus diversifikavimui ir toliau plėtoti/ vystyti šias turizmo rūšis: kultūros, gamtos, sveikatos, verslo ir tarptautinių renginių.

Siekiant užtikrinti kryptingą Pagėgių savivaldybės Lėtojo turizmo vystymą ir atsižvelgiant į ribotus išteklius, siūloma skatinti savivaldybes bendradarbiauti tarpusavyje (pavyzdžiui, savivaldybių, apskričių lygmeniu) ir iš nacionaliniu lygiu nustatytų prioritetinių turizmo kryptių pasirinkti vieną ar kelis bendrus prioritetus geriausiai išnaudojant turimus pranašumus, savitumą ir mažinant konkuravimą dėl turistų srautų, ir pasirinktas turizmo kryptis kryptingai vystyti ilguoju laikotarpiu. Tokiu būdu šalies mastu sukuriant turizmo produktų ir paslaugų pasiūlos įvairovę, orientuojantis į integralų unikalios turistų patirties kūrimą ir valdymą.

10. Priedai

1 priedas. Prašymas išduoti apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimą

Forma patvirtinta
Valstybinės vartotojų teisių
apsaugos tarnybos direktoriaus
2019 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. 1-71

Valstybinei vartotojų teisių
apsaugos tarnybai

PRAŠYMAS IŠDUOTI APGYVENDINIMO PASLAUGŲ KLASIFIKAVIMO PAŽYMĖJIMĄ

(data)

(vieta)

(paslaugų teikėjo duomenys: fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, adresas /
juridinio asmens teisinė forma, pavadinimas, juridinio asmens kodas, buveinės adresas)

Telefono Nr. _____ El. pašto adresas _____

(apgyvendinimo paslaugų teikimo adresas – gatvė, Nr., kaimas, seniūnija, rajonas, miestas)

(viešbučio / svečių namų / motelio / kempingo pavadinimas)

Prašau išduoti apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimą (pažymėti tinkamą):

1. Viešbučio paslaugoms
2. Svečių namų paslaugoms
3. Motelio paslaugoms
4. Kempingo paslaugoms

Objektas klasifikuojamas (pažymėti tinkamą):

- pirmą kartą
 ne pirmą kartą Suteiktos žvaigždutės _____
Turimo klasifikavimo pažymėjimo išdavimo data _____ Nr. _____
Turimas klasifikavimo pažymėjimas galioja iki _____

Prašau suteikti klasifikuojamam objektui(pažymėti tinkamą):

1. 1 žvaigždutė
2. 1 Plus žvaigždutė (taikoma tik viešbučiams)
3. 2 žvaigždutės
4. 2 Plus žvaigždutės (taikoma tik viešbučiams)
5. 3 žvaigždutės
6. 3 Plus žvaigždutės (taikoma tik viešbučiams)
7. 4 žvaigždutės
8. 4 Plus žvaigždutės (taikoma tik viešbučiams)
9. 5 žvaigždutės (taikoma tik viešbučiams ir kempingams)
10. 5 Plus žvaigždutės (taikoma tik viešbučiams)

Bendras klasifikuojamo objekto: kambarių (aikštelių, namelių) skaičius _____ (įrašyti);
vietų skaičius _____ (įrašyti).

Apgyvendinimo paslaugos planuojamos teikti nuo _____.
(data)

Klasifikavimo anketa

pridedama

Patvirtinu, kad:

1. Prašyme ir jo prieduose nurodyta informacija yra teisinga.
2. Esu susipažinęs (-usi) su Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme ir jį įgyvendinančiuose teisės aktuose nustatytais reikalavimais apgyvendinimo paslaugų teikėjams.

Man žinoma, kad:

1. Klasifikuojamąsias apgyvendinimo paslaugas gali teikti apgyvendinimo paslaugų teikėjas, turintis išduotą galiojantį apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimą.
2. Pasikeitus prašyme pateiktiems duomenims, per 10 darbo dienų nuo to momento, kai ši informacija tapo man žinoma, turiu pateikti Tarnybai patikslintą informaciją;
3. Nutraukus (sustabdžius) apgyvendinimo paslaugų teikimą, apie šį faktą informuoti Tarnybą per 10 darbo dienų nuo apgyvendinimo paslaugų teikimo nutraukimo (sustabdymo) dienos;
4. Interneto svetainėje www.vvtat.lt skelbiamas klasifikuojamųjų apgyvendinimo paslaugų teikėjų sąrašas, kuriame nurodomi šie duomenys: apgyvendinimo paslaugų teikėjo – fizinio asmens – vardas, pavardė ar juridinio asmens pavadinimas, juridinio asmens kodas, apgyvendinimo paslaugų teikimo adresas, telefonas, el. pašto adresas, apgyvendinimo paslaugų rūšis, apgyvendinimo paslaugų objekto pavadinimas, žvaigždučių skaičius, klasifikavimo pažymėjimo numeris ir jo galiojimo data, taip pat informacija apie Vyriausybės įgaliotos institucijos sprendimą panaikinti apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo pažymėjimo galiojimą.

Prašau išduotą klasifikavimo pažymėjimą siųsti adresu:

_____ (pareigos)

_____ (parašas)

_____ (vardas, pavardė)

2 priedas. Svečių namų paslaugų ir motelio paslaugų klasifikavimo anketa

SVEČIŲ NAMŲ PASLAUGŲ IR MOTELIO PASLAUGŲ KLASIFIKAVIMO ANKETA

_____ (data)

Svečių namai / Motelis (*pabraukti tinkamą*) _____
(*pavadinimas*)

Adresas _____

Tel. Nr. _____, el. paštas _____

Interneto svetainės adresas _____

Suteiktos žvaigždutės _____ Prašomos žvaigždutės _____

BENDRA INFORMACIJA	
Pastatas (patalpos)	Atskiras statinys, patalpos pastato dalyje (<i>pabraukti tinkamą</i>)
Aukštų skaičius:	
Bendras kambarių (numerių) skaičius:	
iš jų vienviečių kambarių (numerių)	
iš jų dviviečių kambarių (numerių)	
iš jų kitų kambarių (numerių)	
Bendras vietų skaičius:	

Nr.	Reikalavimai	Taip / Ne (<i>įrašyti tinkamą</i>)	*	**	***	****
I. BENDRIEJI REIKALAVIMAI						
1.	Nepriekaištinga švara ir higiena yra esminės visiems objektams keliamos sąlygos		M	M	M	M
2.	Visi mechanizmai ir įrengimai veikia ir yra nepriekaištingos būklės		M	M	M	M
3.	Visos paslaugos turi būti teikiamos kompetentingo, su vidaus tvarkos ir darbo taisyklėmis susipažinusio personalo		M	M	M	M
II. REGISTRATŪRA IR PASLAUGOS						

4.	Vizualiai atskirta erdvė arba priimamasis yra patogus svečiams priimti		M	M	M	M
5.	Vestibiulis su trijų dalių baldų komplektu		M	M	M	
6.	Registratūros poilsio baldų komplektas					M
7.	Telefonas svečiams (naudotis viešai)		M	M	M	M
8.	Atvykstančiųjų ar išvykstančiųjų svečių bagažo saugojimo paslauga		M	M	M	M
9.	Liftas (taikoma svečių namams ir moteliams, kai pastate yra daugiau nei trys aukštai)					M
10.	Bagazo paslaugos pagal pageidavimą				M	M
11.	Galimybė naudotis registratūros paslaugomis (susisiekti) telefonu iš vidaus ir išorės visą parą		M	M		
12.	Registratūra veikia 14 valandų, yra galimybė naudotis registratūros paslaugomis (susisiekti) telefonu iš vidaus ir išorės visą parą				M	M
13.	Dvikalbis personalas <i>Nurodyti kalbas:</i>			M	M	
14.	Trikalbis personalas <i>Nurodyti kalbas:</i>					M
15.	Higienos prekių pasiūla (pvz., dantų šepetėliai, dantų pasta, skutimosi reikmenys)			M	M	M
16.	Įrenginys batams blizginti, valyti motelyje / svečių namuose arba priemonės avalynei valyti kambariuose (<i>pabraukti tinkamą</i>)					M
17.	Saugojimo registratūroje galimybė		M	M		
18.	Seifas registratūroje arba seifas kambaryje (<i>pabraukti tinkamą</i>)				M	M
19.	Atsiskaitymas mokėjimo kortelėmis				M	M
20.	Vietos informacinė medžiaga registratūroje				M	M
21.	Interneto prieiga viešojoje erdvėje (pvz., plačiajuostis, belaidis ryšys („Wi-Fi“)) (<i>pabraukti tinkamą</i>)				M	M
22.	Kopijavimo / skenavimo paslauga registratūroje					M
23.	Skalbimo, lyginimo priemonės pagal pageidavimą			M	M	
24.	Skalbimo, lyginimo arba cheminio valymo paslaugos (<i>paslaugos teikėjais gali būti tretieji asmenys</i>)					M
25.	Kasdienis kambarių valymas		M	M	M	M
26.	Kasdienis rankšluosčių keitimas pagal pageidavimą		M	M	M	M
27.	Patalynės keitimas ne rečiau kaip kartą per savaitę		M	M	M	
28.	Patalynės keitimas ne rečiau kaip du kartus per savaitę					M
29.	Kasdienis patalynės keitimas pagal pageidavimą					M
30.	Automobilių serviso paslauga (<i>taikoma tik moteliams</i>)		M	M	M	M
	III. KAMBARIAI					

31.	Visi kambariai su higienos patalpa (praustuve, tualetu, vonia ar dušu)				M	M
32.	Kambariai be higienos patalpos, kai higienos patogumai skirti tik aukštui (ne daugiau kaip 50 proc. bendro kambarių skaičiaus) <i>Nurodyti tokių kambarių skaičių:</i>		M			
33.	Kambariai be higienos patalpos, kai higienos patogumai skirti tik aukštui (ne daugiau kaip 30 proc. bendro kambarių skaičiaus) <i>Nurodyti tokių kambarių skaičių:</i>			M		
34.	Galimybė užtemdyti kambarį (pvz., užuolaida)		M	M	M	M
35.	Tinkamas kambario apšvietimas		M	M	M	M
36.	Stalinė lempa (apšvietimas) prie lovos			M	M	M
37.	Staliukas / lentyna prie lovos				M	M
38.	Prieinamas elektros lizdas kambaryje		M	M	M	M
39.	Prieinamas elektros lizdas prie lovos				M	M
40.	Stalas, rašomasis stalas arba darbo stalas				M	M
41.	Kėdė kiekvienam svečiui		M	M	M	M
42.	1 patogi vieta atsisėsti (minkšta kėdė / kušetė)					M
43.	Šiukšliadėžė		M	M	M	M
44.	Veidrodis		M	M	M	M
45.	Telefonas kambaryje su instrukcija valstybine kalba ir ne mažiau kaip viena užsienio kalba <u>pagal pageidavimą</u>				M	
46.	Telefonas kambaryje su instrukcija valstybine kalba ir ne mažiau kaip viena užsienio kalba					M
47.	Televizorius pagal pageidavimą			M		
48.	Televizorius su nuotoliniu valdymu				M	M
49.	Interneto prieiga kambaryje (pvz., plačiajuostis, belaidis ryšys („Wi-Fi“)(<i>pabraukti tinkamą</i>)					M
50.	Rašymo priemonė ir bloknotas				M	M
51.	Svečių namų / motelio informacija, kurioje nurodytas bent pusryčių, išsiregistravimo laikas, informacija apie teikiamas paslaugas)		M	M	M	M
52.	Lygintuvas su lyginimo lenta pagal pageidavimą arba lyginimo kambarys				M	M
53.	Viengulės lovos. <i>Nurodyti išmatavimus:</i>		M	M	M	M
54.	Dvigulės lovos. <i>Nurodyti išmatavimus:</i>		M	M	M	M
55.	Pagal šiuolaikines technologijas pagaminti ir tinkamai prižiūrimi čiužiniai		M	M	M	M
56.	Pagal šiuolaikines technologijas pagaminta ir tinkamai prižiūrima antklodė kiekvienam svečiui		M	M	M	M
57.	Pagal šiuolaikines technologijas pagaminta ir tinkamai prižiūrima pagalvė kiekvienam svečiui		M	M	M	M
58.	Papildoma nedekoratyvinė pagalvė pagal pageidavimą				M	M

59.	Papildoma antklodė pagal pageidavimą				M	M
60.	Kabliukai drabužiams pakabinti (ne rūbų spintoje)		M	M	M	M
61.	Speciali drabužių kabykla arba drabužių spinta		M	M		
62.	Talpi drabužių spinta arba niša				M	M
63.	Drabužių pakabos (ne mažiau kaip 4 kiekvienam svečiui)				M	M
IV. VONIOS PATALPOS						
64.	Dušas / vonia su užuolaida / širma (pertvara)		M	M	M	M
65.	Praustuvė			M	M	M
66.	Veidrodis		M	M	M	M
67.	Plaukų džiovintuvas				M	M
68.	Tualetinis popierius (atsarginis)		M	M	M	M
69.	Vonios reikmenų lentynėlė		M	M	M	M
70.	Dantų šepetėlių stiklinė		M	M	M	M
71.	Muilas prie prausyklės		M	M	M	M
72.	Kūno prausiklis arba dušo gelis			M	M	M
73.	Šampūnas			M	M	M
74.	Kosmetinės valymo servetėlės (popierinės)				M	M
75.	Po vieną vonios rankšluostį kiekvienam svečiui		M	M	M	M
76.	Po vieną rankų rankšluostį kiekvienam svečiui			M	M	M
77.	Skalbiamas vonios kilimėlis (kojašluostis)					M
78.	Tinkamas apšvietimas prie praustuvės		M	M	M	M
79.	Prieinamas elektros lizdas prie veidrodžio				M	M
80.	Skersiniai arba kabliukai rankšluosčiams pakabinti		M	M	M	M
81.	Šildymo sistema arba šildomi rankšluosčių skersiniai					M
82.	Šiuokšliadėžė		M	M	M	M
V. MAITINIMAS						
83.	Valgomasis / pusryčių kambarys arba sudaryta galimybė pasigaminti pusryčius patiems ir (arba) pusryčių tiekimas į kambarius (<i>pabraukti tinkamą</i>)		M	M	M	
84.	Restoranas arba kavinė (<i>pabraukti tinkamą</i>)					M
85.	Lengvi pusryčiai kiekvieną dieną (šviežia duona, sviestas (margarinas), džemas, virtas kiaušinis arba kiaušiniene, kava ir arbata, sultys)		M	M	M	M
86.	Savitarnos pusryčiai arba lygiavertė pusryčių meniu kortelė					M
87.	Pietūs ir vakarienė: kiekvieną dieną kompleksas (<i>d'hote</i>) ar meniu kortelė (<i>a la carte</i>)					M
88.	Maitinimo kambariuose paslaugos (restorano ar kavinės darbo laiku)					M

Pastaba. Norint gauti pageidaujama skaičių žvaigždučių, apgyvendinimo paslaugos (objektas) turi atitikti visus be išimties privalomus reikalavimus, kurie žymimi M raide.

(pareigos)

(parašas)

(vardas, pavardė)
